

Voorzitter: Dolman

Tegenwoordig zijn 137 leden, te weten:

Aarts, Abma, Andela-Baur, Van den Anker, Van Baars, B. Bakker, M. Bakker, Beckers-de Bruijn, Ter Beek, De Beer, Beinema, Bischoff van Heemskerck, H. A. de Boer, J. J. P. de Boer, Bolkestein, De Boois, Borgman, Borm-Luijckx, Braams, Bremen, Brinkhorst, Van den Broek, Buikema, Van der Burg, Buurmeijer, Castricum, G. M. P. Cornelissen, P. A. M. Cornelissen, G. C. van Dam, M. P. A. van Dam, Dees, Deetman, Van Dijk, Dijkman, Van Dis, Van der Doef, Dolman, Duinker, Engwirda, Epema-Brugman, Van Erp, Evenhuis, Evenhuis-van Essen, Eversdijk, Faber, Frinking, Gerritse, Ginjaar-Maas, De Graaf, Haas-Berger, De Hamer, Hartmeijer, Van Heel-Kasteel, Van der Hek, Hennekam, Hermans, Hermsen, Van Houwelingen, Van Iersel, Jabaaij, Jacobse, Jansen, Joekes, Kappeyne van de Coppello, Keja, Van Kemenade, Keuning, Knol, Koekoek, Kombrink, Konings, Kortevan Hemel, De Korte, Kostó, Krijnen, De Kwaadsteniet, Lambers-Hacquebard, Langedijk-de Jong, Lansink, Lauxtermann, Van der Linden, Lubbers, Mateman, Meijer, Mertens, Mommersteeg, Moor, Van Muiden, Müller-van Ast, Nijhof, Nijpels, Nypels, Van Ooijen, Patijn, Poppe, Porthoine, Pronk, Rempt-Halmmans de Jongh, Rienks, Rietkerk, Roels, Roethof, Van Rooijen, Salomons, Van der Sanden, Schaapman, Schakel, Scherpenhuizen, Scholten, Van der Spek, Spieker, Stemerding, Van der Stoel, Stoffelen, Terlouw, Van Thijn, Toussaint, Tripels, Den Uyl, Veerman, Veldhoen, Verbrugh, Verkerk-Terpstra, De Voogd, Voortman, B. de Vries, K. G. de Vries, Waalkens, Waltmans, Weijers, Wessel-Tuinstra, Wisselink, Wöltgens, Worrell, Wuthrich-van der Vlist, Van Zeil en Zijlstra,

en de heren Wiegel, Vice-Minister-President, Minister van Binnenlandse Zaken, Van der Klaauw, Minister van Buitenlandse Zaken, Van der Stee, Minis-

ter van Financiën, Scholten, Minister van Defensie, Albada, Minister van Sociale Zaken, Ginjaar, Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, Brox, Staatssecretaris van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, De Graaf, Staatssecretaris van Sociale Zaken, mevrouw Veder-Smit, Staatssecretaris van Volksgezondheid en Milieuhygiëne en de heer Simons, Regeeringscommissaris voor de grondwetsherziening.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mee, dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Dankert, Van der Stoel, Van den Bergh, Ploeg, Van Leijenhorst, Gualthérie van Weezel en Couprie, wegens verblijf buitenslands;

Van Rossum, deze en de volgende week, wegens verblijf buitenslands;

Kolthoff en Voogd, wegens ziekte, de hele week.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst, die op de tafel van de griffier ter inzage ligt. Op die lijst heb ik ook voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

Het Presidium heeft met eenparigheid van stemmen besloten te stellen in handen van de vaste Commissie voor Justitie het ontwerp van rijkswet Wijziging van de rijkswetten zetelverplaatsing in verband met de onafhankelijkheid van Suriname en de invoering in Nederland van de besloten vennootschap (16 239, R 1150).

Regeling van werkzaamheden

De **Voorzitter**: Ik bepaal nader, dat de uitgebreide commissievergadering van de vaste Commissie voor Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk

over het sportbeleid zal worden gehouden op woensdag 18 juni 1980 van 09.30 uur tot uiterlijk 12.30 uur.

Ik stel voor het vragenuur van deze en volgende week niet langer te laten duren dan tot uiterlijk 11.30 uur. De vragen, die deze week dan niet kunnen worden beantwoord, schuiven dan door naar de volgende week of worden schriftelijk beantwoord.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik bepaal – in afwijking van artikel 38 van het Reglement van Orde – dat een uitgebreide commissievergadering van de vaste Commissie voor Economische Zaken zal worden gehouden op donderdag 19 juni a.s. van 12.00 tot uiterlijk 17.00 uur, indien geen lid zich daartegen verzet.

De agenda voor deze vergadering luidt:

Situatie in de Nederlandse textiel- en confectie-industrie (16 222);

KRL-sectorbeleid (16 019);

Herstructurering scheepsbouw en zware metaalindustrie bij VMF/Stork (14 969, nr. 55).

Ik stel voor aan de orde te stellen en te behandelen in de vergadering van 19 juni a.s. van de wetsontwerpen:

Naturalisatie van Blank, Ilse-Marie en 23 anderen (16 172);

Naturalisatie van Bottse, Gloria Renate en 25 anderen (16 173);

Naturalisatie van Arntz, Hendrik Albert en 24 anderen (16 174);

Naturalisatie van Abdoel Gafoer, Mohamed Deen en 24 anderen (16 175);

Naturalisatie van Asem, Mohamed en 21 anderen (16 176);

Naturalisatie van Barten, Kreszentia en 28 anderen (16 177);

Naturalisatie van Belmonte Marks, Encarnacion en 20 anderen (16 178);

Naturalisatie van D'Adamo, Michele en 21 anderen (16 179);

Naturalisatie van Abraham, Willem Johannes en 18 anderen (16 243).

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor op maandag 23 juni a.s. plenair te vergaderen van

Voorzitter

14.00 uur tot uiterlijk 23.00 uur en de vergadering van dinsdag 24 juni a.s. om 10.15 uur te laten beginnen.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik kom thans tot mijn voorstellen betreffende onderwerpen die in de resterende vergaderingen voor het reces nog moeten worden behandeld.

In de eerste plaats is aan de orde het verzoek van het lid Knol om de Staatssecretaris van Sociale Zaken te mogen interpellieren over diens besluit inzake de uitvoering van het besluit arbeidsvoorwaarden sociale werkvoorziening.

Ik stel voor dit verzoek in te willigen en de spreektijd hierbij te bepalen op 5 minuten voor de interpellant in eerste en tweede termijn en voor eventueel tussenkomende sprekers.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Voorts is aan de orde het verzoek van het lid Beckers-de Bruijn om de Staatssecretaris van Justitie te mogen interpellieren over de toelating van meerderjarige kinderen van buitenlandse werknemers.

Ik stel voor dit verzoek in te willigen en de spreektijd te bepalen op 5 minuten voor de interpellante in eerste en tweede termijn en voor eventueel tussenkomende sprekers.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor aan de orde te stellen:

het verslag van een mondeling overleg over OKTO-B.V. (15 950, nr. 9).

Ik stel voor de spreektijd hierbij vast te stellen op 5 minuten per fractie; de gezamenlijke behandeling van de wetsontwerpen:

Verlenging van de Machtigingswet inschrijving studenten (16 209);

Wijziging van de Wet Herstructurering wetenschappelijk onderwijs (Wet nader uitstel toepassing herstructurering w.o.) (16 231);

Wijziging van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs (inschrijvingsgeld) (16 244);

Wijziging van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs (afschaffing vrijstelling na een bepaald aantal jaren van de betaling van collegegeld) (indien de voorbereiding zal zijn voltooid) (16 245).

Ik stel bij hoge uitzondering, aangezien het wetsontwerpen betreft, voor de spreektijd hierbij vast te stellen als volgt: voor de fracties van PvdA, CDA en VVD elk op 15 minuten;

voor de fractie van D'66 op 10 minuten;

voor de overige fracties op 5 minuten;

de behandeling van het verslag van het mondeling overleg over de mogelijke boringen naar aardgas op Ameland (13 933, nr. 51).

Daartoe wordt besloten.

Ik stel voor de spreektijd hierbij vast te stellen op 5 minuten per fractie; de stukken over Urgentieprogramma Twente (16 165).

Ik stel voor de spreektijd hierbij vast te stellen als volgt: voor de fracties van PvdA, CDA en VVD elk op 10 minuten; voor de overige fracties elk op 5 minuten.

Ik stel voor de volgorde van de behandeling van de reeds geagendeerde en de bij deze regeling van werkzaamheden te agenderen 18 onderwerpen gedurende de komende twee weken als volgt vast te stellen:

de geagendeerde stemmingen; de Notitie over de Europese Raad (16 250);

de brief van de Minister van Buitenlandse Zaken inzake een eventueel olie-embargo tegen Zuid-Afrika (15 800-V, nr. 114);

de voortzetting van de gezamenlijke behandeling van de wetsontwerpen met betrekking tot het Koninklijk Huis (15 673, 16 032 en 16 183);

de Benelux accijnsverdragen (14 477 en 15 323) zonder de stukken over fraude, fraudepreventie en reparatiewetgeving bij belastingen (15 179);

de interpellatie-Knol;

de interpellatie-Beckers-de Bruijn. Deze beide onderwerpen en de accijnsverdragen zullen nog deze week worden behandeld, waarschijnlijk morgen;

de niet genoten inkomsten tijdens gevangenschap in Nederlandsch-Indië (15 840) (aanvang 19 juni);

OKTO B.V.; (15 950, nr. 9);

het plan-Hofstra (14 932);

Inmiddels zal het dan waarschijnlijk maandag zijn geworden,

de Voorjaarsnota (16 252); de gezamenlijke behandeling van de Notitie over de Oost-West-verhouding en de brief van de voorzitter van de Nederlandse Delegatie over Europese Samenwerking en Veiligheid (16 249 en 16 242);

het wetsontwerp Huur- en verhuur van bedrijfsruimte (16 182);

de gezamenlijke behandeling van de Raming en de brief van de Gemengde Commissie voor de Stenografische Dienst (16 203 en 16 105);

de gezamenlijke behandeling van de wetsontwerpen inzake het wetenschappelijk onderwijs (16 209, 16 231, 16 244 en 16 245);

verslag van een mondeling overleg over mogelijke boringen naar aardgas op Ameland (13 933, nr. 51);

het Urgentieprogramma Twente (16 165);

het Brandstoffeninzetplan (15 891).

Ik stel voor van de agenda af te voeren:

het ontwerp van rijkswet tot verhoging van het quotum in het Internationale Monetair Fonds (15 721 (R 1127));

het wetsontwerp Wijziging van de regeling inzake provinciale belastingen (15 712).

Ik stel voor in de laatste week vóór het reces te stemmen op dinsdag na de lunchpauze en op donderdag aan het slot.

Ik stel voor aan de orde te stellen bij de aanvang van de vergadering van donderdag 19 juni a.s. het wetsontwerp Aanvulling van de Wet van 19 maart 1980, Stb. 119, tot uitbreiding van de gemeente Purmerend met gedeelten van de gemeenten Edam-Volendam en IJpendam (16 248).

Ik bepaal nader, dat de uitgebreide commissievergadering van de vaste Commissie voor de Civiele Verdediging over de brief van de Minister van Binnenlandse Zaken over taken van de Organisatie Bescherming Bevolking in vredes- en oorlogstijd (15 817), welke op maandag 23 juni a.s. zou worden gehouden, tot een nader te bepalen tijdstip is uitgesteld.

Ik hoop dat de Kamer er begrip voor heeft, dat niet alle wensen van de fracties zijn ingewilligd. Ik heb mijn uiterste best gedaan de verdelende rechtvaardigheid te betrachten. Wie wenst niettemin het woord?

De heer **Van Ooijen** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Is het mogelijk de onderwijswetjes zo te behandelen dat de wetsontwerpen tot wijziging van de regeling met betrekking tot de collegegelden en de inschrijving wel gezamenlijk worden behandeld, terwijl de andere voorstellen los daarvan worden behandeld, eventueel wel direct in aansluiting daarop, omdat de voorstellen wat hun aard betreft verschillend zijn en zelfs niet altijd op dezelfde wet betrekking hebben?

De **Voorzitter**: Ik heb daar geen bezwaar tegen mits aan de totale door mij voorgestelde spreektijd niet wordt getornd. Ik stel voor, hiertoe te besluiten.

Voorzitter

Daartoe wordt besloten.

De heer **Den Uyl** (PvdA): Ik kan graag akkoord gaan met de door u gedane voorstellen. Ik wil wel twee kanttekeningen maken.

De eerste kanttekening plaats ik bij het feit dat door u is voorgesteld de nota inzake Amsterdam nu niet te behandelen. Ik kan mij daar wel bij neerleggen mits het dan zo snel mogelijk na het reces gebeurt. Het kan toch niet de bedoeling zijn dat dit blijft hangen.

De tweede kanttekening is, dat mijn akkoord gaan onverlet laat het feit dat het doen en laten van het kabinet dezer dagen zou kunnen leiden tot een interpellatie of wat voor behandeling ook. Ik neem aan dat u daarvoor ruimte in het achterhoofd hebt gehouden.

De **Voorzitter**: Beide verzoeken van de heer Den Uyl spreken vanzelf, dunkt mij.

De heer **Eversdijk** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Met betrekking tot de zaak Amsterdam hebben wij u nog de suggestie gedaan te bezien of zij wellicht nog in een UCV in deze twee weken zou kunnen worden behandeld.

De **Voorzitter**: Het ware aan de vaste Commissie voor Binnenlandse Zaken om daartoe het initiatief te nemen.

De heer **Wöltgens** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter. Ik wil graag een voorstel doen dat u nog meer ruimte verschaft. De vaste Commissie voor Financiën heeft een koppeling gemaakt tussen de behandeling van de stukken over fraude en de Beneluxaccijnsverdragen. Ik begrijp nu dat u die koppeling doorbreekt. Toch is de koppeling historisch zeer verklaarbaar.

De behandeling van de Beneluxaccijnsverdragen is gestaakt op verzoek van de heer Van Amelsvoort, het toenmalige kamerlid, met de motivering dat er minerale oliën de grens overgingen en dat daarvoor eerst een regeling moest worden getroffen.

Welnu, het zou mogelijk zijn dat bij de behandeling van de indirecte fraude te bespreken. Wij hebben dat gekoppeld aan de behandeling van het rapport-Van Bijsterveld. Het zou dus onlogisch zijn nu de Beneluxaccijnsverdragen weer daarvan los te koppelen.

De **Voorzitter**: Ik heb daar geen bezwaar tegen mits alle fracties zich bepalen tot een spreektijd van 5 minuten over het gehele onderwerp. Aangezien ik dit onrealistisch vind, heb ik het voorstel niet gedaan. Ik wil het ook wel afvoeren.

De heer **Wöltgens** (PvdA): Dat is nu precies mijn voorstel.

De **Voorzitter**: Voert de Kamer dit onderwerp liever af?

De heer **Joekes** (VVD): Ik kan toch niet nalaten, als een ander lid van de vaste Commissie voor Financiën, erop te wijzen dat de Regering met de grootste klem aan de commissie heeft verzocht dit onderwerp ook in verband met de relaties met andere Beneluxpartners zo snel mogelijk af te handelen.

Onze fractie is dus niet voor het voorstel van de heer Wöltgens.

De **Voorzitter**: Ik zie de logica van het verzoek van de heer Wöltgens al maandenlang. Het onderwerp heeft nl. in maart al op de agenda gestaan, maar toen was er plotseling geen Staatssecretaris meer. Uitsluitend om redenen van tijd heb ik nu die ont koppeling toegepast.

Wenst de heer Wöltgens een voorstel te doen en wil de heer Joekes zijn verzet handhaven?

De heer **Joekes** (VVD): Nee, zo verkeren wij in de vaste commissie niet met elkaar. Als de rest van de Kamer geen bezwaar heeft tegen afvoering, dan ga ik daarmee akkoord. Ik heb dan mijn plicht gedaan.

De **Voorzitter**: Ik stel vast, dat dit onderwerp van de agenda is afgevoerd.

Mevrouw **Ginjaar-Maas** (VVD): Gelukkig ontstaat nu weer enige ruimte, mijnheer de Voorzitter. Ik heb u nog niet horen zeggen, dat u van plan zou zijn het OPVO op de agenda te plaatsen. Toch zouden wij dat ten eerste op prijs stellen.

De **Voorzitter**: Ik heb al gezegd dat niemand helemaal aan zijn trekken is gekomen. De heer Den Uyl heeft al feilloos waargenomen, dat de PvdA haar wens niet ziet ingewilligd om vóór het reces de brief over de ongeregeldeheden in Amsterdam te behandelen. De twee andere grote fracties zien hun wens om het OPVO te behandelen niet ingewilligd. Overigens wil ik hierover nu wel iets meer zeggen. Het komt mij als een ontduiking van het Reglement van Orde voor om dat onderwerp, dat volgens het Reglement van Orde in een UCV moet worden behandeld, via een brief over de moties toch naar de plenaire vergadering te sluisen. Ik heb daar bezwaar tegen. Bovendien is er geen tijd, wordt er veel tijd geclaimd en is het zeer wel mogelijk een UCV op 8 september te houden. Voorts is de toegezegde brief er nog niet. Ik zag dus

geen enkele reden, aan het verzoek te voldoen, maar wel vele redenen om er niet aan te voldoen.

De heer **Terlouw** (D'66): Ik heb niet alles verstaan. Ik weet niet, of u iets gezegd hebt over de UCV's op maandag aanstaande. Er zijn er twee gepland. Wilt u die handhaven?

De **Voorzitter**: De vergadering van de vaste Commissie voor Landbouw en Visserij zal worden gehandhaafd.

De heer **Terlouw** (D'66): Dat kan toch problemen opleveren met fractievergaderingen die op maandag gehouden zullen moeten worden. Ik zie niet goed in, op welke manier een fractievergadering kan worden gehouden, als om kwart over elf een UCV begint.

De **Voorzitter**: Ik zie een voorstel van de commissie tegemoet om eventueel een paar uur later te beginnen.

Mevrouw **Kappeyne van de Coppello** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik ben tegen een samengaan van die uitgebreide commissievergadering en een plenaire kamervergadering.

De **Voorzitter**: Eén lid heeft bezwaar gemaakt. Deze UCV gaat derhalve niet door, tenzij mevrouw Kappeyne alsnog tot andere gedachten komt.

De heer **Van den Anker** (PvdA): Ik zou nog een verzoek willen doen ten aanzien van het nader uitstel van de behandeling van de wijziging van de Wet herstructureringswet wetenschappelijk onderwijs (16 231). Het lijkt mij, dat er twee mogelijkheden zijn. De Kamer gaat zonder meer akkoord met nader uitstel – dan kan het een Kamerstuk zijn – of de Kamer besluit tot het houden van een debat, maar dan moet dat debat ook enige ruimte krijgen, omdat er dan een afweging tegenover hoofdpunten van de twee-fasenstructuur noodzakelijk is. Wij geven de voorkeur aan de laatste oplossing. Ik vraag namens mijn fractie een kwartier spreek-tijd. Dat is al uiterst beperkt.

De **Voorzitter**: Dat heb ik al voorgesteld voor alle wetsontwerpen te zamen. Daartegen bestond, naar ik meen, geen bezwaar. Als men deze tijd wil gebruiken voor één onderwerp, dan blijft er niets meer over voor de andere.

De heer **Van den Anker** (PvdA): Dat is niet juist. U hebt intussen aan de heer Van Ooijen toegezegd, dat tot ont koppeling zal worden overgegaan. Wij kunnen over die andere wetsontwerpen wel uiterst kort zijn, maar niet in nul minuten erover spreken.

Voorzitter

De **Voorzitter**: Ik handhaaf mijn voorstel. De heer Van den Anker stelt voor, voor de vier onderwerpen die gescheiden zullen worden behandeld.....

De heer **Van den Anker** (PvdA): Ik stel voor, elk van de grote fracties voor de vier wetsontwerpen te zamen 25 minuten spreektijd toe te kennen.

De **Voorzitter**: Ik herhaal de alternatieven nog eens. Mijn voorstel is, voor de vier wetsontwerpen betreffende het wetenschappelijk onderwijs, die niet helemaal gezamenlijk zullen worden behandeld maar waarvoor ik wel een gezamenlijke spreektijd voorstel, uit te trekken voor elk van de drie grote fracties 15 minuten, voor de fractie van D'66 tien minuten en voor elk van de kleine fracties vijf minuten.

De heer Van den Anker stelt voor: 25 minuten voor PvdA en CDA, 20 minuten voor de VVD, 15 minuten voor D'66 en 10 minuten voor de kleine fracties.

Het voorstel van orde van de heer Van den Anker c.s. wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, met uitzondering van de leden Ter Beek, Van Dam, Dolman, Rienks en de Vries, de CPN en de PSP, alsmede de leden Bischoff van Heemskerck, Brinkhorst, Engwirda, Mertens en Wessel-Tuinstra vóór dit voorstel hebben gestemd.

Overeenkomstig de voorstellen van de Voorzitter wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik geef het woord aan mevrouw Epema-Brugman, die het heeft gevraagd.

Mevrouw **Epema-Brugman** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Volgens berichten in de pers schijnt de isolatiepot leeg te zijn. Ik zou het op prijs stellen als de Regering wordt verzocht, onverwijld per brief de Kamer te laten weten wat er precies aan de hand is. In ieder geval zou duidelijkheid verschaft moeten worden over de vraag, of de berichten juist zijn dat er sprake is van uitstel of afstel van de isolatiesubsidie.

Uit een oogpunt van energiebesparing en werkgelegenheid achten wij deze zaak zo belangrijk, dat de Kamer zeer snel moet weten wat er aan de hand is.

De **Voorzitter**: Mag ik vragen of de betreffende commissie zich al tot de betreffende bewindsman heeft gewend?

Mevrouw **Epema-Brugman** (PvdA): Het gaat om twee commissies, die zich beide nog niet tot de bewindsman

hebben gewend. Dat is ook erg moeilijk op deze korte termijn. Er is zoveel haast geboden dat wij u verzoeken de Regering namens de Kamer te vragen zo spoedig mogelijk duidelijkheid te verschaffen. Als er eerst weer twee procedurevergaderingen moeten worden gehouden alsmede overleg met verschillende bewindslieden, kost dat te veel tijd.

De **Voorzitter**: Ik zal dit gaarne doen. Ik geef het woord aan de heer Engwirda, die het heeft gevraagd.

De heer **Engwirda** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Voor de behandeling van de Hofstra-voorstellen was al een spreektijd bepaald van 30, 20, 15 en 10 minuten. Ik heb ik de vaste Commissie voor Financiën gevraagd hiervoor wat meer tijd te krijgen. Mijn verzoek werd door andere fracties ondersteund. Ik vraag u daarom mijn verzoek te honoreren.

De **Voorzitter**: Dat zou eventueel en dan nog met de grootst mogelijke moeite mogelijk zijn als wij, wat mij dierbaar zou zijn, er deze week aan hadden kunnen beginnen, maar de meerderheid van de Kamer wenst dat niet - naar mij is gebleken - en volgend de week is er absoluut niet meer tijd dan ik heb voorgesteld.

De heer **Kombrink** (PvdA): Dat is nu gebleken. Dat is hier plenair nog niet gebleken. Volgens mij moet het mogelijk zijn, dat de fracties zich hierover zo nodig morgen nog beraden. Dan kan er wellicht morgenavond wel een begin met het Hofstra-debat worden gemaakt. In dat geval kan het verlangen tot een beperkte uitbreiding van de spreektijd worden gehonoreerd. Ik zou dat voorstel hier gewoon willen doen.

De **Voorzitter**: Ik zou u willen vragen, dat niet te doen. Dat gaat alleen extra tijd kosten. Ik heb niet voor niets die enquête gehouden. Wij kunnen natuurlijk over alles apart gaan stemmen, maar de uitslag staat bij voorbaat vast. De meerderheid van de Kamer wenst dit niet.

De heer **Kombrink** (PvdA): Is de meerderheid aan die kant, recht tegenover mij?

De **Voorzitter**: Zeer juist.

Aan de orde is de eindstemming over het wetsontwerp **Bepalingen in het belang van de veiligheid, de gezondheid en het welzijn in verband met de arbeid (Arbeidsomstandighedenwet) (14 497)**.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de door de Regering voorgestelde wijzigingen in het wetsontwerp aan te brengen.

Daartoe wordt besloten.

Het wetsontwerp wordt zonder stemming aangenomen.

Aan de orde zijn de **stemmingen over de tijdens de openbare vergadering van de vaste Commissie voor Volksgezondheid over de brief inzake tandheelkundige voorzieningen (16 062) voorgestelde moties**,

te weten:

de motie-Jabaaïj c.s. over centra voor jeugd tandverzorging (16 062, nr. 5);

de motie-Wessel-Tuinstra c.s. over het geven van een para-medische bevoegdheid aan tandprotheticen (16 062, nr. 6);

de motie-Borgman c.s. over de financiering van de jeugd tandverzorging (16 062, nr. 7);

de motie-Krijnen c.s. over de paramedische status van het beroep van kindertandverzorgende (16 062, nr. 8).

De **Voorzitter**: Het is mij gebleken, dat deze moties voldoende worden ondersteund.

Mevrouw Wessel-Tuinstra heeft mij verzocht om opening van de beraadslaging. Ik stel voor, aan dat verzoek te voldoen.

Daartoe wordt besloten.

□

Mevrouw **Wessel-Tuinstra** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie heeft in overleg met de mede-ondertekenaars besloten de motie op stuk nr. 6 aan te houden. Het betreft hier de erkenning van de tandprotheticen. Wij blijven ons van harte scharen achter het dictum van de motie. Er hebben zich inmiddels gelukkig ontwikkelingen in het veld voorgedaan, die in de goede richting wijzen. De Staatssecretaris heeft bovendien een onderzoek aangekondigd. Wij willen dat onderzoek graag afwachten. Wij houden de motie boven de markt, om deze eventueel bij de begrotingsbehandeling opnieuw aan de orde te kunnen stellen.

De **Voorzitter**: Op verzoek van mevrouw Wessel-Tuinstra stel ik voor, haar motie (16 062, nr. 6) van de agenda af te voeren.

Daartoe wordt besloten.

De beraadslaging wordt gesloten.

De motie-Jabaaïj c.s. (16 062, nr. 5) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

Voorzitter

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de CPN, de PSP en DS'70 vóór deze motie hebben gestemd en dat de fractie van de BP thans afwezig is.

De motie-Borgman c.s. (16 062, nr. 7) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van de VVD tegen deze motie hebben gestemd.

De motie-Krijnen c.s. (16 062, nr. 8) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA en de PPR tegen deze motie hebben gestemd.

Ik stel voor, de brief inzake tandheelkundige voorzieningen (16 062) voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde zijn de stemmingen in verband met het wetsontwerp Wijziging van de Afvalstoffenwet (Stb. 1977, nr. 455) en de Wet geluidhinder (Stb. 1979, nr. 99) inzake heffingen (15 937).

Het subamendement-Epema-Brugman c.s. (stuk nr. 10, I) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de SGP en D'66 tegen dit amendement hebben gestemd.

Ik neem aan dat als gevolg van de aanneming van dit subamendement het andere op stuk nr. 10 voorkomende subamendement als aangenomen kan worden beschouwd.

Het gewijzigde amendement-Verkerk-Terpstra c.s. (stuk nr. 9, I) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fractie van D'66 tegen dit amendement hebben gestemd.

Ik neem aan dat als gevolg van de aanneming van dit amendement de overige op stuk nr. 9 voorkomende amendementen, waarvan die onder de nrs. II en III zijn gewijzigd door de aanneming van de subamendementen-Epema-Brugman c.s. (stuk nrs. 10, I en II), als aangenomen kunnen worden beschouwd.

Artikel I, zoals het is gewijzigd door de aanneming van de gewijzigde amendementen-Verkerk-Terpstra c.s. (stuk nrs. 9, I en II), wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel II, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het gewijzigde amendement-Verkerk-Terpstra c.s. (stuk nr. 9, III) wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel III, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het gewijzigde amendement-Verkerk-Terpstra c.s. (stuk nr. 9, IV), wordt zonder stemming aangenomen.

De beweegreden wordt zonder stemming aangenomen.

Het wetsontwerp wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA en de PPR tegen dit wetsontwerp hebben gestemd.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het wetsontwerp Uitbreiding van de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne (Instelling van een Centrale raad voor de milieuhygiëne) (14 818).

De **Voorzitter**: Het is mij gebleken, dat over artikel 66 van onderdeel D van artikel I niet meer het woord wordt verlangd, zodat de behandeling van dit onderdeel kan worden gesloten.

Mij blijkt nu, dat de Minister alsnog het woord verlangt.

□

Minister **Ginjaar**: Mijnheer de Voorzitter! Mag ik ten aanzien van drie amendementen nog een korte opmerking maken? Mijn eerste opmerking betreft het amendement op stuk nr. 30. Bij de behandeling van dit amendement heb ik gesteld, dat het vooruitloopt op een nadere regeling van meer algemene aard ten aanzien van het functioneren van de adviesraden ten opzichte van Regering en parlement. Dit onderwerp is ook aan de orde geweest in een discussie tussen de Kamer en de Minister-President. Evengoemd amendement is op grond daarvan ook aan de orde geweest in de Ministerraad. Wij zijn tot de conclusie gekomen dat het amendement van een zodanig wijde strekking is dat wij, zo het zou worden aangenomen – dat laat dan uiteraard onverlet de discussie over de Centrale Raad voor de milieuhygiëne zelf – het hele wetsontwerp nader in overweging zouden moeten nemen.

Mijn tweede opmerking betreft de amendementen op stuk nr. 21. Gezien de verantwoordelijkheden van de onderscheiden bewindslieden voor hun beleid, meen ik dit amendement te moeten ontraden.

Mijn derde opmerking betreft het amendement met betrekking tot de naamgeving op stuk nr. 20. Ook dit onderwerp is uitvoerig besproken in de plenaire behandeling. Ik heb daarbij gesteld, dat naar mijn stellige overtuiging dit amendement de discussie over een terminologie zou doen opwaaien met een vruchteloos resultaat. Het amendement is onderwerp van beraad in de Ministerraad geweest. Wij zijn tot de conclusie gekomen, dat de strekking van dit amendement zodanig is dat, zo het zou worden aangenomen, wij ook wat dit betreft de status, de positie van dit wetsontwerp nader zouden moeten overwegen.

□

De heer **Den Uyl** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De Minister spreekt nu, te elfder ure, na heropening van de beraadslaging het 'onaanvaardbaar' ten aanzien van enkele amendementen op dit wetsontwerp uit. Ik laat in het midden, of een dergelijke uitspraak van de Minister niet op een eerder tijdstip had behoren te worden gedaan. Zijn opmerkingen raken – dat ontken ik niet – een buitengewoon belangrijk element in ons staatsbestel, namelijk amendementen waarin wordt voorgesteld, dat een adviesorgaan aan de Regering en aan de volksvertegenwoordiging zal kunnen adviseren. Nu de Minister deze amendementen onaanvaardbaar heeft genoemd, zal het wetsontwerp bij aanvaarding ervan worden ingetrokken. Althans, dat maak ik uit de woorden van de Minister op.

Ik stel voor, dat de Regering deze uitspraak eerst schriftelijk nader van argumenten voorziet en deze ter kennis van de Kamer brengt, zodat de stemmingen over het wetsontwerp nu niet zouden moeten plaatsvinden. De Kamer heeft er recht op, dat de stellingname van de Regering, nu de Minister op dit ogenblik zulke vergaande uitspraken doet, nader wordt toegelicht, zodat de Kamer daarop zal kunnen reageren. Ik stel dus voor, nu de behandeling van het wetsontwerp te schorsen.

□

De heer **Lansink** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! De mededelingen van de Minister zijn even verrassend als overbodig, gelet op datgene wat zich vorige week en de week daarvoor in de Ka-

Lansink

mer heeft afgespeeld. Ik stel dus voor de stemmingen wel te doen doorgaan. Onze beslissing is op geen enkele wijze beïnvloed door hetgeen de Minister zojuist heeft opgemerkt.

Mevrouw **Verkerk-Terpstra** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ook onze fractie heeft absoluut geen behoefte aan een schriftelijke toelichting van de Minister. De heer Den Uyl kan alles nalezen in de Handelingen, er is uitgebreid over dit punt gesproken. Alle argumenten die de Regering eventueel wil geven, ligt al in die Handelingen besloten. Overigens zijn de mededelingen van de Minister ook voor onze fractie op geen enkele wijze reden om ons stemgedrag nogmaals te overwegen.

De heer **Terlouw** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik word volstrekt overvallen door deze mededeling van de Minister. Mijn fractie was niet op de hoogte van het feit dat de Regering daar zo zwaar aan tilt. Daarom ondersteun ik graag het voorstel van de heer Den Uyl. Ik wil graag gelegenheid hebben, nader te overwegen wat hier aan de hand is.

De heer **Lubbers** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil de Minister vragen om de zaak goed te begrijpen. Denkt hij dat zijn 'onaanvaardbaar' enige invloed zal hebben op het stemgedrag van de oppositiepartijen?

Minister **Ginjaar**: Mijnheer de Voorzitter! Ik denk dat er met betrekking tot de adviseringsfunctie, inderdaad sprake is van een zeer principiële punt. De vraag of de oppositiepartijen al of niet op grond van mijn uitspraak die ik daarnet heb gedaan, positief zouden moeten reageren op eerder door mij in de plenaire behandeling al naar voren gebrachte argumenten, laat ik ter beantwoording aan de desbetreffende fracties over.

Wat het tweede punt betreft, merk ik het volgende op. Ik heb tijdens de plenaire behandeling een uitvoerig exposé gegeven over mijn mening dienaangaande. Ik heb daarbij heel duidelijk gesteld dat naar mijn gevoel de discussie over een naamgeving vruchteloos en futiel was. Wanneer men toch die discussie wilde aangaan, moest men zich zeer goed van de consequenties bewust zijn. Ik heb daarbij ook gesteld dat naar mijn mening een dergelijke discussie ten detrimente van het milieubeleid als zodanig is.

De **Voorzitter**: Ik acht het mijn plicht mijn mening te geven over dit punt. De materiële argumenten zijn eerder gewisseld, maar de Minister heeft tot dusver niet gezegd wat hij vanmiddag heeft gezegd; anders zou hij het vanmiddag niet hebben gezegd. Aangezien dit niet elke dag voorkomt en bovendien morgen toch al gestemd wordt over een ander onderwerp, lijkt het mij correct de stemmingen uit te stellen tot morgen. Als de Regering behoefte heeft aan een brief, dan is het aan haar die al of niet te schrijven.

De heer **Den Uyl** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik blijf bij mijn voorstel, nu de Regering het 'onaanvaardbaar' ten aanzien van enkele amendementen heeft uitgesproken, dat zij het een en ander schriftelijk zal toelichten. Het is duidelijk dat het 'onaanvaardbaar' niet in de eerste plaats voor de oppositie is bedoeld, want die zal daarvoor niet opzij gaan, maar heel duidelijk voor de regeringsfracties. Die zouden zich dit ook moeten aantrekken. Hoe dan ook, er wordt zulk zwaar geschut in stelling gebracht, dat ik vind dat de Minister het aan zichzelf verplicht is, als hij meent hier te moeten stipuleren dat deze punten onderwerp van bespraak zijn geweest in het kabinet en als hij door het kabinet gemachtigd is het 'onaanvaardbaar' ten aanzien van de amendementen uit te spreken, dit schriftelijk te motiveren, zodat de Kamer zich daarop kan beraden bij het uiteindelijk bepalen van haar standpunt.

De heer **Lansink** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik herhaal: de mededelingen van de Minister waren even verrassend als overbodig. Mijn fractie schikt zich gaarne naar uw voorstel, hetgeen betekent: morgen stemmen.

De heer **Rietkerk** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb daar ook geen bezwaar tegen, als de fracties nog een moment nodig hebben om de nieuwe situatie tot zich te laten doordringen. Ik maak groot bezwaar tegen het verzoek van de heer Den Uyl om, terwijl wij hier plenair een wetsontwerp met alle argumenten behandelen, hetgeen vandaag nog een vervolg heeft gehad, dan nog schriftelijke verklaringen te vragen. Wanneer er behoefte is aan verklaringen, kunnen die hier worden gevraagd. Ik zie geen enkele reden, daarover van het kabinet een nadere schriftelijke uiteenzetting te eisen.

De heer **Terlouw** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie gaat vanzelfsprekend graag mee met uw voorstel, gelet op mijn opmerkingen die ik daarnet maakte. Ik wil toch graag de Minister een vraag stellen die nu beantwoord kan worden. Waarom, na een ronde of drie behandelingen en nadat de stemmingen verleden week zijn uitgesteld, doet de Minister nu deze vergaande mededeling? Waarom heeft hij die mededeling niet in een eerdere instantie gedaan?

Minister **Ginjaar**: Mijnheer de Voorzitter! De reden hiervoor is tweeledig. Tijdens de plenaire behandeling heb ik mijn bezwaren tegen deze amendementen uitvoerig uiteengezet. Ik heb gaarne het initiatief van de Kamer afgewacht om deze amendementen in te trekken. In de tweede plaats wijs ik erop dat de bespreking in de ministerieraad op een zodanig tijdstip heeft plaatsgevonden dat niet eerder de uitspraak gedaan kon worden die thans gedaan is.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de stemmingen in verband met dit wetsontwerp te houden in de vergadering van morgen, 18 juni a.s.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: De Staatssecretaris van Defensie de heer Van Eekelen heeft mij, in verband met zijn verblijf buitenslands, verzocht de stemming over de tijdens de openbare vergadering van de vaste Commissie voor Milieuhygiëne over het indicatief meerjarenplan geluid voorgestelde gewijzigde motie-Hartmeijer over grensoverschrijdende geluidshinder van militaire vliegvelden (15860, nr. 8) één week uit te stellen. Ik stel voor, aan dit verzoek te voldoen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde zijn de **stemmingen in verband met het wetsontwerp Herziening van het wettelijk minimumloon, enige sociale verzekeringsuitkeringen en een aantal andere uitkeringen en pensioenen per 1 juli 1980 en 1 januari 1981 (16212)**

en over:

de motie-Van der Doef c.s. over het handhaven van de koopkracht van mensen met het minimumloon en de sociale minima (16212, nr. 6);

De VVD-kamerleden Verkerk-Terpstra (l) en Ginjaar-Maas (m) in gesprek met Minister Ginjaar (Volksgezondheid en Milieuhygiëne), na afloop van het debat over de instelling van een centrale raad voor de milieuhygiëne

de motie-Van der Doef c.s. over het niveau van de sociale uitkeringen (16212, nr. 7);

de motie-B. de Vries c.s. over het handhaven van de koopkracht van de minimumgezinsinkomens in 1980 (16212, nr. 8).

De **Voorzitter**: Mij is gevraagd de beradslaging te heropenen.

Ik stel voor, aan dit verzoek te voldoen. Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik stel verder voor de spreektijd te bepalen op ten hoogste drie minuten per fractie.

Daartoe wordt besloten.

□

De heer **Van der Doef** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil enkele vragen aan de Regering stellen, alsmede aan de indieners van de motie, ingediend door de heren De Vries en De Korte op stuk nr. 8.

De Regering heeft bij verschillende gelegenheden medegedeeld dat, zo enigszins mogelijk, de koopkracht voor de minima in 1980 zou worden gehandhaafd, doch dat het op dat moment, en nu dus mogelijk nog, te vroeg zou zijn te beoordelen of koopkrachtdaling in de loop van het jaar zal optreden. Er is van CDA-zijde gesuggereerd, dat de ontwikkeling van het prijsindexcijfer in de periode mei/juni

een belangrijke aanwijzing zou kunnen vormen, maar dit cijfer is pas bekend als de Kamer met reces is. Dan zal de Regering min of meer in alle rust kunnen bezien wat haar te doen staat en een afweging kunnen maken tegenover andere zaken die aan de orde zijn, werkgelegenheid en de rijksbegroting. Staatssecretaris De Graaf heeft zaterdag jl. zelfs gezegd, dat eind augustus die situatie nog zou kunnen worden beoordeeld. Het is de vraag of in die fase, bij voorbeeld in de tweede helft van augustus, de mogelijkheid nog aanwezig is een wetsontwerp, in te dienen door de Regering, in de Kamer te behandelen op een zodanig tijdstip dat de nieuwe belastingtabellen per 1 oktober nog in werking kunnen treden. Mijn fractie heeft er bijzonder grote behoefte aan vrij exact te weten wat de uiterste datum is, waarop de Regering met een daartoe strekkend wetsontwerp zou moeten komen, alsmede wat de fatale datum is voor de Kamer, zo er een initiatiefontwerp zou worden overwogen, waarbij uiteraard een andere procedure geldt wat betreft de inschakeling van de Raad van State.

Het zal ook duidelijk zijn dat wij hierbij de sterke behoefte hebben van de Regering te vernemen of zij bereid is in die zin tijdig met een eigen wetsontwerp te komen. Dit is de zin van het woord 'tijdig' in onze motie. Wij over-

wegen uiteraard dit nader te preciseren, afhankelijk van het antwoord van de Regering.

Er is te meer behoefte aan duidelijkheid nu er een motie ligt, ondertekend door de leden B. de Vries en De Korte, welke motie op tal van punten open laat wat nu precies haar betekenis is. Wij sluiten niet uit dat die motie steun in de Kamer verkrijgt. Dan moet vooraf vaststaan wat die motie nu precies vraagt en uitdrukt. De overweging die aan de motie ten grondslag ligt, namelijk dat de Regering onzekerheid heeft doen ontstaan over haar voornemens de koopkracht van de minima in 1980 te handhaven, is ook de onze; hierover kan geen misverstand ontstaan.

De versmalling die echter in de motie zelf optreedt, namelijk waar nu ineens wordt gesproken over de gezinsinkomens, bevalt ons in het geheel niet, te meer niet omdat in de discussies van de laatste maanden een dergelijke versmalling van de groepen voor wie die garantie zou moeten gelden, niet is aangebracht. Ik roep nogmaals Staatssecretaris De Graaf als getuige, die zaterdag jl. nog in een radio-uitzending zeer uitdrukkelijk heeft gezegd, dat de doelstelling van het kabinet is het maximale te doen om de koopkracht voor de minima, dus voor de minimumlonen en de sociale minima, te handhaven.

Ik hoop dat de fractie van het CDA en de heer De Korte bereid zijn, niet alleen een nadere toelichting op de motie te geven op dit punt, maar dat zij ook willen verduidelijken wat zij concreet en op welk moment van de Regering aan actie en initiatieven verwachten. Ik hoop dat zij bereid zijn hun motie op het punt van deze onduidelijkheden nader te wijzigen, opdat deze door hen gevraagde kameruitspraak op geen enkel punt meer enige onduidelijkheid laat bestaan.

□

De heer **De Korte** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De heer Van der Doef vraagt aan mij als mede-ondertekenaar van de motie twee dingen. Allereerst vraagt hij, of wij bereid zijn op het punt van de gezinsinkomens een verbreding toe te passen. In alle debatten, als het ging om het aangeven van een ondergrens, hebben wij steeds gesproken over de gezinsinkomens. Immers, daar is de nood het grootst. Wij zijn niet bereid, daarin nu een verandering aan te brengen. Het gaat ons met name om de gezinsinkomens.

Voorts heeft de heer Van der Doef gevraagd of wij een datum willen aangeven. Voor die datum moet de Rege-

De Korte

ring dan maatregelen nemen. Zoals hij weet, is het moment het belangrijkste waarop er een nieuwe prijsraming komt. Op dit ogenblik is er nog een ruimte in de koopkrachthandhaving van 0,3%. Het is dus helemaal niet direct te verwachten dat er wat moet gebeuren. Als er wat moet gebeuren, is het niet per se noodzakelijk dat dit in de fiscale sfeer plaatsvindt. Volgens de heer Van der Doef is een einddatum vooral nodig in verband met aanpassingen in de belastingsfeer. Welnu, volgens ons is dat niet per se noodzakelijk. Ook om die reden behoeft er wat ons betreft niet noodzakelijkerwijs sprake te zijn van een bepaalde einddatum in de motie.

□

De heer **De Vries** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Enkele vragen die de heer Van der Doef heeft gesteld, wil ik graag ondersteunen. Dit geldt met name voor de vraag aan het adres van de Regering, wat de uiterste datum is om nog bepaalde maatregelen te kunnen nemen. Ik denk dat dit sterk afhankelijk is van het soort maatregel dat men neemt. Als wij bij voorbeeld denken aan een maatregel in de sfeer van voorindexering, zoals wij verleden jaar hebben gedaan op 1 oktober, of in de sfeer van de kinderbijslag, vermoed ik dat die uiterste termijn een andere zal zijn dan wanneer het gaat om een belastingmaatregel. Het zal mij inderdaad erg welkom zijn, als de Regering daarover op dit moment enige nadere mededelingen wil doen.

Wat de termijn betreft waarop een beslissing genomen moet worden, vraag ik ook de Regering nogmaals wanneer volgens haar een nieuwe prijsraming beschikbaar is. Mijns inziens is dat het moment waarop pas beoordeeld kan worden, of op korte termijn het gevaar, waarvoor wij bevoord zijn, actueel is.

Wat de vraag van de heer Van der Doef betreft over een nadere concretisering van het begrip 'minimum inkomen', zoals dat in onze motie is neergelegd, namelijk toespitsing op minimum gezinsinkomens, moet ik hem meedelen dat dit toch een begrip is dat wat mijn fractie betreft niet uit de lucht is komen vallen. Ook in eerdere bijdragen over deze problematiek is van de kant van het CDA duidelijk gemaakt dat voor ons het accent ligt op de minimum gezinsinkomens. Wij zijn ons ervan bewust, dat, als men maatregelen neemt, in het algemeen bij elke maatregel een bredere groep zal worden bereikt dan uitsluitend die van de mini-

um gezinsinkomens. Wij hebben duidelijk willen maken, dat voor ons het accent ligt op die minimum gezinsinkomens. Dat willen wij zo houden.

□

Minister **Albeda**: Mijnheer de Voorzitter! De heer Van der Doef heeft een vraag gesteld over het tijdsplan in geval er een fiscale maatregel genomen moet worden. Dat komt erop neer, dat het desbetreffende wetsontwerp door het kabinet begin augustus moet worden ingediend. Dat wil zeggen, dat het kabinet daarover in de eerste helft van juli moet beslissen.

Het herberekende cijfer over 1980 van het Centraal Planbureau zal er waarschijnlijk niet zijn voor het eind van deze maand. Ook de heer De Vries heeft erop gewezen dat het duidelijk is, dat, als men andere maatregelen voorstelt voor koopkrachthandhaving dan fiscale middelen zoals voorindexering, dan een veel korter tijdsbestek nodig is voor voorbereiding van de maatregelen. Dat is namelijk een kwestie van een algemene maatregel van bestuur.

Dan ligt in de voorbereiding van computers en dergelijke de limiterende factor. Voor indexering zouden wij een beslissing moeten nemen voor 1 september. Zou men aan een maatregel denken in de kinderbijslag, dan moet men ook voor 1 september beslissen. Als er een ontwerp uit de Kamer komt, dan moet nog iets vroeger het initiatief worden genomen dan wanneer het bij de Regering zou liggen. Dan valt het advies van de Raad van State namelijk na de behandeling in de Tweede Kamer.

De **Voorzitter**: De heer Van der Doef verzoekt om een vierde termijn. Ik stel voor hem daartoe de gelegenheid te geven.

Daartoe wordt besloten.

□

De heer **Van der Doef** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de Regering voor haar informatie. U zult begrijpen dat ik er sterke behoefte aan heb gelegenheid te krijgen om in mijn fractie te overleggen, of deze mededelingen tot een nadere toespitsing en wijziging van de door mij en anderen ingediende motie zou kunnen leiden.

Ik heb kennis genomen van de opmerkingen van de heer De Korte over het standpunt van zijn fractie wat de garantie voor gezinsinkomens betreft. Dat is inderdaad niets nieuws. Ik betrap hem allerminst op het huldigen van twee opvattingen. Uit CDA-krin-

gen zijn wat dat betreft echter heel andere en verschillende geluiden gehoord.

Mijn voorstel is de stemmingen over dit onderdeel van de agenda tot morgen uit te stellen, zodat mijn fractie, en naar ik aanneem ook de hele Kamer, de gelegenheid heeft de mededelingen, die hier zijn gedaan, op zich te laten inwerken en zo mogelijk en zo nodig tot nadere wijzigingen van moties te komen.

De **Voorzitter**: De heer Van der Doef vraagt, de stemmingen over de moties tot morgen uit te stellen. Ik stel voor, aan dat verzoek te voldoen.

Daartoe wordt besloten.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik zou thans het wetsontwerp in stemming willen brengen.

De heer **Van der Doef** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik dacht dat u mijn voorstel had overgenomen om de stemmingen uit te stellen tot morgen?

De **Voorzitter**: Ik dacht dat uw verzoek alleen betraf de stemmingen over de moties.

De heer **Van der Doef** (PvdA): Dat onderscheid had ik niet gemaakt.

De **Voorzitter**: Neem mij niet kwalijk. Tegen het uitstellen van de stemming over het wetsontwerp heb ik het bezwaar dat wij die stemming al vijf dagen langer hebben uitgesteld dan de Eerste Kamer welkom is en naar mijn mening correct is. De stemming over het wetsontwerp zou ik in elk geval nu willen houden. Ik zie dat de heer Van der Doef zich hierbij neerlegt.

De onderdelen van het wetsontwerp worden zonder stemming aangenomen.

Het wetsontwerp wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de CPN en de PSP tegen het wetsontwerp hebben gestemd.

Aan de orde zijn de **stemmingen over de bij het debat over de nota Ombuigingen 1980 (16 193) ingediende moties**,

te weten:

de motie-Kombrink c.s. over aanpassing van de exportprijs van aardgas (16 193, nr. 5);

de motie-Engwirda c.s. over wijzigingen in de voorgestelde bezuinigingen (16 193, nr. 6);

Voorzitter

de motie-Kombrink c.s. om niet op het aanvullend beleid te bezuinigen (16 193, nr. 7);

de motie-Kombrink c.s. over de bezuinigingen op de uitkeringen aan het Gemeente- en Provinciefonds (16 193, nr. 8);

de motie-Kombrink c.s. over de n-a-c-a-l-u-l-a-t-i-e over 1980 voor de trendvolgers (16 193, nr. 9);

de motie-Kombrink c.s. over de uitvoering van het arbeidsplaatsenplan (16 193, nr. 10);

de motie-Van Rooijen c.s. over het voorgenomen beleid voor de politieke en ambtelijke topsalarissen (16 193, nr. 11);

de motie-Engwirda c.s. over nadere informatie aangaande de voorgestelde bezuinigingen (16 193, nr. 12);

de motie-Engwirda c.s. over de beperking van de prijsbijstelling (16 193, nr. 13).

De Voorzitter: Mij is gevraagd om heropening van de beraadslaging. Ik stel voor, aan dat verzoek te voldoen en de spreektijd vast te stellen op drie minuten per fractie.

Daartoe wordt besloten.

De heer Kombrink (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Het is heel aardig van de Minister van Sociale Zaken dat hij achter de regeringstafel gaat zitten; dit maakt deze beraadslaging iets minder anoniem.

In de eerste termijn van het debat over de ombuigingen heb ik de Regering het verzoek gedaan, de Kamer een overzicht te geven van de uitvoering van het arbeidsplaatsenplan. Ook de thans aanwezige Minister heeft hierbij enige betrokkenheid. Dit werd toegezegd voor de aanvang van de tweede termijn. Deze toezegging kon om een of andere reden kennelijk niet worden nagekomen. Ik heb toen in de tweede termijn van het debat mijn vraag herhaald. De Minister van Financiën heeft toen wederom toegezegd dat het overzicht de Kamer op zeer korte termijn zou bereiken.

Nu, een week later en voor het moment dat over de motie voorkomend op stuk nr. 10 moet worden gestemd, hebben wij nog niets hierover gehoord. Ik vraag de Regering wanneer het overzicht ons bereikt, omdat dit samenhangt met de vraag of de motie wel of niet vandaag in stemming moet komen.

Ik zie dat de Minister van Financiën intussen is aangekomen. Ik neem aan dat ik kan doorgaan met mijn betoog

en dat u niet het voorstel zal doen, de stemmingen uit te stellen, mijnheer de Voorzitter.

De Voorzitter: Dit kunt u aannemen.

De heer Kombrink (PvdA): Een ander punt dat ik aan de orde stel, betreft de motie voorkomend op stuk nr. 5. Tijdens het debat over de Ombuigingsnota heeft de Kamer een brief van de Minister van Economische Zaken inzake de heronderhandelingen over de gasexportcontracten bereikt. In deze brief stond niet veel. Intussen is mij gebleken dat wellicht een mondeling overleg met de vaste Commissie voor Economische Zaken over de brief zal plaatsvinden. Mij heeft het verzoek bereikt, in samenhang hiermee mijn motie vandaag niet in stemming te brengen. Ik vraag de Kamer mede daarom, de stemming over mijn motie uit te stellen tot een tijdstip in de loop van de volgende week, nadat het mondelinge overleg heeft plaatsgevonden.

De Voorzitter: Overeenkomstig het verzoek van de heer Kombrink stel ik voor, zijn motie (16 193, nr. 5) van de agenda af te voeren.

Daartoe wordt besloten.

Minister Van der Stee: Mijnheer de Voorzitter! Ik meld dat de Kamer binnen vierentwintig uur een brief over het arbeidsplaatsenplan zal bereiken.

De heer Kombrink (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik vraag u, de stemming over mijn motie voorkomend op stuk nr. 10 aan te houden tot na het moment binnen de komende vierentwintig uur waarop ons het bericht van de Regering heeft bereikt.

De Voorzitter: Is het niet het meest logisch, hierover op hetzelfde moment te stemmen als over motie nr. 5?

De heer Kombrink (PvdA): Neen, want deze is verschoven naar volgende week. Als wij het bericht over het arbeidsplaatsenplan binnen vierentwintig uur krijgen, zullen wij dit moeten bezien. Het is wellicht het beste, dit op de agenda van donderdag aanstaande te zetten. Ik mag niet uitsluiten dat hieruit discussie met de Regering voortvloeit.

De Voorzitter: Er zijn donderdag aanstaande geen stemmingen. Ik stel voor, de motie-Kombrink c.s. (16 193, nr. 10) van de agenda af te voeren. Ik zie een nader voorstel van de heer Kombrink tot wederopvoering tegevoet.

Daartoe wordt besloten.

De motie-Engwirda c.s. (16 193, nr. 6) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De Voorzitter: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, de PvdA, de PPR, de CPN en de PSP vóór deze motie hebben gestemd.

De motie-Kombrink c.s. (16 193, nr. 7) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De Voorzitter: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, de PPR, de PSP en de CPN vóór deze motie hebben gestemd.

De motie-Kombrink c.s. (16 193, nr. 8) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De Voorzitter: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de CPN en de PSP vóór deze motie hebben gestemd.

De motie-Kombrink c.s. (16 193, nr. 9) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De Voorzitter: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de CPN, de PSP en DS'70 vóór deze motie hebben gestemd.

De motie-Van Rooijen c.s. (16 193, nr. 11) wordt bij zitten en opstaan met algemene stemmen aangenomen.

De motie-Engwirda c.s. (16 193, nr. 12) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De Voorzitter: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, de PvdA, de PPR, de CPN, de PSP en DS'70 vóór deze motie hebben gestemd.

De motie-Engwirda c.s. (16 193, nr. 13) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De Voorzitter: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, de PPR, de CPN en de PSP vóór deze motie hebben gestemd.

Ik geef het woord aan de heer Kombrink, die het heeft gevraagd.

De heer Kombrink (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil de Regering graag een vraag stellen naar aanleiding van de stemming. De motie van de heer Van Rooijen, voorkomend op stuk nr. 11, is zojuist met algemene stemmen aanvaard. Ik wil graag weten of de Regering van plan is, deze motie te gaan uitvoeren.

Minister Van der Stee: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal daartoe graag nader overleg plegen binnen de kring van het kabinet.

De heer Kombrink (PvdA): Hoe lang zal dat duren? Wil de Regering op heel

Kombrink

korte termijn de uitkomst van het 'nader overleg binnen de kring van het kabinet' aan de Kamer meedelen?

Minister Van der Stee: Mijnheer de Voorzitter! Het zal de geachte afgevaardigde bekend zijn dat het kabinet pleegt te vergaderen op vrijdag.

De heer **Kombrink** (PvdA): Dus uiterlijk vóór volgende week dinsdag zal ons hierover een bericht hebben bereikt? Laten wij zeggen: maandag, met het oog op het fractieberaad. Ik wil dit toch graag even preciseren. Hierover moet geen misverstand ontstaan. Heb ik de Minister van Financiën goed begrepen dat wij uiterlijk volgende week maandag als Kamer hierover een bericht zullen ontvangen?

Minister Van der Stee: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb niets in deze richting gezegd. Ik heb uitsluitend gezegd dat het kabinet op vrijdag pleegt te vergaderen.

De heer **Kombrink** (PvdA): Dus was mijn vraag zeer terecht. Vanwege de in de motie-Van Rooijen genoemde datum van 1 juli is het natuurlijk volstrekt duidelijk dat het heel normaal is dat de Kamer voordat de datum van 1 juli zal zijn verstreken weet wat de Regering van plan is met de uitvoering van de door de Kamer unaniem aanvaarde motie. Ik neem aan dat de Minister een toezegging in deze richting zal willen doen omdat dit zo volstrekt normaal is en omdat ik hem niet van abnormaliteit verdenk. Kunnen wij dus uiterlijk maandag een bericht over de bereidheid van de Regering om de motie uit te voeren tegemoet zien?

Minister Van der Stee: Mijnheer de Voorzitter! Het is de Minister-President die de agenda van de Ministerraad vaststelt.

De **Voorzitter:** Ik krijg de indruk dat de Regering niet meer wil zeggen op dit moment en stel dus voor, over te gaan tot het volgende agendapunt.

De heer **Kombrink** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Als wij aanstaande maandag hierover geen bericht zullen hebben ontvangen, zullen wij er uiteraard dinsdag op terugkomen. Dat spreekt vanzelf.

De **Voorzitter:** Dat is uw goede recht.

Aan de orde is de **stemming over de motie-Van der Spek c.s. over democratische controle op wapenvorraden** (16 246, nr. 1).

De **Voorzitter:** Mij is gevraagd, de beraadslaging te heropenen. Ik stel voor, daartoe gelegenheid te geven.

Daartoe wordt besloten.

De heer **Patijn** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Het debat naar aanleiding van de interpellatie van de heer Van der Spek over geheime wapenvorraden die zijn gevonden in de gemeente Heithuisen is verleden week geëindigd met de mededeling van de Minister van Defensie dat hij niet bereid was, de door de Kamer verlangde inlichtingen, al dan niet vertrouwelijk, te verstrekken. Het beroep dat de Minister toen deed op artikel 104 van de Grondwet, waarin staat dat de Ministers de verlangde inlichtingen verstrekken waarvan het verlenen niet strijdig kan worden geoordeeld met het belang van de Staat is echter door de Minister van Defensie niet nader beargumenteerd. De literatuur over dit grondwetsartikel en de behandeling van de grondwetswijziging waarbij de nieuwe tekst van artikel 104 aan de orde was, maken echter duidelijk dat de Regering een beroep op het belang van de Staat zorgvuldig moet overwegen en daarbij dit beroep op een zodanige wijze toetsbaar aan de Kamer moet presenteren dat de laatste er inderdaad van overtuigd raakt dat het verstrekken van inlichtingen strijdig zou zijn met het belang van de Staat. Nu de Minister van Defensie verleden week voor het beroep dat hij op artikel 104 van de Grondwet deed geen enkel argument heeft aangevoerd, vindt mijn fractie dat dit beroep niet kan worden aanvaard.

Om die reden vragen wij de Minister van Defensie nog eenmaal uitdrukkelijk of hij bereid is, in de vaste Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten te verschijnen en daar de noodzakelijke inlichtingen te verschaffen. Indien hij daartoe overhoopt niet bereid zou zijn, zullen wij alsnog een motie indienen.

De heer **Frinking** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie is van oordeel, dat de Regering nadere toelichting zou dienen te geven op het argument, dat het niet verstrekken van inlichtingen over een gevonden wapenvoorraad in het belang van de Staat is. Naar onze mening dient dit te geschieden in de vaste Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten. Wij sluiten ons derhalve op dit punt bij de vorige spreker aan.

De heer **Van der Spek** (PSP): Mijnheer de Voorzitter! Het zal duidelijk zijn dat indien de Minister ingaat op de suggestie, toch maar vertrouwelijk de vaste Commissie voor de Inlichtingen – en Veiligheidsdiensten in te lichten – hetgeen hij bij de interpellatie heeft geweigerd – dat voor mij geen enkele aanleiding zal zijn om mijn motie in te trekken. Het gaat om vier leden van deze Kamer – de heren Den Uyl, Lubbers, Rietkerk en Terlouw – die zo uitgesproken steun en stut van de Staat zijn, dat naar mijn mening de verlangde openheid en openbaarheid daardoor niet wordt bevorderd.

Ik wijs erop, dat op dit gebied intussen een en ander is gebeurd. Verleden week donderdag zijn in het Belgische parlement vragen aan de Belgische regering gesteld in verband met de wapenvondst in Nederlands Limburg. De Belgische regering heeft geantwoord, dat ook zij van de Nederlandse Regering geen enkele inlichting heeft kunnen krijgen en dat zij het niet uitsluit, dat dergelijke geheime wapenvorraden ook in België aanwezig zijn. Ik wijs er voorts op, dat intussen door activiteiten van een journalist van Het Vrije Volk de eigenaren van het betrokken terrein zijn ontdekt en dat zij hebben medegedeeld, dat hun destijds niet om toestemming is gevraagd voor het begraven van de wapens en dat zij ook niet zijn benaderd in het kader van het vinden en het verwijderen ervan. Dit betekent, dat de zaak zeer ernstig is.

Ik wijs erop, dat ook allerlei ander onderzoek en speuren gaande is en in toenemende mate gaande zal zijn. Mocht mijn motie onverhoopt worden verworpen, dan zal ik een aanzienlijke bijdrage leveren tot het verder belangrijk uitbreiden van het speurwerk naar hetgeen er is gebeurd.

Minister Scholten: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van de nadere vraag van de heer Patijn, daarbij aangevuld door hetgeen de heer Frinking heeft gezegd, kan ik de Kamer mededelen dat ik bereid ben, in de vaste Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten te verschijnen en dat ik daarbij de commissie naar vermogen zal inlichten.

De beraadslaging wordt gesloten.

De motie-Van der Spek c.s. (16 246, nr. 1) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

Minister Scholten (Defensie) en de heer Patijn (PvdA) (r)

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PSP, de PPR en de CPN vóór deze motie hebben gestemd en dat thans de fracties van de BP en het GPV afwezig zijn.

Aan de orde is de **stemming over de tijdens de uitgebreide commissievergadering van de vaste Commissie voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening over de huisvesting van buitenlandse werknemers ingediende motie-Müller-van Ast c.s. over verbetering van de huisvestingssituatie van buitenlandse werknemers (16 208, nr. 4).**

De **Voorzitter**: Het is mij gebleken, dat deze motie voldoende wordt ondersteund.

Ik geef gelegenheid tot het afleggen van een **stemverklaring** vooraf.

□

De heer **Lauxtermann** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie heeft drie bezwaren tegen de motie van mevrouw Müller. Tijdens de UCV heeft de Regering aangekondigd, dat zij in het najaar een uitvoerig commentaar zal geven op de nota van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid over de situatie van minderheidsgroepen in ons land. Daarmee heeft onze fractie zich eens verklaard. De in de

motie genoemde termijn – vóór 1 september 1980 – is voor ons dan ook onaanvaardbaar.

Een tweede bezwaar is, dat in het dictum onder a. wordt gesuggereerd – door de woorden 'onvoldoende prioriteit' – dat sprake is van een stelsel van voorkeursbehandelingen. Hiertegen hebben wij ons in de vergadering van de commissie uitgesproken.

In het dictum onder b. wordt heen gelopen over het vraagstuk van de dekking van extra financiële middelen. Mijn fractie is het geheel eens met de onderdelen c. tot en met e. van het dictum. Wij betreuren het dan ook, dat wij ons niet kunnen uitspreken, door ons tegen de motie te verklaren, vóór de onderdelen c. tot en met e.

De motie-Müller-Van Ast c.s. (16 208, nr. 4) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de CPN en de PSP vóór deze motie hebben gestemd en dat de fractie van de BP afwezig is.

Ik stel voor, de stukken over de huisvesting van buitenlandse werknemers (16 208) voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde zijn de **stemmingen in verband met het ontwerp van (rijks-)wet Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van bepalingen betreffende de wetgevende macht en de algemene maatregelen van bestuur, alsmede tot opening van bepalingen betreffende andere voorschriften (15 047 (R 1099)).**

De **Voorzitter**: Mij is gevraagd om heropening van de beraadslaging. Ik stel voor, aan dit verzoek te voldoen. Daartoe wordt besloten.

□

Mevrouw **Korte-van Hemel** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Gelet op de beantwoording van de Minister van Binnenlandse Zaken in tweede instantie trek ik mede namens de overige indieners mijn amendement op stuk nr. 15 in.

De **Voorzitter**: Aangezien de amendementen-Korte-van Hemel c.s. (stuk nrs. 15, I t/m IV) zijn ingetrokken, maken zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

□

De heer **Roethof** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Gehoord de discussie over mijn gewijzigde amendement op stuk nr. 18 kan ik er wel vrede mee hebben als deze zaak verder besproken wordt bij het hoofdstuk Raad van State. Daarom zou ik dit gewijzigde amendement nu willen intrekken.

De **Voorzitter**: Aangezien het gewijzigde amendement-Roethof c.s. (stuk nr. 18) is ingetrokken, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De beraadslaging wordt gesloten.

Artikel I wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 5.1.1 tot en met 5.1.6 van artikel II worden zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde amendement-Roethof c.s. (stuk nr. 19) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de CPN, de PSP en DS'70 vóór dit amendement hebben gestemd.

Artikel 5.1.7 wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 5.1.8 en 5.1.9 worden zonder stemming aangenomen.

Artikel II wordt zonder stemming aangenomen.

Voorzitter

Het nader gewijzigde amendement-Roethof c.s. (stuk nr. 20) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat dit amendement is verworpen met dezelfde stemverhouding als het vorige.

Artikel A 5.1.8 wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel A 5.1.9 wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel III wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel IV en de beweegreden worden zonder stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: In het formulier van afkondiging moet in de tweede alinea na 'Allen' en in de derde alinea na 'genomen hebben' telkens een komma worden geplaatst. In de vierde alinea moet na 'Statuut' worden ingevoegd: voor het Koninkrijk.

In het publikatie- en uitvoeringsbevel moet na 'ambtenaren' een komma worden geplaatst.

Deze verbeteringen zullen worden aangebracht.

Het wetsontwerp wordt zonder stemming aangenomen.

Het wetsontwerp wordt zonder stemming aangenomen.

Aan de orde zijn de **stemmingen in verband met het wetsontwerp Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van de bepalingen inzake uitzonderingstoestanden (15 681)**.

De artikelen I en II worden zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Roethof c.s. (stuk nr. 13) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de CPN, de PSP en DS'70 vóór dit amendement hebben gestemd.

Artikel III wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel IV en de beweegreden worden zonder stemming aangenomen.

Het wetsontwerp wordt zonder stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: De fractie van de PSP wordt op haar verzoek aantekening verleend, dat zij geacht wenst te worden tegen het wetsontwerp te hebben gestemd.

Aan de orde is **stemming over het wetsontwerp Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet strekkende tot opneming van een bepaling betreffende het recht op on-aantastbaarheid van het menselijk lichaam (16 086)**.

Het wetsontwerp wordt, na goedkeuring van de onderdelen, zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de **stemming over de motie-Brinkhorst c.s. over amendering van beleidsvoornemens in begrotingswetten (15 047, R 1099, nr. 21)**.

De **Voorzitter**: Mij is gevraagd om heropening van de beraadslaging. Ik stel voor, aan dit verzoek te voldoen.

Daartoe wordt besloten.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Verleden week heeft de Minister in tweede termijn gezegd, dat de

onderhavige materie door de studiecommissie beschouwd zal worden. Wij wensen de motie in te trekken.

De **Voorzitter**: Aangezien de motie-Brinkhorst c.s. (15 047, R 1099, nr. 21) is ingetrokken, maakt zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de brief van de Minister van Binnenlandse Zaken over een terugzittingsrecht van de Eerste Kamer (16 131) voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde zijn de **stemmingen in verband met het wetsontwerp Regelen met betrekking tot de tarieven van organen voor gezondheidszorg (Wet Tarieven gezondheidszorg) (14 182)**

en over:

– de gewijzigde motie-Toussaint c.s. over het in dienstverband treden van medische specialisten (14 182, nr. 44);

– de motie-Toussaint c.s. over de werkgelegenheid bij de Ziekenfondsraad (14 182, nr. 33);

– de motie-Lansink c.s. over de wettelijke status van een Meerjarenraming Gezondheidszorg (14 182, nr. 45)

De **Voorzitter**: De heer Toussaint heeft mij meegedeeld dat hij zijn amendementen voorkomende op de nrs. 23, 24, 27, IV en 27, V intrekt.

In afwijking van de stemmingslijst moet bij artikel 14 eerst worden gestemd over het amendement 47, I, dan over 31 en vervolgens over 47, II.

Mij is gevraagd, de beraadslaging te heropenen. Ik stel voor, aan dat verzoek te voldoen.

Daartoe wordt besloten.

De heer **Lansink** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! In de door mij en de heer De Korte ingediende motie over de wettelijke status van een meerjarenraming gezondheidszorg heb ik de Regering gevraagd een meerjarenraming onderdeel te doen zijn van de rijksbegroting 1982. Tegen het woord 'onderdeel' bestaat bezwaar. Vandaar, dat ik de motie wil wijzigen, waarbij ik de doelstelling om de meerjarenraming gezondheidszorg mee te kunnen nemen bij de behandeling van de rijksbegroting 1982 in een oordeel heb verwerkt.

Motie

De **Voorzitter**: De heer Lansink heeft zijn motie (14 182, nr. 45) in die zin gewijzigd, dat zij thans luidt:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

kennis genomen hebbende van de brief van de Staatssecretaris van Volksgezondheid en Milieuhygiëne aan de Centrale Raad voor de Volksgezondheid betreffende het Financieel Overzicht van de Gezondheidszorg;

overwegende, dat ten behoeve van een samenhangend en op prioriteiten gebaseerd gezondheidsbeleid een helder en doorzichtig financieel kader dringend gewenst is;

voorts overwegende, dat ook het werkgelegenheidsbeleid in de gezondheidszorg een financieel kader vraagt;

voorts overwegende, dat een dergelijk financieel kader een wezenlijk dwarsverband is tussen de bestaande en nog te ontwikkelen wettelijke beleidsinstrumenten in de gezondheidszorg;

van oordeel, dat daartoe het Financieel Overzicht dient te worden omgevormd tot een Meerjarenraming Gezondheidszorg met een taakstellend macro-budgetair karakter;

voorts van oordeel, dat een Meerjarenraming Gezondheidszorg in samenhang met de rijksbegroting beoordeeld dient te worden, te beginnen bij de rijksbegroting 1982;

nodigt de Regering uit, na overleg met de betrokken adviesorganen, uiterlijk 31 december 1980 de Kamer haar standpunt voor te leggen over de wettelijke status van een Meerjarenraming Gezondheidszorg;

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze gewijzigde motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 48 (14 182).

Ik stel vast, dat de Kamer bereid is over deze gewijzigde motie aanstonds te stemmen.

□

De heer **Toussaint** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik zou u willen vragen de stemming over de motie nr. 44 aan te houden. De Staatssecretaris heeft tijdens de behandeling van het wetsontwerp verklaard, dat de Regering met een standpunt zal komen over het interimrapport-Van Mansveld. Het be-

sluit over de motie zouden wij willen combineren met het besluit over dat regeringsstandpunt.

De **Voorzitter**: Op verzoek van de heer Toussaint stel ik voor, zijn motie (14 182, nr. 44) van de agenda af te voeren.

Daartoe wordt besloten.

□

Staatssecretaris **Veder-Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Door de zoëven door de heer Lansink aangebrachte wijziging in diens motie is mijn voornaamste bezwaar tegen deze motie verdwenen.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het amendement-Toussaint c.s. (stuk nr. 27, I) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de CPN, de PSP en DS'70 vóór dit amendement hebben gestemd.

Artikel 1 wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel 2 wordt zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Wessel-Tuinstra c.s. (stuk nr. 34, I) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, de PPR en de PSP vóór dit amendement hebben gestemd.

Ik neem aan, dat als gevolg van de verwerping van dit amendement de overige op stuk nr. 34 voorkomende amendementen als verworpen kunnen worden beschouwd.

Artikel 3 wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 4 tot en met 10 worden zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Toussaint c.s. (stuk nr. 22, I) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de PSP en DS'70 vóór dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-Toussaint c.s. (stuk nr. 22, II) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat dit amendement is verworpen met dezelfde stemverhouding als het vorige.

Het amendement-Toussaint c.s. (stuk nr. 25) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat dit amendement is verworpen met dezelfde stemverhouding als het vorige.

Het amendement-Lansink c.s. (stuk nr. 16) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66 en de PPR tegen dit amendement hebben gestemd.

Artikel 11, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Lansink c.s. (stuk nr. 16) en door de overneming van het amendement-Lansink c.s. (stuk nr. 40) wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 12 en 13 worden zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde amendement-Lansink c.s. (stuk nr. 41) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA en de PPR tegen dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-Wessel-Tuinstra c.s. (stuk nr. 14) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, DS'70, de CPN en de PSP vóór dit amendement hebben gestemd.

Artikel 13a, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het gewijzigde amendement-Lansink c.s. (stuk nr. 41) wordt zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Toussaint c.s. (stuk nr. 26) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, DS'70 en de PSP vóór dit amendement hebben gestemd.

Artikel 13b wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde amendement-Lansink c.s. (stuk nr. 47, I) wordt bij zitten en opstaan met algemene stemmen aangenomen.

Het amendement-De Korte c.s. (stuk nr. 31) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van de VVD vóór dit amendement hebben gestemd.

Het gewijzigde amendement-Lansink c.s. (stuk nr. 47, II) wordt bij zitten en opstaan met algemene stemmen aangenomen.

Voorzitter

Artikel 14, zoals het is gewijzigd door de aanneming van de gewijzigde amendementen-Lansink c.s. (stuk nrs. 47, I en II) wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 15 en 16 worden zonder stemming aangenomen.

Het amendement-B. Bakker c.s. (stuk nr. 21, I) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de CPN en DS'70 tegen dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-Toussaint c.s. (stuk nr. 27, II) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA en de PPR vóór dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-Toussaint c.s. (stuk nr. 27, III) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, de PPR en de PSP vóór dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-B. Bakker c.s. (stuk nr. 21, II) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, de CPN en de PSP tegen dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-B. Bakker c.s. (stuk nr. 21, III) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van de CPN tegen dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-Toussaint c.s. (stuk nr. 27, VI) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de PSP en DS'70 vóór dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-Wessel-Tuinstra c.s. (stuk nr. 35) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, DS'70 en de PSP vóór dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-Toussaint c.s. (stuk nr. 27, VII) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR en DS'70 vóór dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-Toussaint c.s. (stuk nr. 27, VIII) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de PSP, de CPN en DS'70 vóór dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-Lansink c.s. (stuk nr. 38) wordt bij zitten en opstaan met algemene stemmen aangenomen.

Het amendement-Lansink c.s. (stuk nr. 36) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van het CDA, de SGP, het GPV, DS'70, de PSP en de CPN vóór dit amendement hebben gestemd.

Artikel 17, zoals het is gewijzigd door de aanneming van de amendementen-B. Bakker c.s. (stuk nrs. 21, I, II en III) en het amendement-Lansink c.s. (stuk nr. 38), wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 18 en 19 worden zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Wessel-Tuinstra c.s. (stuk nr. 20, I) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van D'66 vóór dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-Wessel-Tuinstra c.s. (stuk nr. 20, II) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, de PvdA, de PPR, de PSP, DS'70 en de CPN vóór dit amendement hebben gestemd.

Het gewijzigde amendement-Lansink c.s. (stuk nr. 43) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR en de PSP tegen dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-Wessel-Tuinstra c.s. (stuk nr. 20, III) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, de CPN en de PSP vóór dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-Toussaint c.s. (stuk nr. 28) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de PSP en DS'70 vóór dit amendement hebben gestemd.

Het gewijzigde amendement-De Korte c.s. (stuk nr. 42) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66 en de PPR tegen dit amendement hebben gestemd.

Artikel 19a, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het gewijzigde amendement-Lansink c.s. (stuk nr. 43) en het gewijzigde amendement-De Korte c.s. (stuk nr. 42), wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 20 t/m 44 worden zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Toussaint c.s. (stuk nr. 29) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, de PPR, de CPN en de PSP vóór dit amendement hebben gestemd.

Artikel 45 wordt zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Toussaint c.s. (stuk nr. 30) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat dit amendement is verworpen met dezelfde stemverhouding als het vorige.

Artikel 46 wordt zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Toussaint c.s. (stuk nr. 46) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de PSP en DS'70 vóór dit amendement hebben gestemd.

Artikel 47 wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 48 t/m 52 worden zonder stemming aangenomen.

De beweegreden wordt zonder stemming aangenomen.

Voorzitter

Het wetsontwerp wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, de PPR en de CPN tegen dit wetsontwerp hebben gestemd.

De motie-Toussaint c.s. (14 182, nr. 33) wordt bij zitten en opstaan met algemene stemmen aangenomen.

De gewijzigde motie-Lansink c.s. (14 182, nr. 48) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, de PPR en de CPN tegen deze motie hebben gestemd.

De **Voorzitter**: Ik geef gelegenheid tot het afleggen van **stemverklaringen** over de onderwerpen waarover zojuist is gestemd.

Mevrouw **Krijnen** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie heeft gestemd tegen de motie-Jabaaij c.s. (16 062, nr. 5) om twee redenen. In de eerste plaats geeft de nota voldoende handvaten om deze als een soort van actieplan te beschouwen. In de tweede plaats acht mijn fractie het gewenst, de beleidsuitgangspunten nader uit te werken.

Wat betreft de motie-Borgman (16 062, nr. 7) heeft mijn fractie gemeend, dat de gemeenten erkennen dat zij ook hun verantwoordelijkheid moeten dragen voor de gezondheidszorg en ook voor de gezondheidsvoorzorg en opvoeding van de jeugd. Deze verantwoordelijkheid dient ook tot uitdrukking te worden gebracht in de medefinanciering. Daarom hebben wij tegen gestemd.

Mevrouw **Epema-Brugman** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Onze fractie heeft na veel wikken en wegen tegen de wijziging van de Afvalstoffenwet en de Wet geluidhinder gestemd. Zij heeft dat niet gedaan, omdat zij van mening zou zijn, dat er geen extra geld nodig is om geluidhinder te bestrijden en het wrakkenprobleem op te lossen. Ook menen wij dat het wetsontwerp is verbeterd door de aanneming van het amendement-Verkerk-Terpstra. Toch blijft het compartimenteringsbezwaar recht overeind, evenals het bezwaar tegen de hoge perceptiekosten. In de discussie hebben wij een andere weg

gewezen: Een verhoging van de accijns en van de bijzondere verbruiksbelasting, met daaraan gekoppeld een wijziging van de begroting van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, waar het gaat om de uitgavenkant. Die weg lijkt ons toch de enige juiste totdat er een hoofdstuk financiële bepalingen in de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne is opgenomen. Wij hopen dat de Minister bij het ontwerp van het hoofdstuk met onze stellingname en die van andere fracties in de openbare commissievergadering over de milieueffingen rekening zal houden.

De heer **Evenhuis** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil een stemverklaring afleggen over de motie-Van Rooijen c.s. (16 193 nr. 11). In maart hebben wij tegen een motie over hetzelfde onderwerp gestemd vanwege de duidelijke toezegging, gedaan door de Minister en vanwege de benaderingswijze van de Kamer.

De Minister heeft nu toegezegd, rond 1 januari definitieve voorstellen te doen. Wij wachten met belangstelling die voorstellen af. Wij hebben vóór de motie gestemd, omdat het gaat om voorlopige, op de definitieve regeling vooruitlopende maatregelen. Daarmee gaan wij akkoord. Het kan voor de partners van de Minister in het overleg een aansporing zijn om met de Minister tot een vergelijk te komen. Immers, iedereen dient naar vermogen bij te dragen aan de ombuigingen.

De heer **Patijn** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie heeft haar stem niet gegeven aan de motie-Van der Spek c.s. (16 246, nr.1). Wij achten deze motie niet in overeenstemming met de Grondwet. De Regering kan, met een beroep op het belang van de staat, weigeren volledige opening van zaken te geven, als zij – zoals ik heb uiteengezet – daarvoor argumenten aanvoert.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ook de fractie van D'66 heeft tegen de motie-Van der Spek c.s. (16 246, nr.1) gestemd, omdat nu eenmaal – zij het laat – door de Minister van Defensie is toegezegd, dat er een toetsing zal plaatsvinden van zijn beleid in de BVD-commissie, wij geen aanleiding zien een verdergaande toezegging te vragen.

De heer **Toussaint** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De fractie van de PvdA

heeft op grond van de volgende overwegingen tegen het wetsontwerp Regelen met betrekking tot de tarieven van organen voor gezondheidszorg (Wet Tarieven gezondheidszorg, stuk nr. 14 182) gestemd.

In eerste termijn heb ik meegedeeld dat mijn fractie niet uit de voeten kon met het wetsontwerp zoals het ter pleinaire behandeling was ingediend. De bezwaren van mijn fractie betroffen vooral de onzekerheid over het macro-kader, zoals dat in het jaarlijks financieel overzicht is neergelegd, en de verbanden tussen dat macro-kader, de richtlijnen en de activiteiten van het centraal orgaan en vervolgens de wijze van samenstelling van het centraal orgaan en van de adviserende kamers. Wij hebben daarom, onder andere, amendementen ingediend, ten eerste om het financieel overzicht een wettelijke status te geven en daardoor tevens de kosten van en de prioriteiten in de gezondheidszorg onder parlementaire controle te brengen. Ten tweede om in de bemanning van het centraal orgaan de gebruikers, de werkelijke financiers, een redelijke positie te geven. Ten derde om waarborgen te scheppen voor een evenwichtig samengestelde bemanning van de kamers.

Die amendementen hebben geen meerderheid in deze Kamer kunnen verwerven. Tijdens de behandeling is het wetsontwerp anderszins evenmin zodanig gewijzigd dat aan onze fundamentele bezwaren tegemoet zou zijn gekomen. Op grond daarvan heeft de fractie tegen het wetsontwerp gestemd.

Aan de orde is de **behandeling van de Notitie van de Minister van Buitenlandse Zaken over de Europese Raad te Venetië (16 250)**.

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! De laatste Europese Raad heeft zich vooral met externe problemen bezig gehouden: Midden-Oosten, Afghanistan en Libanon maar in de Commissie van Buitenlandse Zaken is afgesproken dat wij vandaag vooral over de interne problematiek zullen spreken. Hoe belangrijk een gemeenschappelijk optreden van de Negen naar buiten ook is, het kan niet verhullen dat de Gemeenschap thans in een ernstige identiteitscrisis is en dat het nationale egoïsme in de weg staat van

Brinkhorst

een werkelijke oplossing van de gemeenschappelijke economische en sociale vraagstukken. In dit opzicht was de Europese Raad onthullender over waarover niet werd besloten dan waarover dat wel het geval was.

Allereerst het voorzitterschap van de Commissie. De brief van de Minister zegt niet anders dan dat er hoop bestaat om nog gedurende het Italiaanse voorzitterschap tot een slotsom te komen. Wat houdt dat nu in? Is er wel of niet besloten dat er deze maand nog een nieuwe voorzitter van de commissie komt? Wat Nederland betreft, is verbazingwekkend dat de Regering, ondanks alle uitspraken waarbij claims op het voorzitterschap werden gelegd, er niet in geslaagd is een ook voor de partners aanvaardbare Nederlandse kandidaat te vinden. Hier staat geen partijpolitiek, maar een nationaal belang op het spel in een tijd waarin de institutionele uitgangspunten van de Europese Gemeenschap toch al bedreigd worden. De Regering is volledig verantwoordelijk voor deze afgang. Het gezag en de invloed van Nederland in Europees verband gaan verloren als wij onvoldoende kwalitatieve inbreng hebben. Ik heb sterk de indruk dat de bewindslieden zich hiervan nog steeds onvoldoende bewust zijn.

Als het niet lukt om tijdens het Italiaanse voorzitterschap een voorzitter te benoemen, welke garantie bestaat dan dat dit voor de Europese Raad van het najaar het geval zal zijn? Zal aan de nieuwe voorzitter speelruimte worden gegeven om een eigen team samen te stellen dat meer homogeniteit belooft dan de huidige commissie? En hoe zit het met het samenspel met het Europees Parlement? Heeft de Regering de kwestie van de investituur überhaupt aan de orde gesteld?

Het is van belang dat de Regering geen partij-politieke belangen moet laten prevaleren als zij in staat is een zwaar commissariaat of het voorzitterschap te bemachtigen. Ik hoop dat de Regering alsnog daartoe alles in het werk wil stellen.

Eind van de maand gaat Minister-President Van Agt zeilen met Bondskanselier Schmidt op de Oostzee. Dat is een interessante mededeling, maar interessanter nog is wat hij tegenover de Duitse Bondskanselier zal zeggen met betrekking tot de lusten- en lastenproblematiek. Terecht heeft de Minister-President zich tijdens de vorige Europese Raad onthouden van een eerste reactie op de opmerkingen van de heer Schmidt dat ook de rijke kleinere landen moeten inleveren.

Kan de Minister zeggen of hij zich zal kunnen vinden in de volgende opstelling? Op zichzelf is het niet dwaas dat ook Nederland zal moeten inleveren bij een herziening van het landbouwbeleid. Het is een merkwaardige paradox dat tot dusver de rijke landen van de Gemeenschap veel meer per hoofd van de bevolking uit de Gemeenschap hebben ontvangen dan de armere landen, Ierland uitgezonderd. De bereidheid van Nederland om akkoord te gaan met een andere verdeling van lusten en lasten moet ook leiden tot een versterking van de Europese Gemeenschap als geheel. Gaat het alleen om nationale belangenbehartiging, dan moet ieder land voor zijn belangen zo hard mogelijk vechten, dus ook Nederland. Gaat het erom een werkelijke Gemeenschap tot stand te brengen, dan kan een beroep worden gedaan op een gevoel voor communautaire solidariteit. In dit opzicht is ook interessant wat de Nederlandse Regering met het aanstaande voorzitterschap denkt te doen. Welke ideeën bestaan daarover bij de Regering? En welke prioriteiten worden voorlopig gesteld?

Is tijdens de Europese Raad gesproken over de uitspraak van President Giscard dat eerst een interne hervorming moet plaats vinden, alvorens gedacht kan worden aan een uitbreiding met Spanje en Portugal? Ieder opportunisme, ook dat van de Franse president, kent zijn grenzen. De uitbreiding mag niet gebruikt worden als alibi voor zijn nationale herverkiezing volgend jaar. Wat is het standpunt van de Regering hierover? Natuurlijk moet een hervorming plaats vinden, maar dat kon geen argument zijn om de uitbreiding – politiek ook toegezegd aan Spanje en Portugal – tegen te houden. Bovendien heeft de EG altijd de neiging om crises aan te pakken als het bijna te laat is, zoals kort geleden bleek ten aanzien van de bijdrage van Engeland aan de Europese begroting. Een uitstel van de uitbreiding zal in de praktijk ook betekenen een uitstel van de hervorming op velerlei gebied. Wat zal het standpunt van de Regering met betrekking tot de uitbreiding in de komende tijd zijn?

Ten slotte nog de vraag welke voorbereiding getroffen is met betrekking tot de economische top in Venetië volgende week? Op welke wijze zal de internationale energieproblematiek daar aan de orde worden gesteld?

Helemaal ten slotte wil ik een gewijzigde motie indienen. Ik heb in de OCV van 29 april 1980 een motie ingediend over het buitenlandse beleid in het ka-

der van de Europese samenwerking (16 090, nr. 10). In de plenaire vergadering van 6 mei 1980 is gevraagd deze motie van de agenda af te voeren. Ik wil nu vragen haar weer boven tafel te halen. Het dictum is, in overleg met de mede-indieners, gewijzigd. Van de oorspronkelijke ondertekenaars is het lid Patijn komen te vervallen.

De **Voorzitter**: Op verzoek van de heer Brinkhorst stel ik voor, zijn motie 16 090, nr. 10, bij deze beraadslaging te betrekken.

Daartoe wordt besloten.

Motie

De **Voorzitter**: De heer Brinkhorst heeft zijn motie 16 090, nr. 10, in die zin gewijzigd, dat deze thans luidt:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat, hoewel de Europese Politieke Samenwerking van de Negen formeel buiten het kader van de EEG-Verdragen functioneert, er niettemin in de afgelopen jaren een nauwe band tussen beide samenwerkingsvormen is ontstaan;

van mening, dat nieuwe lid-staten door toetreding tot de Europese Economische Gemeenschap derhalve niet alleen de communautaire verworvenheden hebben te aanvaarden, maar ook de algemene oriëntaties van de Negen ter zake van het buitenlands beleid in het kader van de Europese Politieke Samenwerking;

kennis genomen hebbende, van de mededeling van de Griekse Regering, dat zij zich voor zover mogelijk zal aansluiten bij het 'acquis politique';

verzoekt de Regering, bij de bekrachtiging van de Griekse toetredingsdocumenten te bevestigen dat zij er van uit gaat, dat de mededeling van de Griekse Regering een wezenlijk onderdeel uitmaakt van de toetreding tot de Europese Gemeenschappen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Deze gewijzigde motie is mede-ondertekend door de leden Van der Linden en Krijnen. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 12 (16 090).

De heer **Bolkestein** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De Europese Gemeenschap bevindt zich in een toestand van crisis. Deze toestand verschilt van de crisis die zich in het midden van de ja-

Bolkestein

ren zestig heeft voorgedaan. Vijftien jaar geleden ging het om de vraag welke richting de Gemeenschap zou opgaan. Nu hebben wij te kampen met verschijnselen van desintegratie. Centraal voor de huidige moeilijkheden is de besluitvormingsprocedure.

De meerderheidsbeslissing is de regel die het Verdrag van Rome stelt. De beslissing met eenparigheid van stemmen vormt de uitzondering. Bij het quasi-akkoord van Luxemburg van januari 1966 is een inbreuk op de verdragsbepaling gemaakt door de afspraak dat unanimitéit zou zijn vereist indien zeer gewichtige belangen van één of meer lid-staten op het spel zouden staan. In de loop der jaren heeft deze inbreuk zulke ernstige vormen aangenomen dat unanimitéit reeds op ambtelijk niveau wordt bepleit, waardoor de besluitvormingsprocedure in de gespecialiseerde raden volstrekt is vastgelopen. De vraag is nu, hoe we hier weer uitkomen.

Allereerst een prealabele vraag: wil de Regering wel een stelsel van meerderheidsbeslissingen? Aan dat stelsel zitten namelijk bepaald wel risico's vast. Echter, zoals Spaak op 20 januari 1966 te Straatsburg zei: 'Ik ben bereid dat risico te lopen omdat ik het een bescheiden risico vind en omdat men uiteindelijk, indien men Europa wil, het beginsel en de toepassing ervan moet aanvaarden'. Is de Minister het hiermee eens? Zo ja, wil hij dan op actieve wijze en zo snel mogelijk alle zeilen bijzetten om het stelsel van meerderheidsbeslissingen te verwerklijken? Mijns inziens is de vrees dat wezenlijke nationale belangen door zulk een stelsel zullen worden gekwetst, sterk overtrokken. Het algemeen belang van de Gemeenschap moet noodzakelijkerwijs rekening houden met het wezenlijk belang van één van de leden van de Gemeenschap.

Laat ik een paar suggesties doen. Ten eerste een omkering van de bewijslast. Meerderheidsstemmingen moeten de normale praktijk worden met de impliciete erkenning dat men hier voorlopig niet toe overgaat indien een lid-staat formeel en expliciet stelt dat zeer vitale belangen in het geding zijn. Het is ook in deze zin dat het Comité van Wijzen zich hierover heeft geuit. Uit deze eerste suggestie vloeit een tweede voort. Het moet onaanvaardbaar worden geacht dat het argument van het 'vitale belang' wordt gehanteerd op ambtelijk niveau.

In een terloopse gedachtenwisseling met enige van mijn collega's is hieraan een derde suggestie toegevoegd. Het

argument van het 'vitale belang' zou alleen mogen worden gehanteerd na een kabinetsbesluit in het desbetreffende land. Ik vrees evenwel dat dit land dan niet meer van een dergelijk kabinetsbesluit zou kunnen afkomen. Deze suggestie zou dus wel eens contraproductief kunnen zijn. Ik zou haar willen vervangen door een andere: laten wij terugkomen, zoals niet tot het Verdrag van Rome, dan toch tot het quasi-akkoord van Luxemburg. Want wat staat daar precies? Het inroepen van 'vitale belangen' moet gebeuren op voorstel van de Commissie!

Ziedaar mijn drie suggesties: (1) omkering van de bewijslast; (2) geen 'vitale belangen' op ambtelijk niveau; en (3) alleen op voorstel van de Commissie. Mag ik van de Regering commentaar op deze drie suggesties vernemen?

De heer **Brinkhorst** (D'66): De laatste opmerking van de heer Bolkestein begrijp ik helemaal niet. Bedoelt hij stemmen bij unanimitéit, alleen op voorstel van de Commissie?

De heer **Bolkestein** (VVD): Neen. Ik heb gezegd, dat in het akkoord van Luxemburg staat, dat, indien een vitaal belang in het geding is, unanimitéit wordt vereist. Er staat echter bij, dat het voorstel waarbij een vitaal belang in het geding wordt gebracht, moet worden gedaan door de Commissie. Dat staat in de tekst.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Dat staat helemaal niet in het akkoord van Luxemburg. Als de heer Bolkestein meent in deze Kamer processen te kunnen verbeteren door voorstellen tot verbetering te doen, is het belangrijk dat hij een tekst noemt die reëel bestaat. In het akkoord van Luxemburg staat, dat er een verschil van mening is geweest tussen één lid-staat en vijf andere lid-staten met betrekking tot de omstandigheden waarin met unanimitéit moet worden gestemd. Er staat niets over de vraag, of op voorstel van de Commissie unanimitéit nodig is. Waar haalt de heer Bolkestein die tekst vandaan?

De heer **Bolkestein** (VVD): Ik kan alleen maar herhalen wat er in de tekst staat. Ik heb die nu niet bij de hand. Ik zal mijn best doen om die tekst, als dat nodig is, in tweede termijn naar voren te brengen. Waarin staat dat dit moet gebeuren op voorstel van de Commissie.

Mijnheer de Voorzitter! In het algemeen gezegd wordt het tijd dat zowel Frankrijk als Engeland ophouden met hun chantage-politiek. De moeilijkheid

is natuurlijk dat beide landen nog lijden aan een 'grote-mogendheden-complex'. De Gemeenschap kan evenwel uitsluitend functioneren indien ministers begrip voor elkaars binnenlands-politieke problemen tonen. Zoals Helmut Schmidt een paar weken geleden in Essen zei: 'De Gemeenschap mag geen zelfbedieningswinkel voor bijzondere belangen worden'.

De overeenkomst met Groot-Brittannië geeft de Gemeenschap een paar jaren om de hele opbouw van het budget nader te bezien. Straks zullen zowel Spanje als Portugal leden zijn. Zou het niet van wijs beleid getuigen er nu voor te zorgen dat die toekomstige leden straks met het herziene systeem kunnen werken? Zo ja, zouden Spanje en Portugal dan niet moeten worden betrokken bij de herziening van de procedures, terzelfdertijd als hun onderhandelingen over toetreding elders?

Herziening van het budget betekent herziening van de landbouwpolitiek. De landbouwpolitiek is zo weinig flexibel dat het de kleine boer alleen kan helpen door de grote boer, die het eigenlijk niet nodig heeft, nog veel meer te helpen. Ten aanzien van de landbouwpolitiek moet men zich de vraag stellen: wat willen wij eigenlijk? De landbouwpolitiek komt er nu op neer dat de levensstandaard en werkgelegenheid van de kleine, in het algemeen ondoelmatige, boer worden beschermd. Willen wij dat of willen wij een doelmatige zelfvoorziening van Europa met voedsel? Of willen wij een zo groot mogelijke productie voor een wereld waarin honger wordt geleden? Bescherming van kleine en middelgrote boerenbedrijven is een volstrekt gerechtvaardigde, sociale doelstelling, maar zou zij niet kunnen worden bereikt tegen een geringere kost door selectieve subsidies dan door algemeen geldende prijzen?

De heer **Van der Linden** (CDA): Waar haalt de heer Bolkestein vandaan dat het Europees landbouwbeleid de kleinere en de middelgrote boerenbedrijven beschermt?

De heer **Bolkestein** (VVD): Dat is in ieder geval een feit.

De heer **Van der Linden** (CDA): Nou neen, ik spreek over het beleid. Daarin zijn een aantal richtlijnen aanvaard die ertoe leiden om 'kleine' boeren die geen levensvatbaar bedrijf hebben af te laten vloeien en om een beleid te voeren dat gericht is op de ontwikkeling van de middelgrote bedrijven. Dat zijn de accenten die het gemeenschappelijk landbouwbeleid legt.

Bolkestein

De heer **Bolkestein** (VVD): De heer Van der Linden zal het toch met mij eens zijn, dat in andere landen van de Gemeenschap, zoals Frankrijk en Italië, een groot aantal kleine en middelgrote boerenbedrijven wordt beschermd die in het algemeen minder doelmatig zijn dan de grote boerenbedrijven. Dat is een sociaal volstrekt gerechtvaardigde doelstelling.

Ik vraag alleen aan de Regering wat wij nu precies beogen met het landbouwbeleid. Voor zover het streven is gericht op bescherming van de kleine en middelgrote boer, vraag ik mij af of het niet goedkoper zou zijn dat te doen door middel van selectieve subsidies in plaats van algemeen geldende prijzen. Ik werp de vraag op voor de Minister, en wellicht voor de heer Van der Linden, om er verder op in te gaan.

De heer **Van der Linden** (CDA): Ik wil bestrijden dat het beleid is gericht op bescherming van de kleine boer. Dat is bepaald niet waar. De objectieve methode is zeer nadrukkelijk gebaseerd op de kostprijsontwikkeling van het moderne bedrijf.

De heer **Bolkestein** (VVD): Ik wil mijn zin dan in dier voege veranderen dat het beleid tot gevolg heeft dat kleine en middelgrote boeren worden beschermd, die minder doelmatig zijn dan grotere boerenbedrijven.

De heer **Van der Linden** (CDA): Dat heeft tot consequentie dat die bedrijven permanent onder het vergelijkbaar arbeidsinkomen blijven. Als zij beschermd zouden worden, zouden zij tenminste op dat niveau moeten kunnen komen.

De heer **Bolkestein** (VVD): Ik ben benieuwd naar wat de Minister over deze probleemstelling zal zeggen.

De Minister van Landbouw heeft onlangs Spanje bezocht. Hij heeft daar gezegd dat wij de Spaanse toetreding zeer positief moeten benaderen. Dat doet ons veel genoegen. Wij zijn het daarmee van harte eens. Hij heeft gezegd het vlotte verloop van de onderhandelingen vooral te zullen bevorderen in het eerste halfjaar van 1981, wanneer Nederland het voorzitterschap heeft. President Giscard d'Estaing vindt Minister Braks dus tegenover zich. Dat is een goede zaak en wij zullen Minister Braks zoveel mogelijk steunen. Wellicht dat later in dit debat nog een motie over dit onderwerp zal worden ingediend, waaronder mijn handtekening niet zal ontbreken.

Ik heb gezegd dat de Europese Gemeenschap zich bevindt in een toe-

stand van crisis. Door niets wordt deze crisis zo duidelijk aangetoond als door het verval van de betekenis van de Europese Commissie. Nederland kan de voorzitter leveren, maar niemand wil, die geschikt is. Wat vindt de Minister eigenlijk van deze gang van zaken? Politici zien Brussel blijkbaar niet meer als het prestigieuze besluitvormingscentrum dat het eens was. Sommige huidige commissarissen maken de indruk van middelmatige bureaucraten, met slecht gefundeerde politieke verachtingen. In Londen gaan reeds stemmen op om topambtenaren, industriëlen of vakbondsleiders te benoemen, dat wil zeggen technocraten. Ik neem aan dat de Regering zal blijven aandringen op het politieke karakter van lidmaatschap van de Commissie.

De heer **Van Iersel** (CDA): Sinds wanneer zijn vakbondsleiders technocraten?

De heer **Bolkestein** (VVD): Zij zijn technocraten in alle aanvaarde betekenissen van het woord. Zij vallen volstrekt onder die definitie.

De heer **Van Iersel** (CDA): Ik zou graag een schriftelijke definitie van de heer Bolkestein hiervan tegemoet zien.

De heer **Bolkestein** (VVD): Ik zal dit debat dan eindigen met twee opdrachten, één over het quasi-akkoord van Luxemburg en één voor de definitie van het woord 'technocraat'.

□

De heer **Patijn** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De Europese Raad van Venetië heeft niet geleid tot de spectaculaire besluitvorming die sommigen ervan verwacht hadden. Door het akkoord dat eerder is bereikt over de Engelse bijdrage aan de Europese begroting, was het probleem dat de Europese Gemeenschap nu al bijna een jaar lam legt, opgelost. Toch is het noodzakelijk dat over dat bereikte akkoord een aantal kritische opmerkingen worden gemaakt. Mijn fractie aanvaardt in beginsel het resultaat dat is overeengekomen. Op zich zelf is het een goede zaak dat deze hypotheek, die te lang op de gemeenschap is gelegd, nu is afgepast. Nederland zal echter wel de hypotheekrente moeten betalen. Over het bedrag bestaat echter nog geen enkele zekerheid.

De Minister van Financiën zei bij de behandeling van de Ombuigingsnota dat het bedrag voor Nederland 500 miljoen gulden voor twee jaar zou zijn. Bondskanselier Schmidt spreekt van 300 miljoen voor twee jaar. Welk bedrag is nu het juiste? Dit is van groot

belang voor de beoordeling van de rijksbegroting in het komende jaar.

Bij de landbouwprijsregeling zetten wij ook grote vraagtekens. Ondanks de samenhang tussen de begrotingsregeling en de landbouwprijzen heeft men er vanaf gezien ook maar enige fundamentele oplossing voor de kosten van de Europese landbouw te zoeken.

Dit betekent dat de problematiek van de overschotten in de landbouw en de onvoldoende middelen voor de financiering van de begroting evenmin als een fundamentele herziening van het Europese landbouwbeleid ook maar een centimeter dichterbij een oplossing is gebracht.

De heer **Van der Linden** (CDA): De heer Patijn spreekt de wens uit, te komen tot fundamentele wijziging van het Europese landbouwbeleid. Dit zie ik graag toegelicht.

De heer **Patijn** (PvdA): De heer Van der Linden komt telkens naar voren als het woord landbouw valt; hij houdt dan een tirade. Het is prima, een discussie over het Europese landbouwbeleid te voeren. Er moeten zeer aanzienlijke wijzigingen in het landbouwbeleid komen om het te redden. Als wij denken dat wij het ongewijzigd kunnen voortzetten en dat wij de gemeenschap met drie landen kunnen uitbreiden en de regeling met steunmechanismen, restituties en het oriëntatiegedeelte ongewijzigd kunnen voortzetten, is het landbouwbeleid over enkele jaren kapot, omdat niemand het kan betalen en niemand het wenst te betalen.

De heer **Van der Linden** (CDA): Wij zijn het met elkaar erover eens dat er veranderingen op bepaalde terreinen moeten komen. Dit is verscheidene malen in de Kamer tot uitdrukking gebracht door mijn fractie. Wij hebben echter in eerdere stadia geen duidelijkheid gekregen over wat de PvdA-fractie verstaat onder fundamentele wijziging van het landbouwbeleid. Hieronder kan men verstaan aantasting van de principes van de financiële solidariteit, van de openheid van de interne markt of van de communautaire preferentie.

De heer **Patijn** (PvdA): Over de financieringsproblematiek kom ik straks te spreken; hierover heb ik een zeer fundamentele opmerking te maken, omdat de Regering op dit gebied onvoldoende heeft gereageerd.

Als wij in het najaar bij de begroting van Landbouw en Visserij spreken en wij ons moeten voorbereiden op het voorzitterschap van Nederland in de Europese Raad, moeten wij zelf er mee

Patijn

komen. Men behoeft zich hierover geen zorgen te maken; ook mijn partij zal dan ideeën aandragen. Wij hebben op het ogenblik een groep die het landbouwbeleid opnieuw helemaal bestudeert om te bezien of wij met nieuwe oplossingen kunnen komen ten einde het Europese landbouwbeleid te redden. Dit is ons uitgangspunt.

Ik maak een opmerking over het landbouwbeleid en de samenhang die ik heb geschilderd. Wij kunnen ons niet helemaal aan de indruk onttrekken dat de Regering wat dit betreft teveel achterover heeft geleund onder het mom: zolang de anderen betalen en wij eraan verdienen, gaat het goed. De heer Schmidt heeft ons wat dit betreft in Venetië met de neus op de feiten gedrukt. Eerst ging hij akkoord met het maximum voor de lasten die de Engelsen aan de gemeenschap dienen bij te dragen. Vervolgens stelde hij voor, een plafond te leggen in het batige saldo dat andere landen uit de Europese landbouw verkrijgen. Als deze plannen werkelijkheid worden, betekent dit het einde van de Europese landbouwpolitiek.

De heer **Van Iersel** (CDA): Op welke feiten is onze neus gedrukt?

De heer **Patijn** (PvdA): Ik heb uiteengezet dat de plafonnering van de baten in de landbouw het einde van de Europese landbouwpolitiek betekenen, nadat de plafonnering van de lasten.....

De heer **Van Iersel** (CDA): Dit heeft toch niets te maken met het goed of slecht functioneren van de landbouwpolitiek?

De heer **Patijn** (PvdA): Jazeker, want als de baten worden geplafonneerd, wordt in feite het gehele restitutiebeginsel aan banden gelegd, evenals het interventiebeginsel. Men krijgt immers niet meer dan een bepaald bedrag.

De heer **Van Iersel** (CDA): Het is ook uit te leggen als een straf op de effectieve landbouwproductie die wij in Nederland hebben.

De heer **Patijn** (PvdA): Als u straks het woord voert, moet u maar vertellen welke uitleg u geeft aan hetgeen de heer Schmidt heeft gezegd.

Ik herhaal dat het het einde van de landbouwpolitiek in Europa is, als de plannen van Schmidt werkelijkheid worden. Het heeft ons daarom verbaasd dat de Regering op geen enkele wijze in Venetië weerwerk heeft geleverd tegen de Duitse plannen. Door te zwijgen heeft de Regering zich in de verdediging laten drukken, terwijl een

goed betoog is te houden over het profijt dat elk van de landen in breder verband dan de landbouw uit de EG heeft verkregen. De Duitse Bondsrepubliek heeft door de openstelling van de grenzen voor industriegoederen haar export naar de andere landen van de gemeenschap zeer aanzienlijk zien toenemen. Dit moet men meetellen, als men een kostenberekening maakt en inspeelt op de plannen van de bondskanselier door zelf met plannen te komen voor de beperking van de kosten van de Europese gemeenschap, de herziening van het landbouwbeleid en de regeling van de eigen middelen.

Over een half jaar heeft de Regering het voorzitterschap van de Europese Raad. Als wij dit halve jaar effectief willen benutten, zal de komende maanden hard moeten worden gewerkt aan plannen die onder Nederlands voorzitterschap kunnen worden uitgewerkt. Gelet op de passiviteit van de Regering in Venetië, hebben wij er een hard hoofd in of de Regering dit zal opbrengen.

Bovendien zal de Minister van Buitenlandse Zaken na de verkiezingen van volgend jaar uit de politiek verdwijnen en is de Staatssecretaris op een onverkiesbare plaats op de CDAlijst gezet, als beloning voor zijn Europese werk.

Minister **Van der Klaauw**: Dat is nog in het geheel niet zeker!

De heer **Patijn** (PvdA): U verwacht dat u zult terugkomen als Minister; als Kamerlid in ieder geval niet. Dat heeft u al aan de VVD laten weten.

De heer **Van Iersel** (CDA): Bent u al aan het formeren?

De heer **Patijn** (PvdA): Ik heb twee feiten geconstateerd, namelijk dat de heer Van der Klaauw geen plaats in dit huis ambieert en dat de heer Van der Mei op een onverkiesbare plaats is gezet. Dat zijn gewoon feiten die wij allen in de krant hebben kunnen lezen. Dat is de dank voor het Europese werk van de Staatssecretaris.

Minister **Van der Klaauw**: Wat de heer Van der Mei betreft, hangt het natuurlijk ook van de winst van het CDA af.

De heer **Van Iersel** (CDA): Dank u!

De heer **Brinkhorst** (D'66): Zou dat de Minister dan verheugen?

Minister **Van der Klaauw**: Als de heer Van der Mei erbij is, zeker!

De heer **Patijn** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Interessant is datgene wat de Regering rapporteert over het economisch beleid. De mededeling van de

commissie over de economische perspectieven voor 1980 en 1981 spreekt van een groei van 1,5% en van 2,5% van het bruto nationaal produkt tegen het eind van 1981. Dat is 1% à 2% van het netto nationaal inkomen. Als de PvdA in haar ontwerp-verkiezingsprogramma, op basis van het voorgestelde beleid in dat programma, een groeicijfer van 2% van het netto nationaal inkomen voor gemiddeld vier jaar opneemt, loeit de gehele Regering dat dit cijfer nergens op slaat. Wie houdt nu eigenlijk wie voor de gek? Het kabinet-Van Agt-Wiegel hanteert binnenlands een nulgroei, maar zodra de lagune van Venetië is bereikt, is 1,5% à 2% groei niet uitgesloten.

De heer **Van der Linden** (CDA): Ik herinner de heer Patijn eraan dat in het verleden vaker groeipercentages zijn opgenomen. In de periode vanaf 1974 liepen de percentages terug van gemiddeld 5% à 6%, via 3,5% naar gemiddeld 2%. Deze lijn kunnen wij doortrekken.

De heer **Patijn** (PvdA): Prima. Dus dat is een groei van 3% à 4% voor Duitsland en één van 0% voor Nederland. Dat wil het zeggen.

De heer **Van der Linden** (CDA): Neen. Ik betoog alleen maar dat u zich op dit soort verhalen niet kunt beroepen.

De heer **Patijn** (PvdA): Dat is precies het punt waaraan ik toekom. In het verleden hebben wij de Regering wel eens ondervraagd over het feit dat zij tijdens een Europese Raad akkoord ging met een groei van 4,5%, hetgeen veel te hoog was. Herinnert u het zich nog? Nu het binnenlands kennelijk beter uitkomt, in verband met loonmaatregelen en uitkeringscijfers, gaat het kabinet onder de Europese percentages zitten. Wij willen nu eens precies weten waarmee de Regering in Venetië akkoord is gegaan.

De heer **Verbrugh** (GPV): Ik vind dit toch enigszins lijken op een scheldpartij. Hier worden twee zaken met elkaar in verband gebracht terwijl daarvoor geen enkel bewijs bestaat. Ik ben geen partij in deze zaak, maar ik vind het toch vervelend, dit zo te horen.

De heer **Patijn** (PvdA): Ik vraag van de Regering met welk groeipercentage zij in Venetië akkoord is gegaan bij de aanvaarding van het economisch memorandum van de commissie. De heren kunnen er nog even over nadenken. Misschien weten zij het antwoord.

De heer **Van Iersel** (CDA): Het vorige kabinet zat in ieder geval altijd te hoog.

Patijn

Zou de heer Patijn zijn vraag kunnen toespitsen op het aspect of het gaat om het gemiddelde dan wel om het percentage dat Nederland aangaat?

De heer **Patijn** (PvdA): Het gaat uiteraard om het gemiddelde. Gaat men ervan uit dat Nederland op een groei van 0% zit, dan moet iemand ten minste op een groei van 4% à 5% zitten om op een gemiddelde van 2,5% uit te komen.

De heer **Van Iersel** (CDA): Duitsland en ook de Fransen en de Italianen zitten boven ons.

De heer **Patijn** (PvdA): U houdt dus vol dat wij op een groei van 0% zitten en dat met het gemiddelde is bedoeld dat Nederland ...

De heer **Van Iersel** (CDA): Het enige wat wij hebben gezegd, is dat het niet realistisch is, een program te bouwen op een gemiddelde groei van per se 2% voor de eerstkomende vijf jaar.

De heer **Patijn** (PvdA): Wij zullen eerst horen waarmee de Regering akkoord is gegaan. Dat is het eerste dat ik vroeg.

De heer **Verbrugh** (GPV): Men zou natuurlijk kunnen zeggen dat wij één van de weinige landen in de Gemeenschap zijn die niet aan kernenergie doen.

Men zou kunnen zeggen dat er weinig groei voor de energie in zit, waarmee samenhangt dat er dan ook weinig groei voor de economie in zit. Dat verband zou men ook kunnen uitleggen.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Dat is niet uit te leggen!

De heer **Patijn** (PvdA): Appels en peren horen niet altijd bij elkaar.

Een korte opmerking wil ik nog maken over de toetreding van Spanje en Portugal. Het is volstrekt onaanvaardbaar dat de toetredingsonderhandelingen met deze beide landen worden vertraagd. De PvdA is indertijd om politieke redenen met de toetreding van Griekenland, Portugal en Spanje akkoord gegaan. Deze bereidheid van de Europese Gemeenschap kan niet eenzijdig door een land worden verbroken.

Ten slotte kom ik tot het voorzitterschap van de Europese Commissie. Mijn fractie acht het van groot belang indien een Nederlander de komende vier jaar dit voorzitterschap zou bekleeden. De problemen in de Gemeenschap en de belangen die Europa, ook op het terrein van de buitenlandse politiek en de ontwikkelingssamenwer-

king, in de wereld vertegenwoordigt, vragen om een sterke, stuwende Europese Commissie.

Wij zullen alle zeilen moeten bijzetten om oplossingen te bedenken die het functioneren van de Gemeenschappen in de toekomst mogelijk maken. De voorzitter van de Commissie is hierbij een centrale figuur, die stimulerend, coördinerend en als de diplomaat tegenover de regeringen in de lid-staten en de landen erbuiten het gezicht van de Gemeenschappen bepaalt: géén technocraat dus! In deze situatie is het ongeloflijk dat de Regering niet in staat is gebleken, met een kandidaat te komen.

Nadat de heer Van Agt in eigen kring een aantal vertrouwde namen had gepolst besloot men maar, met lege handen naar Venetië af te reizen. Daar staan wij nu! Het voorzitterschap werd ons als het ware in de schoot geworpen en de Regering heeft door eigen toedoen de zaak verprutst.

De heer **Van Iersel** (CDA): Hoe zo, door eigen toedoen?

De heer **Patijn** (PvdA): Omdat u niet met een kandidaat bent gekomen.

Mijnheer de Voorzitter! Trouw en NRC/Handelsblad hebben in dit verband verklaard, dat hierbij het enge partijpolitieke belang niet mag meespelen, nu het om zo'n belangrijke post voor Nederland gaat. Heeft de Regering de oppositie betrokken bij de consultaties over kandidaten voor het voorzitterschap? Of was het devies: liever geen voorzitter dan een niet-CDA-voorzitter?

Intussen lopen Van der Stee en Albeda zich warm voor het geval het kabinet valt. Minister Van der Stee is al jaren kandidaat. Minister Albeda is nu passief kandidaat. Als je naar de passiviteit kijkt waarmee de Regering een mogelijke Nederlandse kandidaat voor het voorzitterschap heeft benaderd, maakt de heer Albeda een goede kans!

Ondertussen heeft de PvdA een kandidaat die in de huidige situatie zeker een goede kans zou maken, maar de Nederlandse Regering stelt het partijbelang boven het landsbelang, hetgeen een puur slechte zaak is.

De heer **Van der Linden** (CDA): Ik zou de heer Patijn eraan willen herinneren, dat wij in de Europese Gemeenschappen een periode achter ons hebben waarin wellicht ook betere en belangrijker posities hadden kunnen worden ingenomen, in de Commissie, als men het partijbelang niet had laten prevaleren.

De heer **Patijn** (PvdA): Wilt u man en paard noemen? U hebt in Brussel gezeten. Zegt u het maar!

De heer **Van der Linden** (CDA): Kijkt u naar de bezetting en naar de post. Nederland heeft geprobeerd, zich sterk te maken voor de post landbouw. Deze belangrijke post heeft Nederland niet kunnen krijgen doordat het kabinet vasthield aan de benoeming van een socialist.

□

De heer **Waltmans** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! U zult van mij niet verwachten, dat ik het verlossende woord spreek over het voorzitterschap van de Europese Commissie c.q. de voorzitter die per 1 januari 1981 zal aantreden. Ik heb er wel ideeën over. Als men de zaak los ziet van het behoren tot een bepaalde partij of een bepaalde staat, dan is in Beneluxverband heel wel een oplossing hiervoor te vinden.

Ik zeg niet zonder meer, dat het een Nederlander moet zijn en dat het dan goed gaat, en dat, als het een Belg is of een Deen of een Luxemburger – of wie dan ook – het dan ineens niet goed gaat. Ik denk dat de kwaliteit van betrockene voorop moet staan.

Ik betreur het, dat men op een typische wijze heeft gekeken – zoals ik denk, dat ook het Nederlands voetbalelftal in meerderheid is samengesteld – naar de oude, vertrouwde gezichten en dat men geen enkele poging heeft gedaan, buiten de omheining de kijken: kort van gezicht dus! Dat is jammer, want hierdoor is in het algemeen de indruk ontstaan, dat de Nederlandse Regering met lege handen naar Venetië is gegaan, hetgeen geen sterke positie bij onderhandelingen is.

Mijnheer de Voorzitter! Wat de toetreding van nieuwe lid-staten tot de Gemeenschappen in het algemeen betreft, heb ik begrepen dat de Franse President – waarschijnlijk ook ten behoeve van zijn eigen verkiezing en van zijn eigen aanhang in Zuid-Frankrijk – hierover een aantal negatieve opmerkingen heeft gemaakt. Het komt op het ogenblik meer voor, dat het buitenlands beleid van landen wordt bepaald door overwegingen van electorale aard. Men denke aan de VS. Ik meen dat de toetreding van Spanje en Portugal een gegeven zou moeten zijn, met dien verstande, dat dit gegeven ook inhoudt, dat – dit is een diepe wens van de fractie van de PPR – Spanje aan een aantal voorwaarden moet voldoen voordat het kan toetreden. Een van de voorwaarden is, dat Spanje een echt democratisch staatsbestel heeft en dat het zijn nationale minderheden de

Waltmans

plaats geeft die hun naar onze mening – zoals alle minderheden – in een democratisch staatsbestel toekomt. Daarvan is in het geheel geen sprake en wij zullen bij een andere gelegenheid daarop terugkomen als het gaat over de positie van de Basken in Spanje.

Een tweede opmerking daarbij is dat mijn fractie verontrust is doordat de regering van Spanje de brede overeenstemming die er zou moeten zijn tussen de grote politieke stromingen in Spanje om tot het lidmaatschap van NAVO te komen nu heeft laten vallen. Met andere woorden: De regering-Suarez is niet meer geïnteresseerd of de grote socialistische partij al of niet instemt met de aanvraag voor het lidmaatschap van de NAVO. Wij zijn er wel degelijk in geïnteresseerd. Op dat punt, dat toch een kritisch punt is, wil ik de Regering waarschuwen dat het niet allemaal zo vanzelfsprekend mag zijn.

Op het ogenblik is dr. Boutros Ghali aan de overkant. Hij heeft naar aanleiding van de verklaring van de Europese Raad in Venetië over het Midden-Oosten een paar opmerkingen gemaakt. Hij heeft allereerst gezegd: Ik beschouw het als belangrijk....

De Voorzitter: Mijnheer Waltmans, dit is op dit moment buiten de orde. Wij hebben afgesproken dat dit in het Oost-West-debat aan de orde zou komen.

De heer Waltmans (PPR): Het Midden-Oosten in het Oost-West-debat?

De Voorzitter: Ja.

De heer Waltmans (PPR): Nou, dat zie ik niet zo.

De Voorzitter: Dit debat zou gaan over zaken van de interne markt enzovoort.

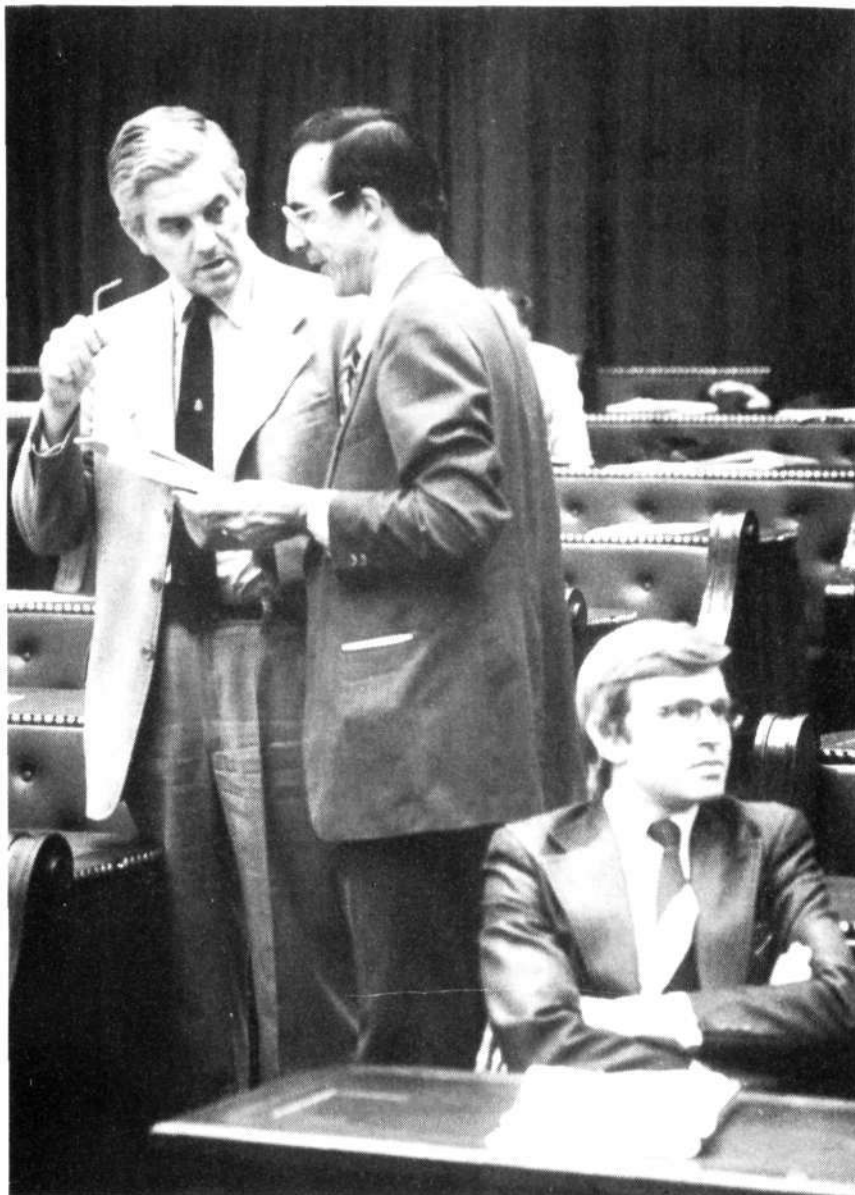
De heer Waltmans (PPR): Ik zie die relatie Oost-West niet zo zitten.

De Voorzitter: Nou, ja.... Laat ik dan zeggen: wereldpolitiek.

De heer Waltmans (PPR): Dat is dan toch een omschrijving die niet uit de hoek van Buitenlandse Zaken kan komen.

De Voorzitter: Ik vat samen wat op de agenda staat.

De heer Waltmans (PPR): Dan sla ik dat gemakshalve maar over. Ik wil mij dan toch nog wel een opmerking permitteren over de Europese Gemeenschap die weer eens vergaderd heeft. In de toekomst gaan wij ook nog in Maastricht vergaderen. Misschien dat

Overleg tussen de kamerleden Bolkestein (VVD) (l) en Brinkhorst (D'66) (m). Op de voorgrond de heer Van der Linden (CDA)

dit een keerpunt wordt in de positie van de Europese Gemeenschap. Intern maakt de Europese Gemeenschap een bijzonder slappe indruk. Intern is er een sterke verdeeldheid, een sterk nationalisme, een sterk sectorisme in de hele markteconomie. Dat alles maakt ook de positie van de Europese Gemeenschap naar buiten niet veel sterker.

Als ik dan zie hoe de heer Helmut Schmidt – ik dacht op dat punt meer Duits dan sociaal-democraat – iedereen de les leest en elke keer opnieuw college geeft over de kernenergie, dan moet het mij van het hart dat wij dat niet verdiend hebben in Europa, dat

ons iedere keer de les wordt gelezen op een punt waarop Nederland wel een fatsoenlijk beleid voert en de andere staten van de Europese Gemeenschap bepaald niet.

De heer Verbrugh (GPV): Mijnheer de Voorzitter! De tegenstelling in het koopmansgedrag en het domeesgedrag in de Nederlandse buitenlandse politiek is overbekend. Vooral als het om Europese zaken gaat, is ons land graag plus royaliste que le roi. Dat bleek wel uit de reactie van de Minister-President op het afwijzen van het voorstel van de Commissie van Drie om de voorzitter van de Europese Raad na afloop van het overleg verslag

Waltmans

te laten doen aan het Europees Parlement. Om de Europese Raad te dwingen hierover een beslissing te nemen, is de Minister-President van plan volgend jaar als voorzitter van de Raad zelf naar het Parlement te gaan. Men kan zich echter afvragen hoe lang ons land nog de rol van de braafste Europese dominee zal spelen. Er bestond tot nu toe immers nauwelijks een conflict tussen de domineesrol en de koopmansrol. De EG en met name het Europese beleid waren zeer lucratief voor ons land en de pro-Europese houding van ons land bleek financieel aantrekkelijk.

Nu de barsten in het landbouwbeleid tot scheuren dreigen te gaan uitgroeien en na Engeland nu ook Duitsland het principe van de gelijke lasten, gelijke lasten lijkt te gaan huldigen, zou de zeer federalistische opstelling van Nederland wel eens achterhaald kunnen worden.

Is de Regering niet van mening dat de wens van sommige lid-staten om evenveel uit de Gemeenschap te ontvangen als erin gestoken wordt, wel eens sterker gehoord zou kunnen worden naarmate het aantal lid-staten toeneemt?

Er is in dit verband ook gesproken over de verklaring van de Franse president dat met toetreding van nieuwe leden tot de Gemeenschap gewacht moet worden tot de integratie van Engeland, Ierland en Denemarken zal zijn voltooid. Hebben de andere regeringsleiders tijdens het beraad openlijk afstand genomen van deze verklaring van de Franse president?

De verklaring over het Midden-Oosten is door de Minister redelijk en evenwichtig genoemd. Ik ben geneigd hem dit na te zeggen.

De **Voorzitter**: Ik heb dit onderwerp zoëven buiten de orde verklaard.

De heer **Verbrugh** (GPV): Is dit ook buiten de orde?

De **Voorzitter**: Het Midden-Oosten is in dit debat buiten de orde.

De heer **Verbrugh** (GPV): Ik wil een vraag stellen, daarbij niet op de zaak van het Midden-Oosten ingaand.

De **Voorzitter**: Waarom kunt u die vraag volgende week niet stellen?

De heer **Verbrugh** (GPV): Het is echt een EG-zaak.

De **Voorzitter**: Zoëven heeft de Kamer besloten, dat dit volgende week mede aan de orde zal zijn.

De heer **Verbrugh** (GPV): Ik heb dit beschouwd vanuit de gezichtshoek van de EG.

De **Voorzitter**: De brief, die thans aan de orde is, is volgende week wederom aan de orde, voor zover die betrekking heeft op wereldpolitieke zaken.

De heer **Verbrugh** (GPV): Ik wil niet inhoudelijk op de zaak van het Midden-Oosten ingaan.

Mijn opmerkingen zullen meer binnen de orde zijn dan u vermoedt. Er is een bepaald standpunt ingenomen waarop ik niet zal ingaan. Ik merk wel op dat de reactie van de Israëliëse eerste Minister mij wat overtrokken lijkt. De Palestijnse reactie was even onverzoenlijk als altijd. Bij het aanwijzen van een standpunt, dat min of meer tussen dat van twee uitersten ligt, zijn er dikwijls twee mogelijkheden. De eerste is, dat de bemiddelaar zoveel gezag en macht heeft, dat elk van de uiterste partijen zorgvuldig overweegt of het tussenvoorstel zinvol is. Maar de andere mogelijkheid is, dat de bemiddelaar zo weinig macht heeft, dat de partijen alleen maar de verschillen tussen het tussenstandpunt en hun standpunt goed zien. Beiden wijzen het dan af. Was deze laatste situatie aanwezig toen de EG gingen spreken over het Midden-Oosten?

Ik vind het beschamend, dat tijdens de Europese Raad geen overeenstemming is bereikt over de kandidatuur van de voorzitter. Het was al geruime tijd bekend, dat met name Nederland aan de beurt kon zijn om een voorzitter te leveren. Ik heb hierover tijdens een OCV in het begin van het jaar vragen gesteld. In ieder geval was er ruimschoots tijd om uit te kijken naar een kandidaat. Waarom heeft de Regering zo weinig initiatieven genomen om een geschikte kandidaat te vinden? Waarom zou uitgerekend in het meest Europees gezinde land van de EG niemand wonen, die hiervoor voldoende politiek gewicht heeft?

Vindt de Regering niemand in ons land omdat feitelijk de kans groot is, dat de EG bij voorbeeld liever een Italië aan ziet en geen landgenoot veel zin heeft om zich beschikbaar te stellen om daarna met grote zekerheid toch te worden gepasseerd? Of is het waar, wat de heer Patijn zei, dat de Regering bij het zoeken naar kandidaten meer succes zou hebben gehad, als zij zich niet had beperkt tot de kringen van de coalitie. Dat zou wat eng zijn gedacht. Het gaat om een internationale functie. Heeft de Regering ook kandidaten gepolst buiten de engere kring van de coalitie?

□

De heer **Van Iersel** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! De agenda voor deze Europees raad bevatte van de kant van de Rege-

ring de zonderlinge zinsnede dat door het gebrek aan urgente communautaire vraagstukken de Raad dit maal weer meer het karakter zou kunnen krijgen van een informele gedachtenwisseling. Welnu, wat is er gebeurd? Een aantal verklaringen van meer of minder vaag karakter.

De verklaringen gaan uitsluitend over buiten-Europese vraagstukken. Dat spreekt tot de verbeelding: het grote Europa in de vaart van de wereldpolitiek. Maar men dreigt op deze wijze wel vooral bezig te zijn met het camoufleren van de binnen-Europese problemen. Van het maskeren van de deplorabele situatie in eigen huis kan Nederland nog zure vruchten gaan plukken.

Eén van de punten is de suggestie van bondskanselier Schmidt over de herziening van het financieringsmechanisme in de gemeenschap. De justie-retour komt dichterbij. De Engelse heronderhandelingen hebben inderdaad – we konden het weten – nu een mechanisme in werking gezet dat kan gaan leiden tot een vereveningsstelsel dat voor Nederland, maar ook voor de toekomst van de Gemeenschap als zodanig zeer onplezierige kanten vertoont. Het gaat hier om een eerste schot voor de boeg. Op een soortgelijk schot voor de boeg van Duitse zijde in 1964 heeft Generaal De Gaulle onmiddellijk met de stelling geantwoord dat Duitsland tegenover de geweldige exportmogelijkheden, die de gemeenschappelijke markt voor de Duitse industrie oplevert, een tegenprestatie heeft te stellen. In de verhoudingen van toen, was het met dit Duitse verlagen snel gedaan.

De situatie van 1964 is niet zonder meer vergelijkbaar met die van vandaag. Dat betogen wij ook niet. Wat wel overeind blijft staan is dat de gemeenschappelijke financieringsgrondslag een wezenlijk kenmerk van de gemeenschap vormt. Dat staat haaks op de these van premier Thatcher: 'Put my money back'.

Anders gezegd, één van de grondslagen van de Gemeenschap is het systeem van eigen middelen. Wij begrijpen best dat men wat nerveus wordt nu wij langzamerhand toe zijn aan de uitputting van de eigen middelen. Dat zal in onze opvatting ertoe moeten leiden dat ook Nederland zich buigt over de vraag, hoe door versterking van het systeem van eigen middelen de gemeenschappelijke kosten in de toekomst opgevangen kunnen worden, om zodoende te voorkomen dat allerlei gemeenschapsbeleid wordt uitgehold. Is de Regering het met ons eens dat hierover op korte termijn op-

Van Iersel

vattingen uitgewerkt moeten worden, al is het maar om te voorkomen dat wij in een tegengestelde stroom terecht komen, waarvan de opmerkingen van de heer Schmidt, thans met stilzwijgende instemming van de Fransen en tot op zekere hoogte ook van de Engelsen – zie ik dat althans goed – een uiting zijn?

Omdat de gemeenschappelijke financiering een grondslag is, ligt er een samenhang met het hele reilen en zeilen van de Gemeenschap. In enkele landen wordt tegelijkertijd de landbouwpolitiek bekritiseerd, zonder dat er overigens al te concrete opvattingen te voorschijn komen, hoe het dan wel moet. Wij kunnen ons niet aan de indruk onttrekken dat een deel van deze kritiek voortkomt uit een verzet tegen de Gemeenschap zelf, maar feit is dat Nederland hartgrondig met deze kritiek zal hebben te rekenen. In alle duidelijkheid zij gezegd dat de gemeenschappelijke landbouwpolitiek voor Nederland van groot belang is. Dit sluit aanpassingen, waar nodig, niet uit, maar ook voor de Gemeenschap als zodanig is de landbouwpolitiek een samenbindend element. Dit betekent dat een ondergraving hiervan ook voor andere onderdelen van de gemeenschappelijke markt waarschijnlijk niet zonder consequenties zal blijven, te meer daar tendensen van nationaal protectionisme steeds sterker zijn geworden. Men mag zich eveneens realiseren dat de gemeenschappelijke financiering, misschien in mindere mate in politiek opzicht een overeenkomstige functie vervult. Dat zal naar onze mening dan ook het uitgangspunt van het Nederlandse beleid dienen te zijn.

Er is dan nog een aspect. Als de filosofie van het afglijden naar een pure vrijhandelszone zich voortzet en daarmee de erosie van de gemeenschappelijke markt en de gezamenlijke economische belangenbehartiging naar buiten, dan zal dit ook voor de politieke samenwerking niet zonder gevolgen zijn. De ene lijn kan zich niet ontplooiën zonder een parallelle ontwikkeling van de andere. Dit wordt nogal eens onderschat.

Mijnheer de Voorzitter! Uit alles blijkt dat Nederland onder de huidige moeilijke omstandigheden er alles aan zal moeten doen om zijn positie te handhaven. Tegen deze achtergrond valt het niet anders dan ernstig te betreuren dat de Regering er niet in is geslaagd om een kandidaat te vinden voor het voorzitterschap van de Commissie. Natuurlijk zien ook wij dat de

Commissie moeizaam functioneert in het gemeenschapsgebeuren: de Raad dringt onweerstaanbaar op. Maar dit neemt niet weg dat Nederland als kleinere partner belang heeft bij het bezetten van vooraanstaande vooruitgeschoven posten in het buitenland. Waar de gemeenschap voor ons land zowel om binnenlandse als om buitenlandse politieke redenen een prioriteit is, of althans dient te zijn, zou het bezetten van de post van het voorzitterschap van de Europese Commissie voorop moeten staan. Kleinere landen krijgen in de toekomst alleen maar minder kansen. Tegen deze achtergrond vormde het naar buiten treden van meningsverschillen over de benoeming van een voorzitter uit een van de Beneluxlanden een weinig verheffend schouwspel. Is de Minister bereid hierover nog nadere mededeling te doen?

Wij hebben, los van het Midden-Oostenvraagstuk, deze Raad in het bijzonder ook gezien als een voorbereiding van de Top van de geïndustrialiseerde landen over enkele dagen in Venetië. Dat overleg is bepaald geen overbodige luxe.

De toekomst lijkt voor de Verenigde Staten een recessie in petto te hebben, wat de nationale marktbescherming alleen maar zal doen toenemen, terwijl overigens de Amerikanen op het ogenblik een duidelijke exportstrategie volgen en dan weten we allemaal goed op welk doelen die strategie is gericht. Dat betekent overigens geenszins dat wij geen waardering zouden hebben voor de pogingen van commissaris Davignon en voor de Amerikaanse administratie om olie op de golven te gooien waar het gaat om staal, vezels, schoenen en voor dreigende wolven, zoals in de automobielsector. Maar kan een economisch verdeeld Europa dit op blijven vangen?

Wat Japan betreft is er weliswaar diplomatiek enige toenadering tot de Europese wens dat de Japanse markt meer open moet zijn voor onze industrieproducten, maar wij kunnen de ogen niet ervoor sluiten dat in Oost-Azië een economisch vliegwielt draait dat zich niet door diplomatieke actie alleen tot stilstand zal laten brengen.

Een zeer belangrijk onderdeel vormt de wereldenergiesituatie. Naar verluidt zal op de komende Top van Venetië dit vraagstuk diepgaand aan de orde komen. Dat kan ook bijna niet anders. Het communiqué is hierover wel bijzonder vaag. In welke zin is hierover tijdens de Euroraad gediscussieerd? Zijn er nog uitgangspunten ter sprake gekomen die ten opzichte van de Ame-

rikanen te berde zullen worden gebracht met betrekking tot het binnenlands energieprijsspeel? Is er al of niet gepraat over het vraagstuk van de recycling van oliedollars, zulks ook in verband met het plan-Brandt met het oog op een trilaterale benadering tussen de geïndustrialiseerde landen, de OPEC en de ontwikkelingslanden?

Het verloop van zaken in de Westerse wereld houdt in dat wij voorbereid moeten zijn op een harde tijd in de internationale economische betrekkingen. Dit betekent op zijn beurt dat wij onszelf hebben te organiseren. Kan de Minister mededeling doen op welke wijze naast de energie de naderende Top in Venetië onderwerp van gesprek is geweest en kan de Minister inhoudelijke indicaties geven over de standpunten die daar van Europese zijde ingenomen gaan worden?

Er is al door andere sprekers gesproken over Giscard's uitlatingen over de uitbreiding van de Gemeenschap. Ook op dit punt onzekerheid. Wij zijn het met een dergelijke aanpak van de Franse president niet eens. Bij de toekomstige partners zijn verwachtingen gewekt. Die kunnen zonder schade niet om pure binnenlands-politieke redenen op de heling worden gezet. Kan de Minister nadere mededeling doen over het standpunt van de Nederlandse Regering in deze belangrijke zaak?

□

De De heer **Van der Spek** (PSP): Mijnheer de Voorzitter! Mij was ook opgevallen, zoals blijkt ook de heer Van Iersel, dat in de notitie, die wij voorafgaand aan de Europese Raad van de Regering kregen, de volgende zin voorkomt: 'Door het ontbreken van urgente communautaire vraagstukken zou de Europese Raad dit maal meer het karakter kunnen krijgen van een informele gedachtenwisseling'. Dit is toch een merkwaardige zin, als men bedenkt, hoe het op het ogenblik in de Europese Gemeenschappen kraakt. Ik denk aan de landbouwpolitiek en aan de kwestie van de financiering, in relatie tot Engeland en in het algemeen. Ik kan ook verwijzen naar het rijtje van onderwerpen in de notitie, die wij na afloop van de Europese Raad kregen. Ik moet zeggen, dat ik dit een heel merkwaardige voorspelling vind. Ik vraag mij af, of de achtergrond niet een andere is dan het ontbreken van urgente communautaire vraagstukken, namelijk de waarschijnlijkheid, die men toen al voelde, dat het ruzie geblazen zou zijn in Venetië, dat men nergens uit zou komen en dat het daarom safe zou zijn om van tevoren maar de indruk te wekken,

Van der Spek

dat de bespreking zich zou beperken tot een informele vrijblijvende gedachtenwisseling.

In het rijtje van onderwerpen dat in het verslagje van de Europese Raad in Venetië aan ons wordt voorgelegd, staat ook het punt 'nabeschuiving ten aanzien van de oplossing van het vraagstuk van de Britse bijdrage aan de gemeenschapsbegroting'. Daarna wordt gezegd, dat op al die voorgaande terreinen, waaronder dit laatste, geen conclusies werden bereikt. Mijn vraag is wat dit precies betekent ten aanzien van de Britse bijdrage. Er zijn geen conclusies bereikt in de nabeschuiving over de oplossing van de problematiek van de Britse bijdrage. Was er dan de verwachting, dat men ter gelegenheid van de Europese Raad in Venetië daarover iets anders zou gaan formuleren dan het compromisvoorstel dat onlangs uit de bus kwam!

In dit verband vraag ik, met anderen, naar de betekenis van de harde woorden, die Helmut Schmidt heeft gesproken over de voordelen voor sommige lid-staten van de EG in financiële zin, met name voor Nederland en ook voor Denemarken. Deze voordelen zouden volgens Schmidt nu maar eens moeten ophouden. Dat is ook een teken dat erop wijst dat het communautaire denken zeer op de tocht staat. (Vanuit mijn visie op deze Europese Gemeenschappen, zoals ze zijn, vind ik dat niet te-leurstellend)

In de notitie is van tevoren aangekondigd, dat het denkbaar zou zijn, dat er gesproken zou worden over de uitlatingen van Giscard d'Estaing over de toetreding van nieuwe leden. In het verslag is daarvan niets terug te vinden. Ik neem aan dat daarover dan niet is gesproken.

Daarover zou ik dus de vraag willen stellen: is er inderdaad niet over gesproken en waarom niet? Is dat niet ook een indicatie van een toenemende centrifugale werking binnen de EG, waardoor men er zelfs niet meer toe komt dit soort onderwerpen aan de orde te stellen?

De vergadering wordt van 16.28 uur tot 16.32 uur geschorst.

□

Minister Van der Klaauw: Mijnheer de Voorzitter! Deze vergadering van de Europese Raad was voor een groot gedeelte een normale vergadering. Ik heb dit ook geschreven in de brief die ik eerder tot u heb gericht. Deze Europese Raad begon met een vrijblijvende discussie, waaruit geen conclusies

werden getrokken en waarin alle mogelijke onderwerpen te hooi en te gras ter sprake werden gebracht. Behalve op het punt van de energie – en dat stuk heb ik u toegestuurd – leidde deze bijeenkomst niet tot conclusies. U hebt ook niet, zoals in andere gevallen, een uitvoerig verhaal met aantekeningen voor de persconferentie van de voorzitter gekregen. Het werd overgelaten aan de voorzitter, zoals elke regerings-leider zijn eigen persconferentie hield. Er waren geen conclusies die daaruit werden getrokken.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Betekent dit dat de Regering de door de voorzitter verstrekte samenvatting niet voor haar rekening neemt?

Minister Van der Klaauw: Die neemt de Regering niet voor haar rekening. Dat is iets van premier Cossiga, het is zijn samenvatting. Alleen de stukken die ik de Kamer heb toegestuurd, neemt de Regering mede voor haar rekening.

En marge van de Europese Raad is over de kwestie van het voorzitterschap zeer veel gesproken.

Ook is gesproken over de politieke onderwerpen, die op dit moment hier niet aan de orde zijn. Daaruit zijn een aantal politieke conclusies getrokken die met name op de tweede dag van de Europese Raad – de Midden-Oostenverklaring – aan de orde zijn geweest.

Ten slotte is er nog een kleine discussie geweest over het rapport van de Drie Wijze Mannen. Het ging alleen over het probleem, waarover meningsverschil blijft bestaan, van het verschijnen van de voorzitter van de Europese Raad in het Europees Parlement, waar Nederland zeer voor geporteerd is, maar waarover anderen andere meningen hebben. Tot mijn grote spijt is dit rapport wederom niet in afdoende mate en in het algemeen aan de orde geweest. Dat betekent dat de Europese Raad die zelf over dit rapport wil beslissen, dan voor zijn volgende bijeenkomst in december. Dat betekent ook dat de kwestie van de commissarissen niet tot een bevredigende oplossing kan worden gebracht, los van het feit dat over een aantal commissarissen verdeeld wordt gedacht.

De heer **Waltmans** (PPR): Het was een lange proloog van de minister, maar ik wil nog even terugkomen op de opmerkingen die de heer Brinkhorst maakte. De Minister stelt dat de Regering alleen verantwoordelijkheid draagt voor wat de Regering over de

Raad zegt en niet voor die gedeelten in de samenvattende conclusies van de voorzitter van de Raad, die wij via de Europese Voorlichtingsdienst hebben gekregen. Komt nu datgene wat wel in de conclusies van de voorzitter van de Raad staat en niet onder het standpunt van de Nederlandse Regering valt, niet voor rekening van de Nederlandse Regering? De Regering is het daarmee niet eens?

Minister Van der Klaauw: Los van het feit of de Regering het ergens mee eens is of niet; de Regering is hier niet verantwoordelijk voor. De Regering is mede-verantwoordelijk voor de verklaringen die zijn verschenen met betrekking tot deze Europese Raad. Wat men verder zegt, is voor eigen rekening.

De heer **Van Iersel** (CDA): Begrijp ik de Minister goed dat geen concrete beslissingen zijn genomen, met uitzondering van het punt over de energie?

Minister Van der Klaauw: Op de eerste dag heeft een vrijblijvende discussie plaatsgevonden, waarbij alle mogelijke onderwerpen aan de orde zijn gekomen, zoals de 'lusten- en lastenproblematiek' en de Duitse opstelling. Op die eerste dag zijn echter geen conclusies getrokken, behalve over de energie, waarover ik de Kamer een stuk heb gezonden.

De heer **Brinkhorst** (D'66): De Minister zegt dat over het aantal leden van de Commissie pas bij de volgende Europese Raad een beslissing zal worden genomen. Dan is het in feite te laat voor de nieuwe Europese Commissie. Heeft de Regering niet een blokkade gelegd met betrekking tot de samenstelling van de nieuwe Commissie tot dat over het aantal commissarissen overeenstemming is bereikt?

Minister Van der Klaauw: Neen, die blokkade is natuurlijk niet gelegd.

De heer **Brinkhorst** (D'66): U hecht er kennelijk niet zo zwaar aan, maar ik had tot dusverre begrepen dat de Regering grote nadruk legde op het aantal van 1 commissaris per lid-staat. U hebt dit dus eigenlijk laten vallen?

Minister Van der Klaauw: Dit hebben wij inderdaad benadrukt. Wij hebben het niet laten vallen. Ik constateer echter dat de Europese Raad, zich bezighoudend met velerlei onderwerpen, wederom niet is toegekomen, behalve aan een algemene beschouwing over het hangende punt van het verschijnen van de Voorzitter van de Europese Raad in het Parlement, aan een bespreking van de andere punten. Over

Van der Klaauw

de kwestie van de Europese Commissie is, zoals de Kamer bekend is, tijdens de vorige Europese Raad in Luxemburg wél gesproken, waarbij ter zake geen communis opinio kon worden bereikt.

De heer **Brinkhorst** (D'66): U hebt zich daarbij dus neergelegd wat betreft de komende Commissie, begrijp ik?

Minister **Van der Klaauw**: Wij hebben ons nergens bij neergelegd. Ik zeg alleen dat naar ik vrees, wanneer men een nieuwe Commissie wil formeren, de Raad in december te laat is om nog tot een ingrijpende wijziging te kunnen besluiten; overigens zou die volgens mij toch op grote bezwaren stuiten. Ik constateer dit feit, wat ik betreurt, naar ik aanneem met de geachte afgevaardigde. Het is een feitelijk gegeven dat ik in de Kamer in alle openheid naar voren wil brengen.

De heer **Brinkhorst** (D'66): De Minister constateert het zo laconiek.

Minister **Van der Klaauw**: Neen, ik constateer niets laconiek.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Als u zich daarvoor werkelijk sterk zou willen maken evenals andere partners in de Gemeenschap, zou u op dit moment die uitspraak niet doen. U hebt er zich nu in feite bij neergelegd, dat de volgende Commissie er net zo zal uitzien als de vorige, dat wil zeggen grote landen twee leden, kleine landen één lid. Ik kan uw uitspraak anders niet verklaren.

Minister **Van der Klaauw**: Naar mijn mening zijn de heer Brinkhorst en ik het au fond over deze zaak volledig eens. Het is echter na de discussie in Luxemburg zo duidelijk dat de opinies ter zake verdeeld zijn, dat de grotere mogelijkheden in het algemeen hun positie niet willen opgeven en twee commissarissen willen behouden, dat ik niet zie, hoe wij er straks nog uit kunnen komen. Ik vermoed dat dit onderwerp in de komende jaren een rol zal blijven spelen.

In de komende jaren zijn Portugal en Spanje nog niet toegetreden, maar is Griekenland al wél toegetreden. Dit betekent dat er per 1 januari nog een Griekse commissaris bijkomt. Het aantal commissarissen is om twee redenen te groot. In de eerste plaats vind ik het een fout uitgangspunt dat de commissaris een soort vertegenwoordiger van nationale belangen is. Daarom vind ik het ook fout dat men erop aandringt dat per se nu een Nederlander

voorzitter van de Commissie wordt, hoe graag ik ook een Nederlander op die post zou zien.

In de tweede plaats is er te weinig te doen. Er zijn te weinig portefeuilles. Als men het goed nagaat, kan men met 10 commissarissen de portefeuilles vullen. Als men op een aantal van 17 terechtkomt, moet men bestaande portefeuilles uitsplitsen, hetgeen de slagvaardigheid van de Commissie niet zou bevorderen. Voor die slagvaardigheid zullen wij in de komende jaren moeten blijven vechten. Thans echter constateer ik gewoon het feit dat, gezien de bestaande verdeeldheid, op dit moment geen oplossing te bereiken valt in de zin die de heer Brinkhorst en ik wensen.

De heer Van der Spek heeft het punt van het ontbreken van urgente problemen, dat in de brief staat, naar voren gebracht. Hij heeft gezegd, dat dit verbazing wekt. Toen wij hierover in de Commissie hebben gesproken, heb ik gezegd, dat die zinsnede misschien enigszins fout is en dat het moet zijn: urgente problemen ter beslissing. Daarom gaat het. Die waren er echter niet.

De Raad van Ministers van Buitenlandse Zaken is erin geslaagd, nu een tijdelijke oplossing – dat geef ik direct toe – te vinden voor het Britse lasten- en lastenprobleem. Het was belangrijk dat wij eruit kwamen. Anders was de Europese Raad weer geconfronteerd met dit probleem. Daarbij bestond de mogelijkheid, dat men dit probleem niet had willen bespreken.

Er waren dus geen belangrijke beslispunten. Dat is ook bijzonder goed. Immers, de bedoeling van de Europese Raad is juist, dat regeringsleiders in vrijheid, zonder dat zij tot beslissing behoeven te komen, met elkaar kunnen spreken over de algemene, economische en financiële situatie van de Gemeenschap. Dat kon nu dus weer gebeuren. Daar ging het om.

Vanzelfsprekend zijn er urgente problemen. Die horen echter in de normale communautaire organen thuis.

De Nederlandse Regering heeft een aantal Nederlanders benaderd inzake het voorzitterschap. Zij heeft hiervoor helaas niemand bereid kunnen vinden. Ik begrijp van de heer Patijn, dat de Partij van de Arbeid een kandidaat heeft. Ik heb nimmer vernomen van de Partij van de Arbeid wie die kandidaat is. Ik ben daarover dus enigszins verbaasd. Ik wil graag die naam horen. Wij zullen die dan ook graag in de beshouwingen betrekken.

De heer **Patijn** (PvdA): In NRC van hedenavond staat: Van der Stoel voorzitter Europese Commissie. Wij zijn helemaal niet met een lijstje met namen bij de Minister gekomen om die erbij te betrekken. Het is aan de Regering om diegenen te polsen die zij voor die functie het meest geschikt acht. Ik constateer, dat de Regering geen kandidaat van de Partij van de Arbeid gepolst heeft voor het voorzitterschap.

Minister **Van der Klaauw**: Ik constateer dat de heer Patijn in eerste termijn heeft gezegd, dat de Partij van de Arbeid een kandidaat heeft voor die functie. Ik begrijp nu uit de NRC, dat dit de heer Van der Stoel is. Ik wil daarvan graag de officiële bevestiging vernemen van de heer Patijn.

De heer **Ter Beek** (PvdA): Ik kan het bevestigen.

De heer **Van der Linden** (CDA): In welke hoedanigheid?

De heer **Patijn** (PvdA): Het gaat toch niet om een sollicitatie waarbij door de Regering een advertentie in de krant is gezet met de vraag wie er voorzitter van de Europese Commissie wil worden, waarna de Partij van de Arbeid de heer Van der Stoel inschrijft? Het is gebleken, dat de Minister de heer Biesheuvel heeft gevraagd. De heer Zijlstra is gepolst. Er is nooit aan de overkant van het politieke spectrum gevraagd, of de Partij van de Arbeid wellicht iemand voor die functie kan voordragen. Het gaat hierbij toch niet om een sollicitatie voor een burgemeesterschap van Emmer-Erfscheidenveen?

De heer **Van der Linden** (CDA): Het kan verkeren in vier jaar tijd binnen de Partij van de Arbeid.

De **Voorzitter**: Graag geen onderlinge discussie. Dat kan in de tweede termijn.

De heer **Van der Linden** (CDA): Ik wil de heer Patijn een vraag stellen.

De **Voorzitter**: Dat kan in de tweede termijn. Nu vindt de discussie met de Regering plaats.

De heer **Van der Linden** (CDA): Goed, maar dan is het effect weg.

Minister **Van der Klaauw**: Mijnheer de Voorzitter! Ik noteer overigens het bericht in NRC Handelsblad.

Het is in elk geval duidelijk geworden bij de verschillende namen die over de tafel zijn gegaan tijdens het overleg tussen de regeringsleiders, dat er een sterke voorkeur bestaat voor een Benelux-kandidaat. De Bene-

Van der Klaauw

lux heeft mijns inziens daarin dan ook een taak. Ik kan meedelen dat gisteren in een telefonisch overleg tussen de drie regeringsleiders is afgesproken, dat men een dezer dagen bijeen zal komen om verder over deze zaak te spreken. Het is om duidelijke redenen, zonder dat ik daarbij namen noem, van belang dat een oplossing wordt gevonden voordat het Italiaanse presidentschap naar het Luxemburgse overgaat.

Ik kom te spreken over de verdere grote problemen van de Gemeenschap. De lusten- en lastenproblematiek is tijdelijk opgelost. Ik geloof dat Nederland daarin een uitermate belangrijke rol heeft gespeeld door voortdurend te proberen tot compromisoplossingen te komen.

Die compromis-oplossing houdt voor 1982 in een politieke formule, die het gemeenschappelijk landbouwbeleid, het acquit communautaire zeker stelt, waarin staat dat oplossingen moeten worden gevonden. Die oplossingen moeten liggen in de sfeer van het bereiken van de 1%-b.t.w.-grens. Derhalve rijzen er vragen of er bezuinigingen mogelijk zijn op de landbouwpolitiek, zodat er een mogelijkheid bestaat om ook ander beleid te voeren. Waarschijnlijk is dit de beste oplossing. Er zijn vragen dat men dan boven de 1% moet gaan. Dat zou ik een slechtere oplossing vinden omdat dan alle dwang om oplossingen te vinden, verdwijnt.

Dit zijn vragen die met name op het Nederlandse voorzitterschap af zullen komen. De Commissie treedt af aan het eind van het jaar. Zij kan een dossier voorbereiden, de punten opstellen, de vragen formuleren. Wij zullen per 1 januari een nieuwe Commissie krijgen. De nieuwe Commissie zal zich in eerste instantie moeten richten op deze problematiek, die voor 1982 moet worden opgelost, dus in het eerste jaar van haar bestaan. Dat zal in nauw overleg en met gedachten ook van Nederlandse zijde moeten gebeuren.

Ik kan u verzekeren dat wij ons dit najaar, ter voorbereiding op het Nederlandse voorzitterschap, over deze problematiek diepgaand zullen buigen, zodat wij met voorstellen zullen kunnen komen. Deze voorstellen zijn ook belangrijk, gezien de benadering van de Bondskanselier, de aftopping, de landen die profiteren van het landbouwbeleid. Als men het op deze manier ziet, dat de botte bij erin gaat, dat er een aantasting is van het gemeenschappelijk landbouwbeleid, als er wijzigingen moeten komen, dan moeten

deze gebaseerd zijn op een gemeenschappelijk beleid en niet een soort van juste retour van een gedeelte van de gelden naar de deficitaire landen.

De heer **Van Iersel** (CDA): Is dit geluid van de Bondskanselier de vorige week voor het eerst naar voren gekomen, of is het in onderling overleg al eerder ter sprake gekomen?

Minister **Van der Klaauw**: Ik herinner mij dat ik het voor het eerst heb gehoord in de schone stad Luxemburg, tijdens de vorige Europese Raad, toen wij er niet uitkwamen en de Bondskanselier plotseling met deze gedachte naar voren kwam. Hij heeft haar nu herhaald. Hij heeft duidelijk gesteld dat dit de laatste keer was. De Minister-President heeft daarover duidelijk gesproken, met name over de vraag waarom Nederland niet tijdens deze Europese Raad heeft gereageerd. Dat was om drie redenen. De heer Van Agt had in de eerste plaats gesteld dat er een zekere rechtvaardiging was voor het feit dat de Bondskanselier zich klaagt. Hij betaalt ontzaglijk veel. Het is een kolossaal bedrag. Ik zie de heer Waltmans schudden. Ik vertel echter wat de heer Van Agt heeft gezegd.

In de tweede plaats profiteert Nederland natuurlijk.

In de derde plaats heeft Nederland er met name toe bijgedragen om een oplossing te vinden voor het probleem. Met de heer Van Agt ben ik van mening dat het inderdaad verstandiger is dat wij over deze problematiek, die overigens niet alleen Nederland betreft, maar ook België, Denemarken enzovoort, bilateraal verder spreken.

De heer **Van Iersel** (CDA): Het is overigens te hopen dat het zeilen van de premier op de Oostzee met de heer Schmidt zijn hart niet nog gunstiger doet stemmen.

Minister **Van der Klaauw**: Ik denk dat het een vrij zware taak is om het fokkemaatje te zijn van de heer Schmidt.

De heer **Waltmans** (PPR): Ik hoop dat het zeilen geen afbreuk doet aan de Verständigung. Een paar jaar geleden heb ik herhaalde malen in het Europees Parlement getracht enig inzicht te krijgen in de vraag wie nu verdient aan de Europese Gemeenschap. Iedereen, met wie ik sprak, heeft mij altijd uitgelegd dat dit nauwelijks te berekenen is. Daarom bevreedt het mij dat nu ineens de theorie opgeld gaat doen dat Nederland meer verdient en een ander minder. Er zijn natuurlijk veel zaken in de Europese Gemeenschap, die dankzij de Europese Gemeenschap zijn verdiend, maar die als zodanig nooit worden boekt.

Daarom is de enige maatstaf die men kan hanteren of men te doen heeft met een rijke lid-staat of met een arme lid-staat. Dan komt men op het terrein van de regionale en sociale politiek terecht. Dat is een heel ander verhaal.

Minister **Van der Klaauw**: De heer Waltmans heeft het volste gelijk. Natuurlijk wordt behalve aan de landbouw bij voorbeeld aan de industriële exporten, met name door de Bondsrepubliek, kolossaal verdient. De landbouw kan men niet los hiervan zien. Hij is echter een belangrijk element, omdat hij door de gemeenschap wordt gefinancierd. Deze financiering kost langzamerhand zoveel dat de gemeenschap de bodem van de schatkist ziet. Hierdoor kunnen de regionale politiek, de politiek en dergelijke niet langer aan hun trekken komen. Daarom moeten wij deze zaak bezien in het kader van de BTW-afdracht van 1%.

De schatting is dat de oplossing van de Britse problemen ons tussen de f 480 miljoen en f 520 miljoen in de komende twee jaar zal kosten.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Dit is minder dan was gesteld.

Minister **Van der Klaauw**: Het is zeer moeilijk, dit precies uit te rekenen. Ik gaf zojuist de schatting van mijn medewerkers en de ambtenaren van Financiën.

De uitbreiding van de gemeenschap en de opmerkingen van president Giscard d'Estaing over de toetreding van Spanje en Portugal zijn niet ter sprake gekomen tijdens de Europese Raad. Dit betekent in de eerste plaats dat de president dit niet ter sprake heeft gebracht. Naar mijn mening en die van anderen betekent dit dat de opinies van de Franse president, die in een binnenlandse rede naar voren zijn gebracht, niet hebben kunnen leiden tot een verandering van de besluiten die de gemeenschap heeft genomen over het proces van onderhandelingen met Spanje en Portugal. Morgen komen de Portugese premier en zijn minister van buitenlandse zaken in ons land. Wij zullen hen zeggen dat ook naar de mening van de Nederlandse Regering de onderhandelingen moeten worden voortgezet volgens de overeenkomsten die wij hebben gesloten.

Als de Franse president het niet noodzakelijk acht, dit punt ter sprake te brengen in de Europese Raad, is het zeker niet aan de anderen, als het ware het dossier te openen en te vragen of hij hierover iets wil zeggen. Daarom heeft iedereen het zwijgen ertoe ge-

Van der Klaauw

daan. Dit gebeurde tot mijn vreugde, want hiermee staat de communautaire beslissing overeind.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Belangrijk is dat de ambtelijke onderhandelingen in Brussel doorgaan. Heeft u er aanwijzing voor dat men bezig is, het tijdschema dat is afgesproken voor de afronding van de onderhandelingen, op te breken?

Minister **Van der Klaauw**: Hiertoe is geen enkele aanwijzing. Als deze er komt, zullen wij ons ten sterkste ertegen verzetten.

Ter voorbereiding van de economische topconferentie die in Venetië moet plaatsvinden, is slechts over energie een standpunt ingenomen. Verder is de discussie vrijblijvend. De commissie heeft geen mandaat gekregen. Ik vermoed – dit is een algemeen vermoeden – dat de discussie een zelfde soort vrijblijvend karakter zal dragen als die in de Europese Raad.

De heer **Bolkestein** (VVD): Zal de commissie in de gestalte van haar voorzitter bij de economische top aanwezig zijn?

Minister **Van der Klaauw**: Jazeker.

De heer **Van Iersel** (CDA): Welke definitie geeft de Minister van de betekenis van de economische topconferentie die over enkele dagen in Venetië plaatsvindt, als de discussie hierin even vrijblijvend is als die in de laatste Europese Raad?

Minister **Van der Klaauw**: Het is altijd moeilijk, een definitie te geven van iets wat nog niet heeft plaatsgevonden. Ik meen dat het altijd nuttig is dat men elkaar ontmoet. Ik meen dat het niet nuttig is dat men Nederland hierbij niet uitnodigt. Ik hoop dat men zich beperkt tot economische en financiële onderwerpen en dat men zich niet op het politieke gebied zal bewegen.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Meent u dat werkelijk?

De heer **Van Iersel** (CDA): Dit staat dus ook niet vast!

Minister **Van der Klaauw**: Niets staat vast, als regeringsleiders bij elkaar gaan zitten en in vrijheid en zonder hun ministers naast zich spreken.

De heer **Bolkestein** heeft gesproken over de kwestie van het Akkoord van Luxemburg en over de kwestie van meerderheidsbeslissingen. Ik ben het eens met zijn betoog. Ik meen dat meerderheidsbeslissingen meer de regel moeten zijn. De heer **Bolkestein** heeft gevraagd of Nederland dit wil

bevorderen. Ik roep de discussie in herinnering die wij in de Raad in Brussel hebben gevoerd over de kwestie van de begroting en het parlement. Daarin stond Nederland alleen. Bij die gelegenheid heb ik tegenover de Franse voorzitter gesteld dat ik geen bezwaar zou maken wanneer hij hierover wilde stemmen. Dan zou er sprake zijn van een meerderheidsbeslissing. Ik vond namelijk dat er geen sprake was van een vitaal Nederlands belang, al achtte ik het een uitermate belangrijke zaak. De Franse voorzitter heeft dat geweigerd, natuurlijk vanwege het precedent dat hij hiermee zou scheppen. Dit is een bewijs van de instelling van de Nederlandse Regering ten opzichte van meerderheidsbeslissingen.

Op zichzelf ben ik het op punt b eens met de heer **Bolkestein** dat men op ambtelijk niveau niet het nationaal belang mag inroepen. Gaat het om een vitaal nationaal belang, dan moet dit minimaal op ministerieel niveau naar voren worden gebracht, al is het natuurlijk de vraag of dit altijd zal gelukken. Men kan bij voorbeeld zeggen dat men onvoldoende instructies heeft, dat men terug moet naar de eigen hoofdstad of wat dan ook; als diplomaat heeft men allerlei formules om een beslissing toch te blokkeren. Het principe is echter juist: is er sprake van een *vitaal nationaal belang*, dan moet een minister dit verdedigen.

De onkering van de bewijslast geeft zekere problemen. Wij hebben er zelf ook wel over gedacht of dit niet mogelijk zou zijn. Dit maakt namelijk het hele 'systeem van Luxemburg', waarmee wij het eigenlijk niet zo eens zijn, nog sterker. Er zou een uitvoerige discussie mogelijk zijn over de 'voors' en 'tegens' hiervan. Daartoe ben ik bij een andere gelegenheid ook graag bereid. Als ik de heer **Bolkestein** goed heb begrepen, wil hij het argument dat een kabinetsbesluit een bepaalde zaak in de weg staat laten vervallen. Dit ben ik met hem eens. Men kan namelijk nooit controleren of dat zo is. Ik heb het Akkoord van Luxemburg nu niet vóór mij liggen.

Ik meende dat het hierbij niet zo zeer gaat om een voorstel van de Commissie maar dat zij haar oordeel kan of moet geven over de vraag of een vitaal nationaal belang aan de orde is. Ik meen dat dit juist is. Dat zouden wij meer moeten onderstrepen. Wij zouden ook een oordeel moeten krijgen van de Commissie wanneer dit wordt ingegeven opdat de discussie misschien iets meer een objectief karakter kan krijgen.

De heer **Bolkestein** (VVD): Betekent dit dat de Minister bepleit dat een land dat een vitaal belang voorwendt deze casuspositie zou komen verdedigen tegenover de Commissie, zodat de Commissie arbiter wordt inzake de vraag wat al of niet een vitaal belang is?

Minister **Van der Klaauw**: Ik kan mij voorstellen dat aan de Commissie een oordeel zou worden gevraagd wanneer een land een vitaal nationaal belang inroept en dus een veto uitsprekt over de vraag in hoeverre nationale versus gemeenschapsbelangen hierbij betrokken zijn. Het lijkt mij dat het voorzitterschap dit zou moeten doen. Het is misschien iets voor het Nederlandse voorzitterschap, hiermee te beginnen wanneer de anderen dat niet doen. Het lijkt mij dat een goede Commissie daarover een duidelijk oordeel zou kunnen uitspreken. Dat zou de discussie kunnen beïnvloeden. Ik meen niet dat daarmee een vetorecht in de huidige omstandigheden van de Gemeenschap zou kunnen worden 'overruled'.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik waardeer de pogingen van de Minister, het vetorecht te objectiveren, zoals ook de heer **Bolkestein** heeft gedaan, maar het voorstel van de Minister is 'reine theorie'. Als men zelfs niet bereid is, tegenover de collega's in de Raad te rechtvaardigen, of sprake is van een vitaal belang, hoe kan dan uitgerekend aan de Commissie deze vraag worden voorgelegd? Het zou wenselijk zijn – maar dan zijn wij toch zeker enkele generaties verder – met name tegen de achtergrond van de opmerking van de Minister, dat zelfs een omkering van de bewijslast al door hem zou worden afgewezen. Dat gaat veel minder ver dan het voorstel van de heer **Bolkestein**.

Minister **Van der Klaauw**: Neen, mijnheer de Voorzitter! Wat de heer **Brinkhorst** zegt, is naar mijn mening pure theorie. Wij weten allen – als een land zijn vitale, nationale belangen inroept – waarom het gaat. Uit discussies is duidelijk gebleken, wat de achtergronden ervan zijn. Hierover kan de Commissie wel degelijk een oordeel uitspreken.

Mijnheer de Voorzitter! Dit brengt mij tot de Commissie, waarover verschillende leden hebben gesproken. Ik ben van oordeel – de Nederlandse Regering is van oordeel – dat de Commissie een duidelijk politiek karakter moet hebben. Juist in de huidige conjunctuur van de Europese samenwerking

Van der Klaauw

king, gezien de problemen waarvoor wij staan, is het niet een kwestie van technocraten, of welke omschrijving ervan kan worden gegeven. Politieke figuren moeten de leiding van de Commissie hebben, willen wij werkelijk het communautaire karakter van de Gemeenschappen in de komende jaren redden, anders worden wij overspoeld – bij een commissie van ongetwijfeld voortreffelijke mensen – door nationale belangen en door het intergouvernementele karakter dat zich vaak in de Gemeenschappen openbaart.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Dat is een mooie uitspraak, waarmee ik het graag eens ben, maar het betekent dus, dat u onder geen omstandigheid een niet-politicus voor het lidmaatschap van de Commissie zult voordragen?

Minister **Van der Klaauw**: Dat betekent inderdaad, dat ik achter een politicus sta, mijnheer de Voorzitter.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Kunt u het iets harder zeggen?

Minister **Van der Klaauw**: Dat betekent inderdaad, dat ik achter een politicus sta! Ik hoop dat ik nu duidelijk genoeg ben.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Patijn heeft gevraagd naar de groeipercentages (1, 5 en 2) van het document van de Commissie. Er is geen beslissing over enigerlei groeipercentage genomen. Het komt voor rekening van de Commissie.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Verbrugh heeft gesproken over de kwestie van het rapport van de drie wijzen, het enige punt dat wij hebben besproken. Het is het punt van het gaan naar het Europese Parlement. Het is heel duidelijk, dat – ik denk, dat het een meerderheid betreft – de Europese regering hiervoor slechts bij uitzondering voelen. In ieder geval zullen zij geen debat met het Europese Parlement willen aangaan. Zij zullen daar ten hoogste een verklaring willen afleggen.

Minister-President Van Agt heeft een duidelijk standpunt ter zake ingenomen, in deze zin, dat Nederland dit wel van belang acht en dat hij zich de vrijheid voorbehoudt, tijdens een Nederlands voorzitterschap verslag over de Europese Raad uit te brengen. Ik voorzie problemen hierover, want men zal hem moeten machtigen, daarmee te gaan, hetgeen een soort veto-recht aan anderen geeft inzake een eventuele verschijning. Wij hebben heel duidelijk gezegd, dat wij de strijd – dit zal zijn op de Europese Raad in Maastricht – zullen ingaan.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Verbrugh sprak ten slotte over de sterkte van een bemiddelaar voor het Midden-Oosten. Het gaat hierbij om een heel duidelijke analyse. Ik zou op dit moment alleen maar hiervan willen zeggen, dat nog geen beslissingen zijn genomen over de vraag, hoe de declaratie betreffende het Midden-Oosten zal worden uitgevoerd. De Ministers van Buitenlandse Zaken zullen dit tijdens de Raad van 1 juli aanstaande moeten doen.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de spreek-tijd in tweede termijn te bepalen op de helft van die in eerste termijn.

Daartoe wordt besloten.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de Minister voor zijn antwoord in eerste termijn. Hij heeft twee vragen met betrekking tot het voorzitterschap niet beantwoord.

De ene vraag is of de nieuwe voorzitter dezelfde soort van speelruimte en liefst iets meer zal krijgen dan zijn voorganger met betrekking tot de samenstelling van het nieuwe team. De heer Jenkins is vier jaar geleden rondgereisd langs de hoofdsteden en heeft daar geprobeerd zo goed en zo kwaad als het ging om kandidaten te vinden die een homogeniteit zouden krijgen.

De tweede vraag is de kwestie van de investituur. De Minister heeft wel gesproken over het optreden van de voorzitter van de Raad voor het Europese Parlement en niet over de gedachte van de investituur, op een of andere wijze een debat in het Europese Parlement over de nieuwe Europese Commissie. Mijn fractie zou het heel belangrijk vinden als de Minister daarover iets zei.

Ik hoop erg dat de Minister bij de keuze van een Nederlandse kandidaat geen partijpolitieke overwegingen zal laten doen gelden. Wij hebben hier allen gezegd dat het om een nationaal belang gaat dat er een optimaal gekwalificeerde kandidaat komt.

Om het grote belang dat naar ik meen de meerderheid van de Kamer eraan hecht dat alsnog van Nederlandse kant wordt geprobeerd tot een Nederlandse kandidatuur in het Benelux-verband te komen, heb ik de eer mede namens de heren Patijn en Van Iersel de volgende motie te overhandigen.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Brinkhorst, Patijn en Van Iersel wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

van mening, dat het van groot belang is dat Nederland zich sterk maakt voor een Nederlandse kandidaat voor het voorzitterschap van de Europese Commissie;

overwegende, dat gezien de eerdere bezetting van deze post, en gezien uitspraken van andere EG-Regeringsleiders, een hoog gekwalificeerde Nederlander voor een benoeming zeker kans zou maken;

teleurgesteld, dat de Nederlandse Regering nog geen kandidatuur van een Nederlander heeft kunnen voorstellen;

verzoekt de Regering, alsnog al het nodige te doen om een gekwalificeerde kandidaat voor het voorzitterschap voor te stellen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie vol-doende ondersteund.

Zij krijgt nr. 2 (16 250).

De heer **Brinkhorst** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil nog een opmerking over de lusten-en-lasten-problematiek maken. De Minister is stilzwijgend voorbijgegaan aan mijn betoog dat op zich zelf Nederland een bijdrage moet leveren zoals ook de Bondsrepubliek dat heeft gedaan. Ik heb dat echter ge-clausuleerd door voor te stellen, dat wij dat in ieder geval doen in het kader van een communautair beleid, dat wil zeggen dat alleen dan sprake kan zijn van inleveren van Nederlandse kant. Er is meen ik wel degelijk een globale becijfering te maken, dat Nederland met name op het punt van de landbouwpolitiek een belangrijke winst heeft. Er zijn op dat punt cijfers bekend. Het lijkt mij van essentieel belang dat, zolang er geen sprake is van een werkelijk communautair beleid, er voor de Nederlandse belangen evenzeer wordt gevochten als andere lidstaten dat voor hun belangen doen.

Met andere woorden: Is de Minister bereid een eventuele reductie of een grotere bijdrage van Nederlandse kant te koppelen aan de voortgang op een aantal punten die door Nederland als wezenlijk worden ervaren, zowel institutioneel als materieel?

De heer **Bolkestein** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De Minister heeft het streven van mijn fractie ondersteund om te komen tot een ruimere toepassing van het stelsel van meerderheidsbe-

Bolkestein

slissingen. Uiteraard verheugt ons dat zeer. De Minister betwijfelt of een omkering van de bewijslast mogelijk is, omdat, zoals hij zegt, de Regering eigenlijk het quasi-akkoord van Luxemburg niet wil. Ik leid daaruit af dat hij wil terugvallen op het Verdrag van Rome zelf, maar dat is toch iets dat niet wel binnen het verschieft ligt.

De redenen voor zijn uitspraak zijn eigenlijk niet erg duidelijk naar voren gekomen. De Minister zegt dat de Commissie centraal moet staan en ook een soort centrale rol moet vervullen bij het bepalen of iets al dan niet een vitaal belang is. Ik vraag mij af of de Minister misschien bij een andere gelegenheid op dit zeer belangrijke punt zou willen ingaan en ter voorbereiding daarvan de Kamer een notitie zou willen sturen over de gehele problematiek.

De Minister zegt dat een verhoging van de grens van de 1% b.t.w. hem minder aantrekkelijk voorkomt. Dat betekent noodzakelijkerwijs of wel dat er nieuwe inkomsten moeten komen – in dit verband is een olieheffing genoemd – of wel dat de Regering aandringt op een herstructurering van de uitgaven. Het lijkt mij, dat de Regering over dit belangrijke onderwerp snel zal moeten gaan nadenken. Is de Minister bereid in de UCV op 15 september de gedachten van de Regering uiteen te zetten over haar voornemens in de eerste helft van 1981?

Binnen enkele dagen zal in Venetië de economische topconferentie plaatsvinden. Het lijkt mij dat daar twee onderwerpen centraal zullen staan: de energieproblematiek (de olieprijs) en verder de huidige onevenwichtigheden in de betalingsbalansen. De Minister heeft zoëven gezegd, dat de voorzitter van de Europese Commissie aanwezig zal zijn. Kan hij ons inlichten over eventuele stappen, die de voorzitter in Venetië zal ondernemen? Natuurlijk heeft de voorzitter geen mandaat, maar het lijkt mij niet onwaarschijnlijk, dat de Minister op de hoogte is van de gedachtengang van de heer Jenkins.

Ten slotte heb ik nog enkele vragen naar aanleiding van kranteberichten, die de vorige week zijn verschenen. Is het waar dat de Minister-President heeft gepleit tegen een verdere verhoging van de landbouwprijzen in de EG dan wel dat hij zich niet heeft verzet tegen een wijziging in het landbouwprijzenbeleid? Zo ja, welke motieven liggen daaraan dan ten grondslag en

welke gevolgen zou dit standpunt hebben voor de inkomenspositie van de Nederlandse boeren?

Eén vraag is nog niet beantwoord. Is het niet verstandig reeds nu Spanje en Portugal te betrekken bij de herziening van de begrotingsprocedures, omdat het toch voor de hand ligt, dat deze twee landen binnen niet al te lange tijd lid zullen zijn van de EG? Zij zullen dan met deze begrotingsprocedures te maken hebben.

□

De heer **Patijn** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Kennelijk heb ik de volgende advertentie in de kranten gemist: 'Gezocht: voorzitter van de Europese Commissie, bezigheden buitenshuis hebbende, salaris in overeenstemming met de verantwoordelijkheid van de positie, kennis van moderne talen strekt tot aanbeveling, politieke kleur doet niet ter zake, aanmelden: A. A. M. Van Agt, Binnenhof 20, Den Haag.'

Mijnheer de Voorzitter! Zo gaat dat natuurlijk niet. De Minister heeft gezegd, dat een kandidaat van een andere kleur zich niet heeft gemeld. Moe ten wij ervan uitgaan, dat de Partij van de Arbeid nadat bekend was geworden, dat de heer Jenkins zou worden opgevolgd, onmiddellijk een lijst met namen naar de Regering stuurt, met het verzoek daaruit te kiezen? Zo is het niet. De Regering kiest de beste kandidaat. Zij besluit over de voordracht en draagt die kandidaat aan de andere regeringen voor. Om legendevorming te voorkomen: Mijn fractievoorzitter heeft afgelopen weekend daarop niet sterk aangedrongen bij de heer Van Agt, zoals de NRC vanavond meldt. Dat is onzin, dat is niet gebeurd. Als de Regering ons had gevraagd – nadat zij in eigen kring op weigeringen was gestuit – of de heer Van der Stoep beschikbaar zou zijn als Nederlandse kandidaat, dan had zij van ons te horen gekregen, dat dit het geval was. Is de Regering alsnog bereid een Nederlandse kandidatuur bij de Beneluxpartners te bepleiten en de kandidaat vervolgens bij de Negen voor te dragen? Daarbij dienen dan ook kandidaten uit andere dan regeringspartijen in overweging te worden genomen.

De heer **Van der Linden** (CDA): Wil de heer Patijn bevestigen, dat de politieke kleur er niet toe doet?

De heer **Patijn** (PvdA): Inderdaad.

De heer **Van der Linden** (CDA): Waarom heeft het vorige kabinet de Beneluxafpraak doorkruist?

De heer **Patijn** (PvdA): Er is iemand die deze vraag nog beter dan ik kan beantwoorden, maar ik zal de heer Van der Linden een exact antwoord geven. Er was in Benelux-verband overeengekomen dat Nederland een socialist zou voordragen en dat Luxemburg een liberaal of een christendemocraat zou voordragen. Uiteindelijk zijn de Luxemburgers met de heer Vouel gekomen en zijn er toen dus twee socialisten. benoemd. Nu wordt er niet eens een socialist voorgedragen.

De heer **Van der Linden** (CDA): Nederland is de laatste geweest in de rij van de drie van de Benelux die in de vorige periode de invulling heeft gedaan.

De heer **Patijn** (PvdA): Wat dit betreft is er een herhaling van zetten. Ook nu zullen wij de laatste zijn en is er dus geen kans op een Nederlands voorzitterschap.

De heer **Van der Linden** (CDA): Dat laatste moet u nog maar afwachten.

De heer **Van Iersel** (CDA): Kan de heer Patijn staande houden dat dé Nederlandse Regering altijd dé beste kandidaat kiest?

De heer **Patijn** (PvdA): Ik geloof dat de heer Van Iersel een beetje gelijk heeft. Nu, voor het eerst sinds 1958, behalve de heer Mansholt, die het tijdelijk van de heer Malfatti heeft overgenomen, kan Nederland het voorzitterschap leveren. Frankrijk, Duitsland en Engeland trekken zich gewoon terug en zeggen tegen de Beneluxlanden: dames en heren, komt u maar met een kandidaat. Nederland komt met lege handen en België komt met Davignon, de oud-kabinetchef van de minister van Buitenlandse Zaken, later commissaris. De Luxemburgers komen met de Luxemburgse minister van Buitenlandse Zaken. Men moet dan niet verwachten dat wij vervolgens, als wij na zoveel maanden nog eens met iemand komen, op de eerste rij kunnen spelen. Dan spelen wij op het bijveld, dan spelen wij niet meer mee.

Maar ik begrijp het wel. Er moet straks een postje aan een commissaris worden gegeven, iemand die uit het kabinet valt wellicht.

De heer **Van der Linden** (CDA): Uit welk kabinet?

De heer **Brinkhorst** (D'66): Waarom zou de heer Van der Linden nu niet eens alleen naar de toekomst kijken in plaats van al die spelletjes te spelen.

De **Voorzitter**: Geen onderlinge discussie alstublieft. De heer Patijn is nu aan het woord.

Patijn

De heer **Patijn** (PvdA): Ik wil een uitspraak van de heer Van Agt citeren, die hij deed voor Radio Nederland Wereldomroep. Hij zei dat het hem een lief ding waard zou zijn een Nederlander te kunnen presenteren die zijnerzijds bereid is en door de Regering aanvaard wordt, om te gaan functioneren als voorzitter van de Commissie. Tot nu toe is hem dat nog niet gelukt, er is nog geen Nederlandse kandidaat. De heer Van Agt zei voorts dat nu er enig uitstel is gekomen in de besluitvorming weer enige, zij het korte, tijd voor het nemen van nadere pogingen daar toe ontstaat.

Mag ik van de Regering vernemen of zij nog met een nadere kandidaat bij de Beneluxpartners komt voor het voorzitterschap van de Europese Commissie?

De heer **Bolkestein** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De heer Van Agt zei: 'Het zal mij een Lieftinck zijn.'

De heer **Patijn** (PvdA): Het is mij te lief.

Ik geloof dat wij wat betreft de uitbreiding het volstrekt met de Regering eens zijn. De normale procedures moeten worden afgewerkt. Wij moeten toe naar een situatie die wij politiek enkele jaren geleden aanvaard hebben met alle negen EG-partners gezamenlijk, niet Nederland alleen, dat Spanje en Portugal na Griekenland toetreden. Dit moeten wij doorzetten. Het kan in Venetië niet ter sprake zijn gekomen, maar wij vinden dat wij als parlement hierover niet mogen zwijgen en wij willen hierover dan ook een motie indienen, ter ondersteuning van het beleid op dit punt van de Regering. Wij steunen de Regering in de poging de onderhandelingen met Spanje en de onderhandelingen met Portugal zodanig snel af te ronden, dat er een redelijk uitzicht is op toetreding. Alle problemen bij de toetreding, die wij natuurlijk ook zien, kunnen wij net als bij Griekenland en Engeland in overgangperiodes na toetreding afronden. Ik geloof dat de Regering en de Kamer het op dit punt eens zijn.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Patijn, Bolkestein, Brinkhorst, Van Iersel en Waltmans wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat door alle lidstaten van de EG al geruime tijd geleden een

politieke bereidverklaring tot uitbreiding van de EG met Spanje en Portugal is gegeven;

overwegende, dat de onderhandelingen over de concrete invulling van de toetreding in een vergevorderd stadium zijn;

constaterende, dat nu in deze onderhandelingen vertraging dreigt op te treden;

van mening, dat er geen redenen zijn, op de gedane toezeggingen terug te komen;

spreekt uit, dat de onderhandelingen over de toetreding met kracht dienen te worden voortgezet,

en gaat over tot de orde van de dag.

Deze motie krijgt nr. 3 (16 250).

De heer **Patijn** (PvdA): Ik heb nog een korte opmerking over de lusten/lastenproblematiek, de ideeën van Schmidt over de plafonnering. Ik geloof dat in de bijlagen van het rapport Spierenburg, dat de Regering enkele jaren geleden heeft uitgebracht, een voortreffelijk rapport, een poging is gedaan voor toerekening van het belang dat ieder van de lid-staten bij de Gemeenschap heeft gehad. Het zou van groot gewicht zijn in de komende tijd, en zeker ten tijde van een Nederlands voorzitterschap, met onze eigen berekeningen te komen, wat de Gemeenschap de afgelopen 20 jaar voor iedere lidstaat heeft betekend, zodat wij gewapend de strijd over de plafonnering van lusten en lasten ingaan. Het lijkt mij van groot belang. Ik herinner mij deze zeer voortreffelijke studie die niet gemakkelijk op te zetten is en die in het verleden in het rapport van de commissie Spierenburg hier te lande is verricht.

Mijn laatste opmerking gaat over het rapport van de Drie Wijzen. Het enige punt dat in Venetië ter sprake is gebracht betreft het gaan van de Voorzitter van de Europese Raad naar het Europese parlement. Ik ben dankbaar dat de heer Van Agt daarop al een voorschot heeft genomen door te zeggen, dat hij in ieder geval volgend jaar naar het Europese parlement zal gaan. Dat kan ook heel goed, omdat in de Nederlandse politieke verhoudingen de Minister-President een primus inter pares is en net als andere ministers lid is van de Raad. Het probleem zit natuurlijk in de Franse situatie, waarin de Franse president ook nooit in het Franse parlement verschijnt. Desalniettemin is het mijns inziens niet noodzakelijk dat de Europese Raad daarover een beslissing neemt. Ik vind dat iedere

Regering dat voor zichzelf kan uitmaken, wie in het Europese parlement verschijnt om de resultaten van de Europese Raad voor te leggen. Dat zal in acht van de negen gevallen wellicht de Minister-President (dan wel de Bondskanselier) kunnen zijn, die gebruikelijk in het parlement verschijnt. In de Franse situatie is dat wellicht een andere Minister, omdat het daar niet gebruikelijk is. Ik geloof dat Nederland wat dat betreft volgend jaar een goed voorbeeld kan geven.

□

De heer **Waltmans** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! De opmerking aan het slot van het betoog van de heer Patijn ontlokt mij de vraag aan de Minister van Buitenlandse Zaken of hij weet, of de Minister-President wel graag naar het Europese parlement gaat. Ik heb gelezen dat hij niet zo graag in dit midden verschijnt. Misschien dat dit voor hem in het Europese parlement wat gemakkelijker ligt.

Ik vind het optreden van Nederland inzake het voorzitterschap van de Europese Commissie bepaald niet overtuigend. De suggestie die vanuit de Partij van de Arbeid is gedaan is namelijk zo voor de hand liggend dat ik eigenlijk niet goed begrijp dat de Regering daar niet zelf op is gekomen. Of is het zo dat de Regering zich al heeft vastgelegd in afspraken over de kleur die de nieuwe voorzitter zou moeten hebben? Als dat het geval is, is natuurlijk elk gesprek over een andere kandidaat dan de kandidaat met de politieke kleur, die men heeft afgesproken, een wat zinloze zaak.

Ik wil een directe vraag aan de Minister van Buitenlandse Zaken stellen. Is het bericht van de NRC nu wel of niet waar, namelijk dat de voorzitter van de PvdA-fractie, drs. J. den Uyl, afgelopen weekeinde bij Minister-President Van Agt sterk heeft aangedrongen op een voordracht van Max van der Stoep als Nederlands kandidaat voor het voorzitterschap van de Europese Commissie?

Minister **Van der Klaauw**: Ik dacht dat de heer Patijn dit al had ontkend.

De heer **Patijn** (PvdA): Ik kan u zeggen, mijnheer Waltmans, dat dit niet waar is.

De heer **Waltmans** (PPR): Ik heb kennis genomen van wat de heer Patijn heeft gezegd. Ik heb nu niet de vraag aan de heer Patijn gesteld of hij weet wat waar is. In de NRC staat: De Voorzitter van de PvdA-fractie heeft in het afgelopen weekeinde sterk aangedrongen bij Minister-President Van Agt (en niet bij de heer Van Patijn).

Waltmans

Mijn vraag nu aan de Minister van Buitenlandse Zaken is: Is dat waar of is dat niet waar?

Minister Van der Klaauw: Ik heb een uitstekende verhouding met de heer Van Agt, maar ik ben niet zijn slaapje. Ik kan niet alles controleren. Ik heb echter niet de indruk dat dit is gebeurd. Anders zou ik ervan overtuigd zijn dat de heer Van Agt, met wie ik voortdurend contact heb over dit soort zaken, mij hierover zou hebben ingelicht. Ik meen dat ik met een gerust geweten dit bericht kan ontkennen.

De heer **Waltmans** (PPR): Mij interesseert niet zozeer wat uw privérelaties met de heer Van Agt zijn. Mij gaat het om een officieel antwoord op de vraag, die ik heb gesteld. Het gaat niet om uw indruk, maar om uw weten.

Als de Regering in informele contacten met de andere lid-staten nog altijd suggesties kan inbrengen, rijst meteen de vraag of de Regering bereid is, de suggestie inzake de voordracht van de heer Van der Stoep in te brengen in het Europese beraad. Ik onderstreep overigens met nadruk de opvatting van de Minister, dat de leden van de Europese Commissie op politieke kwaliteiten moeten worden gekozen en niet omdat zij een uitstekend ambtenaar zijn. Wij hebben niet behoefte aan een Europa van de executieven. Wij hebben behoefte aan een Europa van de politici.

Bij de interruptiemicrofoon wordt iedere keer teruggesproken naar benoemingen uit het verleden. Wat mij iedere keer weer verwondert, is dat de herinnering niet zo ver gaat dat de spreker – meestal een lid van de KVP – vergeet dat zijn fractie er wel degelijk bij betrokken was, toen op het eind de Ministers in het kabinet mede verantwoordelijk waren voor alle besluiten die toen genomen zijn. In die gevallen kan een partijman erger zijn dan iemand anders.

De heer **Van Iersel** (CDA): Wij waren toen een minderheid.

De heer **Waltmans** (PPR): Waar was die minderheid?

De heer **Van Iersel** (CDA): Ten tijde van vorige beslissingen.

De heer **Waltmans** (PPR): Dat is het punt. Wij waren nog veel meer een minderheid.

De heer **Van Iersel** (CDA): U kent die situatie!

De heer **Waltmans** (PPR): Mijn partij blijft een minderheid, maar God zij dank uw partij ook.

De **Voorzitter:** Ik merk op dat de Kroon geen minderheden kent.

□

De heer **Van Iersel** (CDA): De Minister herhaalt voortdurend dat het om een gewone Raad gaat. Dat heeft hij ook in het vooroverleg gedaan. Dan ontstaat de sfeer van 'jongens, jullie willen zoveel' en 'wind je niet op, het loopt allemaal wel'. Ik meen dat dit toch een wat al te rooskleurig beeld is. Uiteindelijk is het Europese monetaire stelsel ook na onderhandelingen in zo'n gewone Raad ontstaan. Waarom kunnen andere belangrijke zaken dan niet ook tijdens een Euroraad naar voren worden gebracht en verdedigd? Ik meen dat de achtergrond enigszins samenhangt met de tevredenheid die op Buitenlandse Zaken heerst over de Europese politieke samenwerking. Wij vinden dat ook een hele goede zaak. Er bestaat echter een samenhang tussen de economische samenwerking en de mogelijkheden van ontplooiing van Europese politieke samenwerking. Wij zien nu een verschuiving van de economische samenwerking met het oog op meer integratie naar meer politieke samenwerking in puur intergouvernementeel kader. Welnu, dit zal naar onze mening op den duur vastlopen. Een aardige illustratie daarvan is het gebrek aan indicaties, waarom ik heb gevraagd, van de Europese uitgangspunten op de top van geïndustrialiseerde landen in Venetië. Daarover weten wij nu in ieder geval, dat er niets zinnigs over te zeggen valt. Wij vinden dat een slechte, onproductieve en in zekere zin gevaarlijke zaak.

Mijn tweede punt betreft de discussie over wel of niet een Nederlander als voorzitter van de Europese Commissie. Natuurlijk ben ik het met de Minister volkomen eens dat het om de kwaliteit van de man gaat. Ik ben het echter niet met hem eens, wanneer hij de kwaliteit zozeer achterstelt bij de nationaliteit. Wij menen, dat in ieder geval in het huidige stadium een Nederlander in aanmerking had moeten komen. Wij moeten er rekening mee houden, dat wanneer het nu niet gebeurt, het misschien nooit meer een Nederlander of een vertegenwoordiger van een klein land zal zijn. In de Europese Gemeenschap vormen toch nog altijd de landen, de nationaliteiten, de naties het ferment van de samenwerking. Daarom had Nederland hier zijn kandidaat dienen te presenteren. De grote politieke stromingen in Europa moeten voortdurend adequaat zijn vertegenwoordigd in de toporganen. In die zin dient er ook een afwijging plaats te vinden naar de partijen.

Ten derde ben ik blij met het standpunt dat de Minister naar voren gebracht heeft over de gemeenschappelijke financiering. Hij zegt dat wij aan een zekere aanpassing waarschijnlijk niet zullen ontkomen. Ik vrees dat met grote vrezen met hem. Maar – zo zei de Minister – er zal wel zekerheid moeten zijn. Wij zullen wel een systeem moeten hebben waarover niet ieder jaar, of iedere twee jaar, opnieuw uitputtend onderhandeld moet worden. Dan wordt het een gebed zonder einde. Dan komen wij in een volstrekt willekeurig systeem terecht, waarbij de kracht van de meerderheid de doorslag zal geven. Vandaar ons verzoek – de Minister is er al positief op ingegaan – om werkelijk op zeer korte termijn uitgesproken Nederlandse opvattingen naar voren te brengen met het oog op die zekere financiële basis voor de toekomst.

□

Minister Van der Klaauw: Mijnheer de Voorzitter! Er bestaat geen enkel verschil van mening over het belang dat wij hechten aan duidelijkheid op het punt van het voorzitterschap. Het is de vraag of die duidelijkheid al bestaat op 15 september. De problematiek is zeer complex en het is noodzakelijk hierover met andere departementen van gedachten te wisselen. In dezen moet Buitenlandse Zaken wel het voortvoeren nemen, maar het is niet alleen een zaak van dit departement. Wel meen ik dat wij voor 1 januari 1981 met een uitgewogen standpunt dienen te komen op communautaire basis. Het mag niet uitsluitend gaan om het domweg overdragen van bepaalde bedragen.

De heer **Bolkestein** (VVD): Mijn fractie is in ieder geval voornemens om op 15 september diepgaand met de Regering van gedachten te wisselen over haar beleidsvoornemens voor de eerste zes maanden van het volgende jaar.

Minister Van der Klaauw: Ik dank de heer Bolkestein voor deze aankondiging. Ik ben graag bereid over beleidsvoornemens te praten. Ik vraag mij echter af, mede gelet op de zomervakanties en het voeren van interdepartementaal overleg over deze uitermate ingewikkelde problematiek, of wij dan al een vastliggend standpunt zullen hebben. Het lijkt mij echter nuttig een gesprek te voeren over de problematiek en de mogelijkheden tot oplossing daarvan.

Ik kom tot het voorzitterschap. De heer Brinkhorst vroeg of de nieuwe voorzitter bij de samenstelling van de commissie meer speelruimte krijgt. Ik

Van der Klaauw

hoop dat dit het geval is. Naast zaken betreffende de kwaliteit en de nationaliteit, moeten wij erop toezien dat de nieuwe voorzitter een bindend element dient te vormen. Deze voorzitter moet een team bijeen kunnen brengen. Dit is een van de zwakheden van de huidige Commissie op het ogenblik.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Er zijn dus geen afspraken over gemaakt? Die kwestie van die speelruimte is de vorige Europese Raad wel aan de orde geweest.

Minister **Van der Klaauw**: Daarover is nog niet gesproken. Wanneer nog deze maand een voorzitter wordt gevonden, zal dit punt in de algemene raad op 1 juli aan de orde moeten komen.

De heer Van Iersel merkte op dat Buitenlandse Zaken wel tevreden is over de politieke samenwerking, maar dat de samenwerking in het eigenlijke EG-verband achteruit gaat. Ik ben dat met hem eens, hoewel ik vaak niet tevreden ben over die samenwerking.

Ik merk nog op dat de Europese Raad geen onderdeel uitmaakt van de Verdragen van Rome. Het gaat hier om een politieke afspraak. De verdragen van Rome stellen bepaalde regels.

Wij moeten daar zoveel mogelijk naar terugkeren. Ik geef direct toe, dat de Europese Raad wel eens belangrijke politieke besluiten heeft genomen; ik denk aan het EMS. In wezen is dit een teken geweest van de armoede in de normale raden, die niet tot die besluitvorming konden komen. Als die armoede er niet is, is het veel beter. Daarom vind ik het ook een goede zaak dat, als de Europese Raad het zelf niet eens is geworden over het voorzitterschap (het is jammer maar het is gebeurd) dit probleem weer teruggaat naar de Raad van Ministers van Buitenlandse Zaken, opdat geprobeerd wordt dáár het mandaat van de nieuwe voorzitter van de Commissie vast te stellen. In de Europese Raad hebben wij hierover geen afspraak gemaakt. Ik ben van oordeel (ik zal dit standpunt natuurlijk ook naar voren brengen) dat de voorzitter een ruime mate van inspraak moet hebben in de samenstelling van de Commissie, opdat een homogene Commissie ontstaat.

In de Europese Raad zijn ook nog geen duidelijke afspraken gemaakt over de verhouding tussen de nieuwe Voorzitter en het Europese Parlement. Dit hangt natuurlijk samen met de problemen rond de verhouding met het Europese Parlement. Zoals ik al eerder heb verdedigd, ook in de gesprekken

met de 'drie wijzen', meen ik dat het een goede zaak zou zijn als de voorzitter inderdaad naar het Europese Parlement zou toegaan en een investituur zou krijgen. Hij kan per slot van rekening ook worden weggestuurd door het Europese Parlement. Het lijkt mij dat een soort van vertrouwensbasis moet worden geschapen. Ik vraag mij ernstig af of dit haalbaar is in de huidige omstandigheden. Ik meen echter wel dat op een of andere manier een contact noodzakelijk is tussen Parlement en de nieuwe voorzitter.

Ik kom dan weer terug op de vraag of het een Nederlandse voorzitter zal zijn. Wij hebben een aantal personen benaderd. Als ik de heer Patijn goed begrijp, wordt via de NRC de heer Van der Stoel kandidaat gesteld. Ik zal dit ongetwijfeld in het overleg inbrengen. Ik moet zeggen dat de functie van voorzitter open was en dat Nederland hiervoor in de markt was. Wij hebben geprobeerd daarvoor een kandidaat te vinden. Dit moge algemeen bekend worden verondersteld. Ik moet zeggen: het siert iemands bescheidenheid als men zich niet aanmeldt. Ik heb overigens verschillende aanmeldingen gekregen.

De heer **Patijn** (PvdA): Van wie?

Minister **Van der Klaauw**: Wij noemen geen namen!

De heer **Patijn** (PvdA): Maar u vraagt de Partij van de Arbeid dit wel te doen.

Minister **Van der Klaauw**: Neen, ik maak het op uit uw stellingname, mijnheer Patijn.

De heer **Brinkhorst** (D'66): De Minister draait de zaak om. Op de Regering rust de plicht waar te maken dat wij een voorzitter kunnen leveren. Partijpolitiek behoort daarbij op de tweede plaats te staan. Als de Regering nu als het ware een verkapt verwijt aan de heer Patijn richt dat de Partij van de Arbeid geen kandidaat naar voren heeft geschoven, moet de Minister in eerste instantie bij zichzelf te rade gaan met de vraag of hij er niet verstandig aan had gedaan in een eerder tijdstip de partijpolitieke barrières te overschrijden. De heer Van der Stoel (er zijn misschien anderen in de PvdA) zou een uitstekende kandidaat zijn. U had dit moeten overwegen, voordat u tot de conclusie kwam dat Nederland geen kandidaat kan leveren.

Minister **Van der Klaauw**: Dit laat ik over aan de heer Brinkhorst. Wij hebben verschillende kandidaten gepolst.

De heer **Brinkhorst** (D'66): U behoeft het niet aan mij over te laten; het is een politiek verwijt!

Minister **Van der Klaauw**: Neen, die opmerking laat ik voor uw rekening.

De heer Brinkhorst heeft verder gesproken over de basis van een communautair beleid en over de noodzaak alleen op die basis in te leveren. Ik ben het helemaal met hem eens, maar ik geloof dat het woord 'inleveren' niet juist is. Wij moeten streven naar een nieuw beleid, waarover wij al op 15 september zullen proberen te spreken, een nieuw beleid dat wij samen met de nieuwe Commissie zullen moeten formuleren. De besluitvorming hiervoor dient naar mijn mening te geschieden in de eerste helft van het volgende jaar, tijdens het Nederlandse voorzitterschap.

Er ligt een zware taak op ons. Wij moeten echter de communautaire basis handhaven. Vandaar dat de formule voor de oplossing van de lusten- en lastenproblematiek voor 1982, die wij hebben ingebracht, dit ook duidelijk vastlegt als een basisgegeven.

De heer Bolkestein heeft gevraagd naar een notitie over de kwestie van de meerderheidsbesluiten. Het lijkt mij nuttig, dat wij eens de dingen op een rijtje zetten. Ik zal ervoor zorgen, dat die notitie er vóór 15 september aanstande is, zodat die bij de UCV kan worden betrokken.

De heer Bolkestein heeft ook gevraagd naar de opstelling van de heer Jenkins tijdens de 'economische top' in Venetië. Daarvoor is geen mandaat gegeven. De heer Jenkins noch de Gemeenschap kunnen Nederland dus binden.

De Minister-President heeft tijdens de Europese Raad niet gepleit tegen verhoging van de landbouwprejzen. Ik weet niet, of dit ergens anders wel is gebeurd, maar ik kan dit in ieder geval niet bevestigen.

De vraag is gesteld, of Spanje en Portugal betrokken moeten worden bij de herziening van de begrotingsprocedures en dus bij deze gehele exercitie. In alle oprechtheid meen ik te moeten zeggen, dat dit niet verstandig zal zijn. Ik geloof dat wij rekening moeten houden met de uitbreiding en dat in dit kader daarover moet worden gesproken. Men moet mijns inziens een land dat nog geen volwaardig lid is niet in de procedures betrekken. Dat werkt nogal complicerend, ook in het kader van de onderhandelingen met dat land. Er moet overigens wel rekening worden gehouden met hun toetreding.

De heer Patijn heeft gesproken over het rapport van Spierenburg. Dat is inderdaad een voortreffelijk rapport. Dat moet zeker betrokken worden bij onze overwegingen in het najaar over onze opstelling als voorzitter.

Van der Klaauw

De heer Patijn is ook nog even ingegaan op de kwestie van het gaan van de voorzitter naar het Europese Parlement. Het probleem is niet zozeer dat de voorzitter niet op eigen beweging naar het Europese Parlement gaat, maar het gaat meer om de vraag, of hij verslag kan uitbrengen van een Europese Raad aan het Europese Parlement. Ik vind dat dit mogelijk is.

De voorzitter laten wij elke keer als het ware verslag uitbrengen aan de verzamelde media van de wereld. Hij kan dat ook doen aan het Europese Parlement. Dat is mijn opvatting. Anderen vinden echter dat dit niet moet gebeuren, gezien de relatie. In de voorstellen van de 'drie wijzen' wordt ook rekening gehouden met de speciale positie van de Franse president. Dat kan dan op een andere manier worden geregeld. Op zich zelf is het goed dat de voorzitter verslag uitbrengt aan het Europese Parlement. Bovendien staan de kranten bol van de Europese Raden. Iedereen verschijnt voor de televisie en vertelt wat hij gezegd heeft, wat er gebeurd is en wat er gedaan is. Het is een onzinnige zaak, als men dan niet naar zijn parlement gaat om daarover te spreken.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Bovendien treedt de Europese Raad, voor zover die zich uitspreekt over zaken met betrekking tot het EG-verdrag, als raad van de Gemeenschap op. Ook daarover is een besluit genomen. Dat is een formele basis om in die richting te handelen.

Minister **Van der Klaauw**: In de Europese Raad, die nu heeft plaatsgevonden, zijn eigenlijk alleen maar op politiek gebied besluiten genomen, afgezien van de 'olieparagraaf'. Men zou dan kunnen zeggen: nee, dit is EPS, dus daarover behoeft ik geen verslag uit te brengen en die Europese Raad sla ik maar over. In het algemeen lijkt het mij goed, dat in het Europese Parlement, net zo goed als wij hier dit debat hebben, ook daarover wordt gesproken.

Ik kan de heer Waltmans verzekeren, dat de heer Van Agt met evenveel vreugde naar het Europese Parlement gaat als naar de Kamer.

De heer **Waltmans** (PPR): Hij gaat dan droeve dagen tegemoet.

Minister **Van der Klaauw**: Mijnheer de Voorzitter! Er is een motie ingediend door de heren Brinkhorst, Patijn en Van Iersel met het verzoek aan de Regering, alsnog al het nodige te doen om een gekwalificeerde kandidaat

voor het voorzitterschap voor te stellen. Ik wil die motie natuurlijk gaarne meenemen en inbrengen in het beraad over de opstelling van Nederland ten aanzien van het voorzitterschap. Ik weet echter niet of dit zal lukken.

De heer **Patijn** (PvdA): De Minister heeft gezegd dat er gisteren verder Benelux-overleg is geweest over het voorzitterschap.

Minister **Van der Klaauw**: Nee, dat is een vergissing. Er is geen Benelux-overleg geweest. Er is gisteren telefonisch overleg geweest. Eén deze dagen, rond het weekeinde, zal er Benelux-overleg plaatsvinden over de kwestie van het voorzitterschap.

De heer **Patijn** (PvdA): De namen van de heren Thorn en Davignon zijn ingebracht als kandidaten voor het voorzitterschap. Is de Regering bereid met deze motie, die in de Kamer een meerderheid heeft, een derde naam naar voren te brengen, namelijk van een Nederlandse kandidaat voor het voorzitterschap? Is de Regering bereid ervoor te zorgen dat dus voor het week-eind een nieuwe kandidaat is gepolst, wiens naam bij het overleg kan worden ingebracht?

Minister **Van der Klaauw**: De heer Patijn zal begrijpen dat ik daarover op dit moment, hier staande, geen uitspraak kan doen. De heer Patijn stelt dat er een meerderheid is voor de motie. Ik veronderstel dat de Kamer zich hier-

over nog zal uitspreken. Ik zal de motie echter meenemen in het overleg over het voorzitterschap. De Regering heeft in het verleden ook al geprobeerd juist een Nederlander voor deze functie te vinden.

De tweede motie van de heer Patijn over de toetreding van Spanje en Portugal zie ik als een steun voor het beleid dat de Regering voert. Ik neem haar gaarne over.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, morgen bij de aanvang van de vergadering te stemmen over de ingediende moties.

Daartoe wordt besloten.

De vergadering wordt van 17.50 uur tot 19.30 uur geschorst.

Aan de orde is de **behandeling van de brief van de Minister van Buitenlandse Zaken inzake een eventueel olie-embargo tegen Zuid-Afrika (15 800-V, nr. 114)**.

De beraadslaging wordt geopend.

□

De heer **Scholten** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Zuidelijk Afrika wordt in zijn politieke en sociaal-economische stabiliteit bedreigd vanwege de interne politiek in Zuid-Afrika en vanwege het beleid dat dit land voert ten aanzien van Namibië. Tot dusver zijn in

Minister Van der Klaauw (Buitenlandse Zaken)

Scholten

Namibië geen vrije verkiezingen onder VN-toezicht gehouden, maar is in feite een interne regeling in het leven geroepen in strijd met resolutie 435 van de Veiligheidsraad. In de verklaring van Venetië spreken de Negen van de EG over de noodzaak van een 'early implementation' van deze resolutie. Wat wordt hiermee bedoeld en hoe denkt men dit te realiseren?

Diverse landen en hun burgers leiden onder de gevolgen van de Zuid-afrikaanse politiek, rechtstreeks en indirect. Indien de wereld echt bezorgd is over de ontwikkelingen in Zuidelijk Afrika, zal meer aandacht moeten bestaan voor de opbouw van deze landen, waardoor deze weerbaarder kunnen worden.

In november van het vorige jaar aanvaardde de Kamer een motie inzake een olie-embargo tegen Zuid-Afrika. Er werden toen drie opties geopperd: het embargo geschiedt te zamen met de andere landen van de EG – deze optie heeft onze voorkeur – het embargo geschiedt met enkele landen van de EG en ten slotte zou Nederland als enige Westeuropese land het bestaande vrijwillige embargo ondersteunen, indien ons land geen medestanders kon vinden en indien het EG-beraad geen beter instrument ter bestrijding van de racistische apartheidspolitiek opleverde.

Uit de brief van de Minister blijkt de totale afwezigheid van dit betere instrument. West-Europa wacht de loop der gebeurtenissen op afstand af. In deze situatie treedt optie 3 van mijn motie in werking, te meer daar geen relevante feiten en omstandigheden aanwezig zijn die ons tot een andere keuze kunnen brengen. Mijn fractie verzoekt de Regering dan ook, thans een Nederlands olie-embargo jegens Zuid-Afrika in te stellen.

Een minderheid van de CDA-fractie steunde de genoemde motie in november jongstleden niet. Ook nu is een minderheid geen voorstandster van het verzoek dat ik de Regering zojuist heb gedaan. Deze leden beschouwen de voorgestelde maatregel als een ondoelmatig instrument, aangezien Nederland zelf geen aardolie aan Zuid-Afrika levert en slechts een zeer kleine hoeveelheid olieproducten, die Zuid-Afrika gemakkelijk elders op de wereldmarkt kan kopen. Aangezien Nederland voorts niet ertoe in staat is, geheel alleen de oliestromen naar Zuid-Afrika te belemmeren, verwordt een nationaal embargo zonder medewerking van de internationale gemeenschap tot een leeg gebaar, aldus

mijn collega's die geen steun wensen te geven aan maatregelen die naar hun visie niet daadwerkelijk bijdragen tot de bestrijding van de apartheid en die naar hun mening niet voldoen aan de voorwaarden die bij de behandeling van de nota mensenrechten aan economische sancties zijn gesteld. Hieronder viel de toetsing op bij-effecten, waarbij met name wordt gedacht aan de effecten van een olie-embargo op andere staten in Zuidelijk Afrika.

Om deze redenen kan een minderheid van de CDA-fractie haar steun niet geven aan een Nederlandse olie-boycot op dit moment. De andere initiatieven die ik straks aan de Regering vraag, worden door de gehele fractie gesteund.

Het gaat niet goed in Zuidelijk Afrika en het gaat niet goed in Zuid-Afrika. De Veiligheidsraad keurde verleden week met algemene stemmen het beleid van het 'racistische regime' af. Hij vroeg om gelijke politieke rechten voor alle burgers. Wij hebben vanuit de CDA-fractie bij herhaling gepleit voor een ronde-tafelgesprek, waarbij alle bevolkingsgroepen van Zuid-Afrika te zamen over hun toekomst beslissen. In november van het vorig jaar zegde de Minister toe, deze gedachte te zullen voorleggen aan de Zuidafrikaanse regering. Hoe is deze toezegging uitgevoerd? Hoe luidde de reactie erop?

De Veiligheidsraad eist dat er een einde komt aan het willekeurig gebruik van geweld tegen vreedzame demonstranten, aan het folteren van politieke gevangenen en aan het vermoorden van arrestanten. Dat liegt er niet om! De Minister spreekt in zijn brief van 'een geleidelijk toenemende effectieve druk van binnenuit...' – Zuid-Afrika – '... die langs natuurlijke weg zal ontstaan en daarbij wordt bedoeld op interne en externe processen.' Wat het laatste betreft, zouden wij kunnen spreken van het 'Mugabe-effect'. Naar mijn oordeel schat de Minister de ontwikkelingen in Zuid-Afrika wederom te optimistisch in. Dat was reeds eerder zo, toen hij 'nieuwe stemmen' in Zuid-Afrika beluisterde, die anderen met de beste wil van de wereld niet konden horen. Het is maar wie je bronnen zijn. Representatieve vertegenwoordigers van de onderdrukte bevolkingsgroepen zeiden toen reeds – en met klem – dat de aangekondigde wijzigingen geen echte veranderingen waren en dat zij vermoedelijk deels in het geheel niet zouden doorgaan. Inderdaad. Wat is er terecht gekomen van bij voorbeeld het bijstellen of opheffen van het verbod op de zogenaamde gemengde huwelijken? Niets! Dat kan ook niet, in

een racistische maatschappij. Wie de werkelijkheid van Zuid-Afrika tot zich laat doordringen, komt tot de conclusie dat wel aan een beperkte groep zwarten meer sociaal-economische mogelijkheden worden gegeven, maar beslist geen fundamentele politieke rechten en dat voorts wordt getracht – om met de NRC-correspondent in Zuid-Afrika te spreken – deze groep te gebruiken als een 'anti-revolutionaire buffer tussen de blanke minderheid en de zwarte meerderheid'. Deze meerderheid wordt in de blanke gebieden uitgedund en gedeporteerd naar de zogenaamde 'thuislanden'. Het gaat hierbij om 6.000.000 tot 8.000.000 mensen; illegalen in eigen land. Het is juist ook vanwege de nood van deze mensen dat mede-christenen mijn politieke vrienden en mij vragen, voor hen in de bres te springen. Het gaat om een stukje elementaire, menselijke solidariteit.

Inderdaad, een Nederlands olie-embargo nu is, materieel gezien, een kleine zaak. Onze uitvoer is beperkt. Moreel, etisch, psychologisch is het echter een daad van solidariteit. Tevens kan het een signaal zijn voor de onderdrukkende blanke regering. Immers, het eerste land verlaat de westerse linies, waarop Zuid-Afrika in feite nog steeds vertrouwt. Een wolkje als van eens mans hand kan worden gevolgd door een grote stortbui. Moge Zuid-Afrika de tekenen der tijden verstaan, in het belang van zwart en blank. Onverzettelikheden intern, halsstarrigheid inzake Namibië – waar Zuid-Afrika uitspraken van de Veiligheidsraad aan de laars lapt – en voorts daden van agressie op het grondgebied van zelfstandige staten: ziedaar waartoe rassenwaan al niet kan leiden.

De Europese Gemeenschappen doen nu niet mee aan een boycot, en wel vanwege de nadelige effecten op andere landen in Zuidelijk Afrika. Wat moeten wij met dat argument? Indien het serieus is bedoeld – en daarvan ga ik uit – zouden deze zelfde staten een *gespied programma in het leven* moeten roepen om op korte termijn de negen landen van de Conferentie van Arusha te steunen in hun streven naar een grotere onafhankelijkheid ten opzichte van Zuid-Afrika. Daarvan blijkt uit de brief van de Minister helaas niets. Wel is er sprake van een voortreffelijk Nederlands initiatief: voor een hulpprogramma aan de landen van Zuidelijk Afrika. Wil de Minister ons daarvoor iets meer feitelijke informatie geven?

De CDA-fractie pleit ervoor dat Nederland binnen de landen van de Euro-

Scholten

pese Gemeenschappen het initiatief neemt voor een gecoördineerd hulp-programma voor de betrokken regio.

Voorts vragen wij om een nieuw Nederlands initiatief inzake Namibië. De Minister is hierover wat aarzelend en meer aarzelend dan eerder hier in deze Kamer, met name wanneer het gaat om het treffen van economische sancties en dwangmaatregelen. Keer ook hier tot het betere spoor terug, zou ik tegen de Minister willen zeggen.

Mijnheer de Voorzitter! De fractie van het CDA pleit ervoor, een gericht initiatief te nemen binnen het kader van de Europese Gemeenschappen – zo men wil, te zamen met de landen van de Europese Gemeenschappen – om te komen tot het stellen van een definitieve tijdslijm voor de oplossing van het vraagstuk Namibië, met sancties, indien Zuid-Afrika weigerachtig blijft, medewerking te verlenen aan het VN-plan voor Namibië. De fractie van het CDA pleit ervoor, te komen – eveneens te zamen met de landen van de Europese Gemeenschappen – tot een gecoördineerde aanpak van de opbouw van de negen staten in zuidelijk Afrika, de landen van Arusha, zodat zij economisch zelfstandiger kunnen worden en meer weerbaar ten opzichte van Zuid-Afrika.

Ten slotte is mijn fractie in meerderheid van oordeel, dat Nederland thans dient over te gaan tot het instellen van een olie-embargo jegens Zuid-Afrika, zich daarmee scharend in de rij van landen die reeds eerder positief antwoordden op VN-oproepen tot een olie-embargo jegens Zuid-Afrika.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb deze gedachten in een motie neergelegd.

Motie

De **Voorzitter**: Door het lid Scholten wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

kennis genomen hebbend van de brief van de Minister van Buitenlandse Zaken d.d. 30 mei 1980, inzake een olie-embargo jegens Zuid-Afrika (15 800-V, nr. 114);

verontrust over het vasthouden door de regering van Zuid-Afrika aan de heilloze apartheidspolitiek, leidend tot toenemende gewelddadige polarisatie;

eveneens verontrust over het feit, dat de uitvoering van het VN-plan voor Namibië op basis van algemene en

vrije verkiezingen onder VN-toezicht door de regering van Zuid-Afrika wordt tegengegaan, met name ook door het in het leven roepen van een interne regeling, in strijd met VR-resolutie 435;

overtuigd, dat beide feiten niet alleen in strijd zijn met de fundamentele rechten en vrijheden van de betrokken burgers, maar ook een ernstige bedreiging vormen voor de politieke en sociaal-economische stabiliteit van geheel Zuidelijk Afrika en het perspectief openen van een uiteindelijk niet meer beheersbaar conflict;

kennis genomen hebbend van het streven van een negental Zuidelijk Afrikaanse staten (Arusha) naar grotere economische onafhankelijkheid t.o.v. Zuid-Afrika, mede door onderlinge samenwerking, waarvoor gerichte steun van de landen van de Europese Gemeenschap van betekenis kan zijn;

met waardering kennis genomen hebbend van het voornemen van de Regering een speciaal hulpprogramma voor deze landen in het leven te roepen;

van oordeel, dat de landen van de Europese Gemeenschap een gemeenschappelijk beleid dienen vast te stellen om de impasse in Namibië te doorbreken, de gelijkgerichtheid van alle Zuidafrikaanse bevolkingsgroepen te bevorderen en het streven naar grotere economische zelfstandigheid van de negen genoemde staten te ondersteunen;

van oordeel, dat Nederland (mede op historische gronden) door middel van een nieuw signaal zijn overtuiging dient te onderstrepen, dat overleg van de Zuidafrikaanse regering met alle bevolkingsgroepen over fundamentele hervormingen noodzakelijk is, daarmee gehoor gevend aan VN-resoluties, waarbij opgeroepen wordt tot een olie-embargo jegens Zuid-Afrika;

verzoekt de Regering, op korte termijn op basis van een memorandum het initiatief te nemen tot een samenhangend beleid van de landen van de Europese Gemeenschap, dat met name gericht is op:

a. vaststellen van een definitieve datum – op afzienbare termijn – voor algemene verkiezingen in Namibië op basis van VR-resolutie 435, waaraan gekoppeld de toepassing van sancties, indien Zuid-Afrika medewerking blijft weigeren;

b. vergroting, intensivering en coördinatie van de hulp van de landen van de Europese Gemeenschap aan bovenbedoelde staten in Zuidelijk Afrika;

verzoekt voorts de Regering, thans een olie-embargo jegens Zuid-Afrika in te stellen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 115 (15 800-V).

□

De heer **Waltmans** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! De PPR-fractie vindt de argumentatie in de brief van de Minister van Buitenlandse Zaken nogal oppervlakkig en vaag. De vraag nu is of Nederland een olieboycot wil om het verzet in Zuid-Afrika te ondersteunen en om het Zuidafrikaanse regime tot werkelijk onderhandelen te brengen.

De zwarte bevolking van Zuid-Afrika heeft al jarenlang eisen geformuleerd als het behoud van Zuid-Afrika als één land. Het mag niet worden opgedeeld in zogenaamde onafhankelijke gebieden. De opzet van het thuislandenbeleid, de grootste pijler van de apartheid, heeft tot niets geleid omdat het buitenland geen enkel 'onafhankelijk thuisland' heeft erkend en omdat het systeem van binnenuit uitgehold is, onder meer door Inkatha.

Het verkrijgen van gelijke rechten door een ronde-tafel-conferentie (Nationale Conventie) van alle bevolkingsgroepen, inclusief de ballingen, was een eis van de zwarte bevolking. Deze Nationale Conventie moet beslissen over de toekomst van Zuid-Afrika. Nelson Mandela pleitte al in 1961 voor zo'n Conventie.

In een werkelijk democratische staat zouden deze eisen aanvaardbaar genoeg zijn. Premier Botha heeft ook wat – schijnbaar – positieve geluiden laten horen. Maar nu het eind van dit parlementaire jaar in Zuid-Afrika in zicht is, kunnen wij de balans opmaken.

Er is niets wezenlijks veranderd. De regering-Botha heeft te maken met grote onrust en onvrede van de zwarte bevolking. Het lijkt wel of dit regime bewust aanstuurt op nog meer Sharpevilles en Soweto's, nog meer bloedbaden die geen oplossing brengen. Toch zijn de zwarten nog altijd bereid tot overleg; volgens een onderzoek van het dagblad Post 82,2%.

Blijkbaar – dit is de conclusie van de PPR-fractie – is de druk op Zuid-Afrika van buitenaf niet effectief genoeg geweest. Wij vinden dat die vergroot kan worden door een pakket van maatregelen zoals opzegging van het cultureel akkoord, een totale sportboycot, het verlenen van betere opvang aan Zuidafrikaanse dienstweigeraars en door bij voorbeeld een olieboycot.

Waltmans

Het middel van de olieboycot heeft een duidelijke politieke signaalwerking, al erken ik dat het niet geheel effectief kan zijn. De Financial Mail van 11 april berichtte dat Zuid-Afrika heeft gekozen om over te gaan op methanol, olie uit steenkool. In 1985 – zo verwacht de regering – zal men voor 35% zich zelf kunnen bedruipen, in 1990 voor 70% en in het jaar 2000 praktisch geheel. De conclusie is dat de olieboycot er dus al veel eerder had moeten zijn.

Het is 1 juni 1980 geweest. De Regering heeft bericht dat zij geen van de partners in de Europese Gemeenschap bereid heeft gevonden tot ondersteuning van een olieboycot. Dan gaat volgens het oordeel van de PPR-fractie het tweede deel uit van de motie van de heer Scholten in werking, dat Nederland maatregelen gaat treffen onafhankelijk van de EG-partners.

In het licht van het bovengenoemde concludeer ik dat een olieboycot nu van Nederland alleen voornamelijk een signaalwerking zal hebben ten opzichte van de Zuidafrikaanse regering en machthebbers. Het signaal is: u moet ernst maken met het tegemoet komen aan de gerechtvaardigde eisen van de zwarte bevolking. U moet praten met uw zwarte broeders. Tegelijkertijd moet er van ons uit een diepgaander contact zijn met de vertegenwoordigers van de zwarte bevolking om onze politieke besluiten af te stemmen op hun interne strategie.

Ik zou graag willen weten wat voor gegevens de Regering van de regering van Zimbabwe heeft gekregen om de situatie daar mee te laten wegen in haar negatieve oordeel over olieboycot. Mijn fractie is verheugd dat er meer hulp aan de frontlijnstaten voor de opbouw van de economie komt. Hiervoor hebben wij immers gepleit tijdens het debat over de begroting van Buitenlandse Zaken.

Ik spreek ten slotte de hoop uit dat de aangekondigde nota over Zuid-Afrika een zuiverder en diepgaander analyse van de situatie in zuidelijk Afrika geeft dan deze brief mogelijk maakt.

□

De heer **Brinkhorst** (D'66) Mijnheer de Voorzitter! Sinds het vorige debat medio november 1979 zijn de ontwikkelingen in Zuid-Afrika alleen maar de negatieve kant opgegaan. Dat geldt zowel voor de interne ontwikkeling, waar duidelijk sprake is van een verharding van het regime en een verharding van de repressie, als voor de externe ontwikkelingen, zoals bij voorbeeld wer-

den gedemonstreerd bij de recente inval van Zuid-Afrika in Angola. Ik herinner uiteraard ook aan de veiligheidsraadsresolutie nr. 473 van de vorige week. Ook de Minister spreekt in zijn brief van 30 mei over de marginale veranderingen binnen Zuid-Afrika. Dit alles vormt een bevestiging dat een druk vanuit de blanke gemeenschap weinig of niets oplevert. De enige positieve ontwikkeling is Zimbabwe waar de Minister naar verwijst, maar opgemerkt moet worden dat hier vooral de extreme druk van buitenaf tot verandering van het regime heeft geleid.

Het westen staat langzamerhand voor een wezenlijke keuze. Vrouwen op interne autonome ontwikkelingen heeft nauwelijks succes en ook de dialoog, gericht op wezenlijke veranderingen, is mislukt. De vraag is dan alleen nog, of een aanzienlijke drukverhoging niet de enige redelijke weg is. Wij hebben in november gezegd bereid te zijn ook harde maatregelen te nemen. Dat blijft voorop staan. Uiteraard heeft de D'66-fractie voorkeur voor internationale maatregelen. Nederland is wezenlijk verbonden met de wereldeconomie. Een pleidooi voor economische dwangmaatregelen is een verstoring van deze open economie en raakt de positie van Nederland in die economie. Maar het is een kwestie van afwegen. In een zeer uitzonderlijke situatie die uniek in de wereld is, passen ook uitzonderlijke maatregelen.

Ook de geloofwaardigheid van ons eigen land staat wezenlijk op het spel. Door in november voor de motie-Scholten te stemmen, hebben wij nog eens bevestigd een voorkeur te hebben voor maatregelen in breder verband. Het moet mij in dit verband van het hart dat ik echter niet aan de indruk ontkom, dat de Minister tegenover de EG-partners politiek 'met een knipoog' heeft bedreven. Aangezien hij zelf niet wezenlijk gelooft in de mogelijkheden van een olie-embargo en economische maatregelen, heeft bij hem de overtuigingskracht ontbroken om zijn collega's wezenlijk te beïnvloeden. Hij heeft nul op het rekest gekregen en de vraag is wat ons nu te doen staat.

Uiteraard is een olie-embargo alleen niet aantrekkelijk, ook vanwege de economische effectiviteit. Maar ook al zijn op korte termijn geen grote resultaten te verwachten, dan nog mag die niet het enige criterium zijn. Belangrijk is ook dat een politiek signaal uitgaat van een olie-embargo, ook van Nederlandse kant. Dat signaal werkt naar drie richtingen. Allereerst in de richting van Zuid-Afrika, waarbij krachti-

ger dan ooit tevoren nu vanuit een geïndustrialiseerd land de bereidheid blijkt om harde maatregelen te treffen. Het tegenargument dat de 'verkramptes' hierdoor in de kaart worden gespeeld is langzamerhand zo versleten dat ik daarop niet verder in ga. In de tweede plaats is het een signaal naar de Derde Wereldlanden. Het is een ondersteuning van hun beleid van niet-levering en ondersteuning ook van het beleid van solidariteit vanuit de Westelijke wereld dat racisme niet kan worden getolereerd.

Terecht sprak collega Lubbers kort geleden voor de radio over de noodzaak om af te raken van het sjabloon dat bij voorbaat alle westelijke landen de ene opvatting hebben en alle andere landen een andere. Het is uiteraard ook een daad van solidariteit naar de zwarte bevolking binnen Zuid-Afrika die in machteloosheid nog steeds zucht onder een uitzichtloze onderdrukking. En in de derde plaats is het een signaal naar de andere westelijke landen, ook onze eigen EPS-partners. D'66 is ervan overtuigd dat wij op een historisch juiste lijn zitten, die uiteindelijk moet leiden tot een machtsdeling binnen Zuid-Afrika, niet een gooi-de-blanken-de-zee-in-politiek, maar wel een waarbij wezenlijke macht en bevoegdheden worden overgedragen aan de zwarte bevolking, die uiteraard dan op haar beurt een blanke minderheid zal moeten respecteren. Daarop moet deze politiek zijn gericht.

Een olie-embargo moet niet geïsoleerd worden gezien. Ik wil graag weten hoe het nu staat met de memorie van antwoord van het Cultureel Verdrag. Anderhalf jaar geleden is daarover het voorlopig verslag verschenen. Ik hoop, dat Staatssecretaris Van der Mei zich hiermee actief bezighoudt. Ook de vraag van de wederinvoering van de visumplicht heb ik in november aan de orde gesteld. De Regering zou daarover in Beneluxverband overleg plegen. Wat is de stand van zaken, nu Zuid-Afrika wel eenzijdig een visumplicht aan Nederlanders oplegt. Daarnaast is er de kwestie van de E.G.-gedragscode. Kan de Regering aanvullende informatie geven ten opzichte van het overzicht van november van het vorig jaar en welke mogelijkheden zijn in dit verband aanwezig?

Ten slotte wil ik vragen of de Regering thans bereid is een datum aan te geven waar binnen het overzicht in verband met alle economische betrekkingen aan de Kamer wordt gegeven. Collega Scholten en ik hebben daarover gezamenlijk een motie ingediend.

Brinkhorst

Ik denk daarbij ook aan de kolenleveranties door Zuid-Afrika en de kwestie van de uraniumleveranties. Ik zou graag zien dat de Regering thans per 1 oktober a.s. tot een dergelijk overzicht komt. Het lijkt mij een passende datum, omdat de Veiligheidsraadresolutie 473 dan aan een nadere evaluatie zal worden onderworpen.

□

De heer **Abma** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Men kan dit debat louter en alleen technisch benaderen door de vraag centraal te stellen in hoeverre een Nederlandse 'Alleingang' effectief zou zijn, een vraag waar wij inderdaad niet omheen kunnen en die in het slot van de brief van de Minister ook wordt beantwoord. Er is geen uitspraak van de Veiligheidsraad, er kan niet gerekend worden op voldoende steun van de Negen.

Wij onderschrijven de conclusie van de Regering dat er de voorkeur aan gegeven dient te worden veeleer oog te hebben voor de ontwikkelingen in Zuidelijk Afrika als geheel. Mag ik als teneur uit de brief van de Minister noteren dat wij ervoor moeten waken Zuid-Afrika te bezien als een geïsoleerde uithoek van het gehele Afrikaanse continent? Wij moeten oppassen niet als een olifant door de porseleinkast van deze gevoelige regio te banjeren waardoor ook de kleinste sprankjes hoop op stabielere ontwikkelingen de grond zouden worden ingeboord.

Met instemming nam ik kennis van de aandacht die de Minister wijdde aan de ontwikkelingen in Zimbabwe, waar inderdaad een belangrijke bron van spanningen is weggenomen, al blijft het afwachten. Mag ik aannemen dat ook de Minister met ons van mening is dat de recente weigering van Mugabe, tanks en gevechtsvliegtuigen van Russische makelij in het leger op te nemen, past in een politieke ontwikkeling die tevens van grote betekenis is voor de ontspanning in de Zuidelijk Afrikaanse regio als geheel?

Er is echter een nauw verband tussen politiek en sociaal-economische stabiliteit. Wij menen dat een olieboycot van Zuid-Afrika slechts radicaliserend zal werken, zowel op ontwikkelingen in de frontlijnstaten alsook in Zuid-Afrika zelf, waar iedere radicalisering door de regering slechts nog harder zal worden beantwoord. Zo zou ik willen vragen in hoeverre Zimbabwe afhankelijk is van olietoevoer uit Zuid-Afrika en of het juist is dat er nog steeds guerilla-eenheden van het leger van Nkomo rondzwerven. Wat Zuid-

Afrika zelf betreft schrijft de Minister dat fundamentele veranderingen met betrekking tot de apartheidspolitiek nog niet hebben plaatsgevonden. Ik zou hem dan echter de vraag willen stellen of hij zich kan indenken dat veranderingen die hier te lande hautain worden afgedaan als marginaal en te langzaam, binnen de Republiek zelf wel degelijk als ingrijpend, óók gelet op het tempo, worden ervaren. Ik bedoel het effect van het wolkje als eens mans hand', want wij kunnen deze uitdrukking evengoed naar de andere kant toepassen.

Is de vrees gegrond dat een olieboycot door allerhande verzetsbewegingen in Zuid-Afrika als een onvoorwaardelijke steun aan hun streven zou worden beschouwd, waarbij geen onderscheid wordt gemaakt naar aard en werkwijze van deze groeperingen? Ik denk nu bij voorbeeld aan een beweging als die van de Black Consciousness Movement. Ik wil er met klem voor waarschuwen krachten op te roepen die vanuit de toeschouwersrol zeker niet in de hand gehouden kunnen worden en die door een in het nauw gedrongen en geïsoleerde Zuidafrikaanse regering met grote kracht zullen worden onderdrukt.

De Minister heeft terecht in zijn brief het grotere politieke kader geschetst waarbinnen de situatie in Zuid-Afrika beoordeeld dient te worden. Onderkent hij echter tevens een zelfs wereldomvattend kader waarbinnen zich een politieke strijd afspeelt met als inzet het elimineren van de produktie-/reservefactor van Zuidelijk Afrika als exporteur van strategische mineralen voor de vrije wereld? Mag ik hem korthedshalve vragen om een reactie op het artikel van de heer Szuprowicz in het Amerikaanse 'Sharp's Business Review', dat met het oog op de wenselijkheid van een olieboycot tegen Zuid Afrika?

Tot slot. Wij nemen niet graag alles wat er in Zuid Afrika gebeurt voor onze rekening. Een uitspraak op hoog niveau dat zwarten trager denken dan blanken is volstrekt verwerpelijk, al worden de protesten tegen zulke ontboezemingen gelukkig ook binnen Zuid Afrika al luider. Wat blijft is de toelozende hypocrisie. Op het moment dat hier te lande felle discussies ontbranden over een olieboycot door Nederland alleen, worden duizenden burgers, waaronder weerloze kinderen, uitgemeord door Russische brandbommen en dum-dumkogels. In hoeverre gaat het nieuwe programma van culturele uitwisseling tussen Nederland en de Sovjet-Unie 'natuurlijk gewoon' door? Zonder te anticipe-

ren op een debat, de komende week, menen wij dat in de gespannen wereldsituatie, die ernstig genoeg is, geëordineerd en krachtig optreden van groot belang is, zo niet geboden en niet een krampachtige activiteit op eigen houtje!

□

De heer **Verbrugh** (GVP): Mijnheer de Voorzitter! Uit de brief van de Minister van 30 mei blijkt duidelijk dat de Regering actief uitvoering heeft gegeven aan het verzoek van de heer Scholten, zoals dat was verwoord in diens motie van 13 november van verleden jaar. Tot zover kan de heer Scholten tevreden zijn.

Het is echter duidelijk dat de heer Scholten verder wil gaan dan een poging tot mobilisatie van de EEG. Dat recht heeft hij, maar het is wel de vraag of hij in verband daarmee de Minister van Buitenlandse Zaken voor zijn karretje behoort te spannen. Het is immers de heer Van der Klaauw niet te verwijten dat de EEG-partners weinig of niets voelen voor een olieboycot van Zuid-Afrika. De meest voor de hand liggende volgende politieke stap zou daarom zijn dat de boycot-gezinde kamerleden hun politieke geestverwanten in de andere EEG-landen mobiliseren, zodat deze hun ministers van buitenlandse zaken tot andere gedachten trachten te brengen. Wellicht vinden zij gehoor bij geestverwanten van de CDU, mogelijk bij de Italiaanse, Deense of Belgische christendemocratische of christelijke politici.

Het kost mijn fractie weinig moeite om de conclusie van de brief van de Minister te onderschrijven. Desondanks zou ik over enkele onderdelen graag nog wat verduidelijking ontvangen. De Minister heeft zijn EEG-collega's persoonlijk de verlangens van de meerderheid van dit Huis voorgehouden. Ik zou het op prijs stellen te horen op grond van welke overwegingen zijn collega's niet tot een olieboycot wenselijk over te gaan. Wat was precies hun reactie?

Is de conclusie gewettigd dat, indien ons land los van de EEG tot een olieboycot zou overgaan, en ook tegen de mening van de Westerse landen in de Veiligheidsraad in, ons land in de ogen van de landen waar wij het meest mee te maken hebben een buitenbeentje zou worden, waarnaar niet serieus meer geluisterd zal worden? Moeten wij als eerste land uit de Westerse linie stappen, zoals de heer Scholten zei? In welke linies komen wij dan terecht? Zal een boycot in dit stadium niet negatief op de samenhang van de weste-

Verbrugh

lijke mogendheden werken? Het antwoord op deze vraag lijkt me van belang omdat volgens sommigen – ik denk hierbij met name aan een uitspraak van collega Pronk jl. zaterdag voor TROS/Aktua – het doel van een boycot is om zoveel mogelijk landen en vooral de echt belangrijke handelspartners van Zuid-Afrika mee te krijgen.

Volgens enige sprekers is een olieboycot een middel om ons solidair te verklaren met de onderdrukte bevolking van Zuidelijk Afrika. Als dat echter het argument is dan vraag ik mij af of er niet nog vele andere landen in de wereld zijn die voor een boycot in aanmerking komen. Dit laat zien hoe weinig doordacht de hantering van dit zware politieke middel is. Volgens Het Hanevest van de VN is een boycot het voorlaatste middel jegens een bepaald land om zijn politiek te wijzigen. Mijn fractie erkent dat het hanteren van het middel van een boycot soms geoorloofd kan zijn. Maar dan moet men daarvoor wel alle andere middelen uitputtend hebben toegepast en moet men er volstrekt van overtuigd zijn dat men in geweten met dat bepaalde regime geen contacten meer mag onderhouden.

Naar de mening van mijn fractie zijn de andere middelen nog lang niet voldoende gebruikt. Want wat heeft ons land, behalve voortdurend kritiseren, eigenlijk gedaan om de immense sociaal-culturele en economische problemen van Zuid-Afrika een stapje in de richting van een goede oplossing te brengen? Welke constructieve handreikingen zijn er tot nu toe gedaan? Voordat we tegen de Zuidafrikaanse regering zeggen: 'Met u wensen wij geen contacten meer te hebben', zal eerst een poging moeten zijn gedaan om voor dat land een constructief en doordacht plan van samenwerking te ontwikkelen.

Wanneer wij erover klagen dat de vertegenwoordigers van de verschillende bevolkingsgroepen niet bij elkaar om de ronde tafel worden geroepen, ligt het dan niet op onze weg te proberen de argumenten van alle partijen grondig te horen, dus zowel de zwarte groepen als de Boeren en de andere groepen? Wordt ons morele gezag niet veel groter als men ziet dat wij zorgvuldig alle argumenten onderzoeken en dat wij er dan verder mee proberen te komen?

Nu is het ongetwijfeld waar dat de situatie in Zuid-Afrika zich verscherpt. Het is echter de vraag of dat het gevolg is van een verslechtering van de feitelijke situatie van de Afrikaanse bevol-

kingsgroep of van de toegenomen invloed van de revolutionaire theorieën. Misschien kan de Minister hierover iets zeggen? Ik ben overigens wel benieuwd, eens van de heer Scholten te horen of hij de bomaanslagen van het ANC op de Sasol-installaties goedkeurt.

Ten slotte zou ik de Minister ter verduidelijking nog twee vragen willen stellen. Wat bedoelt hij concreet als hij in zijn brief stelt dat Zimbabwe een centrale en zeer belangrijke katalyserende rol zou kunnen spelen in Zuidelijk Afrika? Denkt hij daarbij ook aan thuisbases voor Zuidafrikaanse terroristen?

Vervolgens wil ik vragen, wat de Minister precies bedoelt met zijn opmerking in het gedeelte over Namibië, dat wellicht in een bepaalde situatie 'het treffen van bijzondere maatregelen ernstig zou moeten worden overwogen'. Waaraan heeft de Minister gedacht toen hij dit schreef? Doelde hij daarmee bij voorbeeld op het niet meer uitsluitend erkennen van de SWAPO als vertegenwoordiger van het Namibische volk?

□

De heer **Bolkestein** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Het nieuws uit Zuid-Afrika is slecht. De binnenlandse toestand is gespannen. In het gehele land zijn scholen geboycot. De grieven zijn gerechtvaardigd, want de regering heeft onderwijs voor kleurlingen en zwarten altijd als sluitpost behandeld. De aanslag op de raffinaderijen toont dat het verzet binnen Zuid-Afrika over onvermoede mogelijkheden beschikt. Alles wijst op op snelle polarisatie en radicalisering. De regering heeft de veiligheidspolitie gewoon niet in de hand. Die politie heeft ook buitensporige bevoegdheden. Zij kan mensen ongelimiteerd detineren. Van een dergelijk eigenmachtig apparaat kan het ergste worden gevreesd. Zuid-Afrika is bezig te veranderen in een garnizoensstaat. Met de onafwendbaarheid van een Griekse tragedie lijkt de ontwikkeling naar een explosie te leiden. De vraag is, hoe Nederland zich hier tegenover moet opstellen. Velen dringen aan op een olieboycot. Een olieboycot is een bijzonder geval van een boycot. Een boycot is een bijzonder geval van isolement. Wat is het effect van een isolement op een autoritaire samenleving? Mij dunkt, dat een isolement niet helpt, dat een isolement verstart. Internationale contacten werken liberaliserend, zeker in een relatief open samenleving als de Zuid-Afrikaanse. Een isolement zou de liberale elementen in Zuid-Afri-

ka op één hoop jagen met de 'verkrampes' in plaats van de eersten los te weken uit de tweede groep. Het zou naïef zijn te veronderstellen dat economische moeilijkheden noodzakelijkerwijs leiden tot politieke hervormingen. Het isolement van Joegoslavië door het Oostblok na 1948 en dat van Cuba door de VS hebben de posities van Tito en Castro versterkt. Wanneer het land wordt bedreigd, sluit men de rijen achter het leiderschap. Een isolement werkt averechts.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Is het niet zo dat de heer Bolkestein alle mogelijke verschillende soorten regimes over één kam scheert? Wanneer hij aan de ene kant het Oosteuropese regime en Cuba neemt en aan de andere kant relatief open economieën als Zuid-Afrika, ligt daar dan niet precies de kern van het verschil in beleid dat ten opzichte van die regimes moet worden bedreven?

De heer **Bolkestein** (VVD): Het lijkt mij een algemeen verschijnsel, dat een isolement niet liberaliserend werkt. In tegendeel, internationale contacten brengen andere gedachten over en oefenen dus ook een invloed ten goede uit. Hoewel men nooit kan bewijzen dat internationale contacten ook inderdaad dat resultaat zullen hebben, geldt in ieder geval het tegendeel wel; een isolement liberaliseert nooit.

De heer **Verbrugh** (GPV): Japan is daar het klassieke voorbeeld van. Toen in de vorige eeuw de havens opengingen, is Japan erg veel veranderd. Daarvoor was het inderdaad een zeer autoritaire feodale samenleving.

De heer **Brinkhorst** (D'66): U zegt dat Zuid-Afrika een open economie heeft en dat dit een land is dat tot dusver behoort tot de Westelijke wereld.

De heer **Bolkestein** (VVD): Neen, dat zei ik niet. Ik zei 'een relatief open samenleving'.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Het is in ieder geval nauw verbonden met Westelijke landen die daar het meest investeren. Ziet u dan niet dat juist vanuit die optiek een totaal andere situatie bestaat in een gesloten marxistische samenleving als in de Sovjet-Unie? Ik meen dat u die twee zaken moet onderscheiden.

De heer **Bolkestein** (VVD): Ik kom op de economische boycot. Het is buiten kijf dat een economische boycot de werkgelegenheid van de niet-blanken zal verminderen en hun leefomstandigheden doet verslechteren. Een boycot zal de ellende voor de zwarten vergro-

Bolkestein

ten, zonder de politieke druk te verminderen. Het zal de blanken straffen, zonder de zwarten te helpen. Integendeel, het toezicht en de repressie zullen worden verscherpt. Apartheid en onderdrukking gedijen in een cultuur van armoede. Economische groei werkt als een sociaal smeermiddel, een bekende marxistische stelling. Dat ziet men ook elders. In India houdt het kastenstelsel stand op het platteland. In de geïndustrialiseerde steden brokkelt het in snel tempo af. De Zuidafrikaanse economie is nu hoog ontwikkeld, waarvan de Achillespees is het gebrek aan geschoolde werknemers. Daarom zal economische groei de scholingsgraad van de zwarte bevolking vergroten en dus de druk op het regime verhogen om betekenisvolle concessies te doen. Daarom is in Zuid-Afrika over het geheel genomen de industrie meer hervormingsgezind dan de regering. Wie apartheid wil bestrijden, zal naar mijn mening ook niet akkoord kunnen gaan met een economische boycot. Dat is ook de reden waarom Lucy Muabelo, leidster van de grootste zwarte vakbond en Percy Qoboza, hoofdredacteur van de grootste zwarte krant, zich tegen zo'n boycot verzetten.

De heer **Scholten** (CDA): Hoe heeft u de tijdsfactor verdisconteerd in uw visie?

De heer **Bolkestein** (VVD): Ik kom daarover te spreken.

Wat ik heb gezegd, geldt ook voor een olieboycot. Ook die zal de zwarten treffen, zonder de blanken tot inkeer te brengen. Laat niemand denken dat een olieboycot in een maand of zes resultaat zal hebben. Wie dat zegt, kent de energietoestand in Zuid-Afrika niet.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Dat zegt ook niemand.

De heer **Bolkestein** (VVD): Dat is in het verleden gezegd door de heer Scholten.

De heer **Scholten** (CDA): Kunt u dat even uit de stukken citeren?

De heer **Bolkestein** (VVD): Ik verwijs naar televisieopnamen van oktober 1978.

De heer **Mommersteeg** (CDA): Wat is er toen gezegd?

De heer **Bolkestein** (VVD): Toen is er gezegd dat het een kwestie van een paar jaar is.....

De heer **Scholten** (CDA): U sprak daarover een termijn van zes maanden, nu spreekt u over een termijn van een paar jaar. U spreekt uzelf tegen.

De heer **Bolkestein** (VVD): Indien ik de heer Scholten kan plezieren door mijn woorden 'in een maand of zes' te wijzigen in 'een paar jaar', doe ik dat met genoegen. Ik zeg dan: Wie denkt dat een olieboycot in een paar jaar resultaat zal hebben, kent de energietoestand in Zuid-Afrika in het geheel niet. Een olieboycot zal een lange periode van gestaag toenemende ellende voor de niet-blanken betekenen. De Regering heeft derhalve een olieboycot van Zuid-Afrika door Nederland volkomen terecht afgewezen.

Een olieboycot zal de 'laager mentaliteit' van de blanken versterken en de niet-blanken pijnlijk treffen. Die boycot zal tevens de buurlanden van Zuid-Afrika die met de apartheid niets van doen hebben, zeer benadelen. Zuid-Afrika is de economische locomotief van geheel het zuidelijk deel van het continent. Het is kenmerkend dat hoe dichter men bij Zuid-Afrika komt, des te minder de mensen voelen voor een olieboycot. Dit geldt bovenal voor Zimbabwe. Daar heerst nu eindelijk vrede.

Nederland geeft dat land terecht ontwikkelingshulp. Moet de ontwikkeling van Zimbabwe worden gefrustreerd door een olie-boycot van Zuid-Afrika? Bijna alle olie voor Zimbabwe komt namelijk uit Zuid-Afrika. Daar kan die olie ook alleen maar vandaan komen. De raffinaderij te Umtali, in Zimbabwe, is al 12 jaar dicht. Die raffinaderij is dus alleen goed om als schroot te worden verkocht. De pijpleiding naar de kust van Mozambique is ook verroest, na al die jaren zonder gebruik. Zimbabwe kan derhalve niet worden geholpen met ruwe olie. Dus moet dat land het hebben van geraffineerde olieproducten. Waar moeten die producten vandaan komen? De havens van Mozambique zijn al even chaotisch en verstopt als die van Dar-es-Salaam. De capaciteit ontbreekt er ten enen male om in de behoefte van Zimbabwe aan olie te voorzien. Bovendien zou het vervoer per weg buitensporig duur zijn. De enige wijze waarop Zimbabwe aan olie kan komen, is vanaf de raffinaderij te Durban en via het Zuidafrikaanse spoorwegnet. Robert Moegabe is voor de eerstvolgende jaren voor zijn olie aangewezen op Zuid-Afrika.

Daarom heeft hij ook, naar verluidt, een overeenkomst betreffende de olievoorziening van zijn land gesloten met Zuidafrikaanse oliemaatschappijen. Kan de Minister dit bericht overigens bevestigen? Een doelmatige olieboycot van Zuid-Afrika zou voor Zimbabwe de nekslag betekenen. Dit zijn algemeen bekende feiten, maar sommigen

schijnen ze niet te willen zien. Wellicht wil de Minister commentaar geven op mijn visie.

De heer **Ter Beek** (PvdA): Mag ik de heer Bolkestein wijzen op enkele andere feiten? Is hij bekend met het feit dat in Zimbabwe een ethanolproductie plaatsvindt, die reeds volgende maand 15% van de behoefte aan olie kan dekken? Is de heer Bolkestein bekend met het feit dat er wel degelijk olie en olieproducten uit Mozambique ingevoerd worden in Zimbabwe, niet via een pijpleiding maar met spoorwagens en met trucks?

De heer **Bolkestein** (VVD): Waar vandaan?

De heer **Ter Beek** (PvdA): Uit Mozambique natuurlijk, per rail dus. Is de heer Bolkestein ook op de hoogte van deze feiten? Ik wil nog wel enkele andere feiten noemen. Deze feiten leiden tot een aantasting van zijn politieke conclusie dat Zimbabwe voor de komende jaren aangewezen zal zijn op invoer uit Zuid-Afrika.

De heer **Bolkestein** (VVD): Het is geen politieke conclusie, het is een volstrekt feitelijke conclusie. Het heeft met politiek niets te maken. Het heeft iets te maken met het olievak.

De heer **Ter Beek** (PvdA): Ik meen dat ik niet het woord 'politieke conclusie' in de mond heb genomen; vandaar ook mijn uiterst rustige betoogtrant.

De heer **Bolkestein** (VVD): Het lijkt mij uitgesloten dat de olievoorziening van Zimbabwe kan plaatsvinden op basis van ethanol of methanol. Ik denk dat de heer Ter Beek het oog gericht heeft op wat men dan noemt de groene benzine.

De heer **Ter Beek** (PvdA): Uit suikerriet.

De heer **Bolkestein** (VVD): Precies, dat heet in de wandeling 'groene benzine'. Het wordt in Brazilië geprobeerd; men heeft ook Nederland berekeningen uitgevoerd. Het lijkt mij uitgesloten dat de energievoorziening van Zimbabwe op die basis kan plaatsvinden. Wat betreft de olievoorziening via Mozambique: die kan dus alleen plaatsvinden in de eerstvolgende jaren op basis van de invoer van olieproducten. De flessehals daarbij is de capaciteit van de havens in Mozambique.

De heer **Brinkhorst** (D'66): De heer Bolkestein legt erg de nadruk op de positie van Zimbabwe. Gesteld dat na een contact van de Nederlandse Regering met de regering van Zimbabwe,

Bolkestein

die regering zich tòch zou uitspreken voor een olie-embargo, wat zou u dan doen?

De heer **Bolkestein** (VVD): Nu, dat zou zeker een factor van betekenis zijn, maar ik zou graag van de Minister een bevestiging of ontkenning horen van datgene wat ik zojuist te berde heb gebracht, namelijk dat de minister-president van Zimbabwe, Robert Moegabe, een overeenkomst betreffende olievoorziening van zijn land heeft gesloten met Zuidafrikaanse oliemaatschappijen. Dit is ten dele ook een antwoord aan de heer Ter Beek. Wij nemen toch allemaal aan, dat hij dit niet voor zijn plezier doet, maar alleen uit barre noodzaak.

De heer **Ter Beek** (PvdA): Precies. Het gaat echter nog steeds om de feiten. Weet de heer Bolkestein onder wiens eigendom de Feruka-raffinaderij in Umtali staat?

De heer **Bolkestein** (VVD): Dat weet ik niet. Ik weet echter wel dat zij niet werkt.

De heer **Ter Beek** (PvdA): Het eigendom is namelijk in handen van Koeweit, Iran, Saoedi-Arabië, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten. Is het op grond van deze feiten geen gezamenlijk belang van deze landen om deze raffinaderij weer in hergebruik te brengen, waarmee men nu bezig is? Kan dat ook geen extra aansporing voor de heer Bolkestein zijn om met mijn opvatting akkoord te gaan, dat deze raffinaderij binnen ongeveer een half of driekwart jaar weer draait?

De heer **Bolkestein** (VVD): Ik acht het uitgesloten dat de raffinaderij in Umtali binnen een half jaar of driekwart jaar weer op gang wordt gebracht. Daarvoor is op zijn minst twee jaar zo niet langer nodig. Dat maakt de gehele boycot op dit ogenblik buitengewoon weinig opportuun, vanuit het gezichtspunt van de mensen in Zimbabwe.

Mijnheer de Voorzitter! Het is absoluut noodzakelijk, dat een vorm van medezeggenschap wordt gevonden voor en te zamen met de zwarte Zuidafrikanen, met als leidende beginselen een staatkundige verscheidenheid en een deling van de macht. Een olieboycot is echter niet doelmatig om dat doel te bereiken. Bovendien zou het onze geloofwaardigheid in Zuid-Afrika ondermijnen. Wie een signaal wil geven, moet bedenken, dat het effect daarvan afhangt van de bereidheid van de ontvanger om daaraan aandacht te schenken. Een olieboycot

door Nederland zou het aanzienlijk moeilijker maken voor de Nederlandse ambassadeur in Zuid-Afrika om met enig kans op succes stappen bij de regering aldaar te ondernemen.

De heer **Brinkhorst** (D'66): De heer Bolkestein heeft gesproken over economische groei als een sociaal smeermiddel. Hij heeft ook gesproken over ontwikkelingen in de richting van meer openheid, die dat zullen bevorderen. Bij mijn weten is in Zuid-Afrika de afgelopen 10 à 15 jaar een historisch ongekende groei geweest. Het begin van het betoog van de heer Bolkestein mondde echter uit in een conclusie over een verscherpte radicalisering en een praktische onafwendbaarheid. Hoe verklaart hij die tegenstelling?

De heer **Bolkestein** (VVD): Het is geen tegenstelling. Naar mijn inzicht kan een omwenteling of politieke druk, zoals die tot stand komt in Zuid-Afrika, allen maar groeien en doelmatig worden, wanneer er een zekere economische basis is. Om het cru te zeggen: men kan geen revolutie maken, men kan geen politieke druk uitoefenen, wanneer men honger lijdt. Paradoxaal gesteld, kan men zeggen, dat alleen de welvarende revolutionair zijn. Ik geloof dus, dat, wanneer men daar de zaken op de spits gaat drijven, juist datgene wat men nastreeft, namelijk het genereren van politieke druk, wordt tegengegaan. Dat is ook door de geschiedenis van Mozambique duidelijk geworden. Zoals bekend, heeft daar jarenlang een oorlog gewoed tussen de koloniale mogendheid Portugal en de inheemse bevolking, terwijl steeds de druk die is uitgeoefend van buiten is gekomen. Immers, die kon in dat land zelf niet ontstaan.

De heer **Waltmans** (PPR): Wat mij nu 'benieuwd' is het volgende. Sinds 1948, toen de nationalisten aan de macht zijn gekomen, is er een verhoogde investeringsactiviteit van het westerse bedrijfsleven geweest. Volgens de stelling van de heer Bolkestein betekent dit, dat vanaf 1948 de apartheid minder is geworden. Ik stel echter vast, dat die apartheid veel erger is geworden. De stelling die de heer Bolkestein kennelijk aan de een of andere Marxist ontleent, klopt dus niet.

De heer **Mommersteeg** (CDA): Ik wil niet met Marxistische stellingen komen, maar een vraag aan de heer Bolkestein stellen. Ik weet dat hij bekend is met het terrein, omdat hij daar heeft rondgereisd. Dat is een belangrijke ervaring.

Weegt de heer Bolkestein in zijn betoog nu ook af de tijdsfactor, de ontwikkeling die gaande is in Zuid-Afrika? Weegt hij de spanningen af die daar omhoog komen, die via allerlei informaties, zelfs van de meest conservatieve bladen, ons bereiken? Is hij eigenlijk niet van de overtuiging dat dit periculum in mora is?

De heer **Bolkestein** (VVD): Daar zit veel waars in. Aan het begin van mijn betoog heb ik gezegd dat met de onafwendbaarheid van een Griekse tragedie de ontwikkeling naar een explosie lijkt te leiden. Ik moet dit dus met de heer Mommersteeg eens zijn. Periculum in mora. Die mora, dat talmen is natuurlijk het talmen van de Zuidafrikaanse regering. Ik heb dan ook gezegd dat het absoluut noodzakelijk is dat een vorm van medezeggenschap wordt ontworpen voor en te zamen met de zwarte Zuidafrikanen. De vraag is hoe wij op een zo constructief mogelijke wijze kunnen inspelen op dat gistingproces.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Leidt uw stelling uiteindelijk tot de wens tot grotere investeringen, meer investering, meer kapitaalimport in Zuid-Afrika om te bevorderen dat daarmee de sociale ontwikkeling zich zal voortzetten?

De heer **Bolkestein** (VVD): Mits onder voorwaarden, onder twee voorwaarden. De eerste voorwaarde is dat de investeerders op zich nemen de EEG-gedragscode te gehoorzamen. De gedragscode kan alleen maar van nut zijn voor ondernemers die daar effectief aanwezig zijn. De tweede voorwaarde is dat investeerders een van tevoren geprogrammeerd en procentueel vastgelegd promotiebeleid voor niet-blanke werknemers voeren.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Die ontwikkeling is de afgelopen tijd aan de gang. U constateert zelf echter alleen een verdergaande radicalisering. U constateert zelf de gisting en de gevaren van explosie, waarover u trouwens met een afgrijselijke koelheid spreekt, als over een buitenstaander die toeziet op de Griekse tragedie. Hoe rijmt u deze ontwikkeling met de ontwikkeling van de toenemende economische groei?

De heer **Mommersteeg** (CDA): Ik gebruik het woord niet graag maar er is een zekere historische verbondenheid van Nederland – wij zouden het misschien graag ontkennen, maar wij kunnen dat niet – met de blanken in Zuid-Afrika. Vindt de heer Bolkestein dat een gebaar, ook al is het beperkt in economische uitwerking, naar Zuid-

Bolkestein

Afrika enige invloed heeft op de machthebbers, op de regering in Zuid-Afrika? Moeten wij dit niet mede overwegen?

De heer **Bolkestein** (VVD): Ik weet niet of ik die verbondenheid op dezelfde wijze ervaar als de heer Mommersteeg.

De heer **Mommersteeg** (CDA): Het is toch een historisch feit. Het is een Nederlandse volksplanting in Afrika. Dat heeft een zekere relatie.

De heer **Bolkestein** (VVD): Ik kan natuurlijk de historie niet ontkennen. Ik betwijfel echter of dit voor het debat en voor de bepaling van de regeringspolitiek een feit van belang is. De één of andere lotsverbondenheid zou niet één van de pijlers van het regeringsbeleid in deze zaak kunnen zijn.

De heer **Mommersteeg** (CDA): Geen lotsverbondenheid.

De heer **Bolkestein** (VVD): Verbondenheid. Die staat naast de zaak zelve.

De heer Mommersteeg vraagt mij echter of een gebaar uit Nederland invloed heeft. Ik vrees dat men moet bedenken, in hoeverre de bereidheid aan de andere kant bestaat om van het gebaar kennis te nemen. Ik vrees, indien wij overgaan tot een olieboycot, dat die bereidheid aan de andere kant drastisch zou verminderen.

Ik vrees, eerlijk gezegd, dat door de weigering van Nederland, de gehandicapten uit Zuid-Afrika tot de paralympics in Arnhem toe te laten, onze geloofwaardigheid in de ogen van de autoriteiten van Zuid-Afrika een zware slag is toegebracht. Daarom vrees ik dat gebaren die wij willen maken, weinig effect zullen hebben. Een olieboycot zou de bereidheid aan de andere kant nog verder verminderen.

Daarom herhaal ik wat ik zojuist heb gezegd. Een olieboycot door Nederland maakt het voor de Nederlandse ambassadeur in Zuid-Afrika aanzienlijk moeilijker, met enige kans op succes stappen bij de regering aldaar te ondernemen. Ik vermoed dat een olieboycot hulp van particuliere organisaties aan achtergestelde groeperingen in Zuid-Afrika zou bemoeilijken. Ook een verdere profilering van het Nederlandse beleid ten opzichte van Zuid-Afrika wordt hiermee niet gediend, want het Nederlandse standpunt inzake het apartheidbeleid is daar reeds zeer algemeen bekend.

Ten slotte ontnemt een olieboycot Nederland alle mogelijkheden, invloed uit te oefenen op de onderhandelingen rondom Namibië. Indien Nederland

zich wil inspannen voor het VN-plan inzake Namibië of bij voorbeeld voor een nieuwe Lancasterhouseconferentie, zodat ook een grondwet voor het land kan worden ontworpen, frustreert het dit voornemen zwaar door een boycot.

Mijn conclusie is dat een olieboycot niet doelmatig is, zeker nu niet, gezien de olievoorziening van Zimbabwe.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Ik wil u nog één vraag stellen. U sprak over de ontvankelijkheid van een boycot in Zuid-Afrika. Bent u van mening dat dit ook doorslaggevend was voor uw stemmen in verband met Iran of de boycot van de Olympische Spelen in de Sovjet-Unie?

De heer **Bolkestein** (VVD): Inzake Iran was het hoofdargument de verhouding met de Verenigde Staten. Inzake Moskou waren de hoofdargumenten de inval in het nabuurland Afghanistan, het feit dat de Russische samenleving relatief ondoorzichtig en moeilijk toegankelijk is en dat het niet om een economische boycot ging. De economische werking van de maatregelen waarover wij nu spreken, ontbrak.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Kortom: de uiteindelijke ontvankelijkheid van een regime is niet doorslaggevend voor een boycot.

De heer **Bolkestein** (VVD): Deze is niet doorslaggevend, maar komt erbij.

□

De heer **Bakker** (CPN): Mijnheer de Voorzitter! De geestverwant van de heer Bolkestein de heer Van der Klaauw zegt in zijn brief aan ons dat hij van mening is dat door het geheel van de ontwikkelingen in Zuidelijk Afrika 'langs natuurlijke weg een geleidelijk toenemende effectieve druk van binnenuit zal ontstaan in (de staat) Zuid-Afrika'. Joost mag weten – misschien kan de Minister het uitleggen – wat de Regering ziet als een 'natuurlijke weg', als 'geleidelijk toenemende' en als 'effectieve druk'. Dit klinkt enigszins naar het mannetje met de manometer.

Ongetwijfeld is datgene wat de heer Bolkestein over de werkelijkheid heeft gezegd, juist. Deze is dat de vrijheidsbeweging in Zuid-Afrika – ik leg de nadruk anders – op een explosieve wijze nieuwe dimensies aanneemt, meer mensen en meer groepen omvat en haar strijdwijze uitbreidt. Het apartheidregime tracht, met grove en moorddadige middelen, deze beweging te keren, hierbij VN-besluiten noch grenzen, laat staan mensenlevens ontziend.

Wij weten het allemaal: schietpartijen en zijn aan de orde van de dag, martelingen gaan door – de heer Scholten heeft al hierop gewezen – en de beledigingen ook. Ten opzichte van Angola worden regelrechte militaire provocaties ondernomen en in Namibië wordt de SWAPO vervolgd en wordt een eigen Turnhallebestuur gevormd.

Wij zien nu dat een omvangrijke strijd van niet-blanken en van verlichte blanken tegen de heersende kaste zich aan het ontwikkelen is. De uitkomst daarvan staat vast; net als in Zimbabwe, dat ook een poosje moest worden geboycot. Ook hierbij is het de enige vraag hoe veel tijd en hoe veel bloed het zal kosten.

Nu verkiest de Regering onder deze omstandigheden de koers, de machthebbers in Zuid-Afrika gewoon alles verder te blijven leveren waarom zij vragen, inclusief de olie waarom het hierbij vooral gaat, af en toe met daarbij gevoegd een vermanend tractaatje, in de geest waarin ook de heer Bolkestein heeft gesproken. Zij suggereert – en de heer Bolkestein heeft dit nader uitgewerkt – dat Zimbabwe erdoor zou worden geschaad wanneer zij dit niet deed en dat het apartheidregime eigenlijk nog krachtiger in stand zou worden gehouden. Over de positie van Zimbabwe in verband met een eventuele olieboycot is al het één en ander gezegd. Ik wijs erop dat de Minister van Buitenlandse Zaken van Zimbabwe, Muzenda, zojuist in Dar es Salam een verklaring hierover heeft afgelegd waarin hij zegt dat Zimbabwe op geen enkele wijze last zal ondervinden van een olie-embargo tegen Zuid-Afrika. Nu wil het ongeluk dat niet de heer Bolkestein Minister van Buitenlandse Zaken van Zimbabwe is maar dat dit Muzenda is. Ik vind dat men dan toch maar het beste de echte Minister van Buitenlandse Zaken als autoriteit kan aannemen.

Het tweede argument is dat het apartheidregime door zulke maatregelen zou worden gesteund. Zonder enige twijfel is het tegendeel het geval. Wij weten allemaal dat een boycot de verzetskrachten die in zuid-Afrika aanwezig zijn een enorme steun zou geven. Daarmee zouden eenvoudigweg de druk op de regering en de mogelijkheid, tot veranderingen te komen toenemen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik mag het woord 'schijnheiligheid' waarschijnlijk niet gebruiken over de Regering. Laat ik zeggen dat het schijnkarakter van de heiligheid van de regering aan het licht treedt wanneer men nagaat dat de

Bakker

kern van dit kabinet, die dit standpunt huldigt, dezelfde is die nog maar zeer kort geleden voorstander was van de levering van reactorvaten aan Zuid-Afrika. Ook de partij van de heer Bolkestein zat daarbij.

Minister **Van der Klaauw**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan mij niet herinneren dat deze Regering te maken heeft gehad met reactorvaten voor Zuid-Afrika.

De heer **Bakker** (CPN): De kern van deze Regering wordt gevormd door diegenen die destijds reactorvaten aan Zuidelijk Afrika wilden leveren.

Minister **Van der Klaauw**: Deze Regering is een eenheid en heeft niet een bepaalde kern.

De heer **Bakker** (CPA): Dat pleit dan niet voor de rest van die Regering. Ik was nog wel zo vriendelijk, een onderscheid te maken. Des te triester!

Minister **Van der Klaauw**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou bijna zeggen: des te goedheiliger!

De heer **Bakker** (CPN): Aldus de goedheiligman achter de tafel. Het overwegende argument van de Regering is dat anderen, met name de EEG, niet willen. Ik vind dat een slecht argument. Deze Regering heeft in de EEG, zoals blijkt uit de brief van de Minister, de zaak zo gepresenteerd dat zij geen boycot wilde. Een voorstander van een boycot in de EEG zou zich tegen de Nederlandse Regering hebben moeten verzetten. Dat is de wijze van presentatie van de Regering geweest. De kwestie is naar ik meen dat een verandering van de Nederlandse houding ook invloed zou hebben op de bevolking in andere EEG-landen. Dit zou internationaal een belangrijk element van ommekeer kunnen zijn. Ik meen dat de Regering zich niet zo gemakkelijk zou moeten neerleggen bij de onwil van de rest van de EEG-leden.

De heer **Mommersteeg** heeft zoëven gesproken over termen die in het verleden wel zijn gebruikt. Hij zal het zich nog herinneren dat de heer Romme heel vroeger sprak van de 'stamverwantschap', een woord waarmee een bepaalde relatie werd aangeduid. Ik verwijt de heer **Mommersteeg** niets; ik herinner slechts aan dit woord, dat in de politiek van Nederland ten opzichte van Zuid-Afrika vroeger een rol speelde. Hierop heeft men zich jarenlang in Nederland beroepen wanneer er kritiek bestond op de politiek van het Zuidafrikaanse regime.

Ik geloof dat de Nederlandse regering zich daarom – er is een soort taal-

gemeenschap, er is ook in kerkelijk opzicht een zekere relatie; er zijn bepaalde relaties – in de EG niet zo gemakkelijk moet neerleggen bij het feit, dat de anderen zeggen dat het niet gebeurt. Juist daarom zou zij moeten zeggen, dat zij zich een taak toebedeelt.

De heer **Mommersteeg** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Daarom – ik vind het een verschrikkelijk moeillijk woord, want het roept onmiddellijk herinneringen op aan een tijd die wij het liefst naar achteren willen drukken, een tijd die wij allen hebben meegemaakt

De heer **Bakker** (CPN): Dat kan ik mij best indenken.

De heer **Mommersteeg** (CDA): Stamverwantschap enzovoorts. Er is een historische relatie met de blanke bevolking in Zuid-Afrika.

De heer **Bakker** (CPN): Precies.

De heer **Mommersteeg** (CDA): Het is de vraag, wat de invloed is – al is het in materieel opzicht niet zo effectief – wanneer Nederland een gebaar maakt. Ik wil hierbij niet een relatie leggen met de andere acht van de EG. Zij willen dit niet. Dat is duidelijk gebleken uit het onderzoek dat de Minister heeft ingesteld. Wij moeten er iets aan doen, maar afgezien hiervan is het de vraag – wanneer Nederland een gebaar maakt – of dat invloed heeft in Pretoria en omgeving. Ik denk dat dit wel het geval zal zijn.

De heer **Bakker** (CPN): Ik snap volstrekt uw redenering, maar ik zeg, dat wij in Nederland wat dit betreft een heel oude traditie hebben, waarbij men zich beroept op bepaalde banden met Zuid-Afrika – wat zij dan ook precies mogen zijn – en daarom heeft men niet het recht om in de EG, bij het eerste geluid van afwijzing, zich daarbij neer te leggen, omdat een meerderheid in de EG het niet wil. Dat is precies dezelfde redenering, maar ik blijf iets dichter bij huis.

□

De heer **Ter Beek** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De brief van de Minister van Buitenlandse Zaken met betrekking tot een olie-embargo tegen Zuid-Afrika was, op de keper beschouwd, weinig verrassend, want twee zaken stonden tevoren vast: in de eerste plaats dat de Regering zich niet echt zou inspannen om de motie-Scholten van het vorige najaar uit te voeren, en in de tweede plaats, dat de Regering niets voor een olie-embargo voelde, internationaal niet en zeker niet eenzijdig, door Nederland alleen. Het is vol-

strekt duidelijk, dat de inhoud van de brief, die niet alleen wat zijn politieke logica, maar ook wat zijn intellectuele inhoud betreft nogal wat vragen oproept, is aangepast aan de beide, vooraf vaststaande zaken. Het is echter wel verrassend, dat de brief zo'n onverbloemde illustratie van beide zaken oplevert, namelijk dat de Regering zich niet echt heeft ingespannen en dat zij niets voor zo'n olie-embargo voelt. Er is zelfs geen poging tot verhulling gedaan. Ik vind dan ook, dat hiervoor oprechte dank en zelfs complimenten op hun plaats zijn. Met betrekking tot het eerste, namelijk dat de Regering zich niet echt heeft ingespannen, merk ik op, dat in de brief melding wordt gemaakt van het feit, dat op 20 november 1979 in een ministeriële bijeenkomst in het kader van de EPS door de Minister van Buitenlandse Zaken een verklaring is afgelegd. Hij heeft de motie-Scholten voorgelezen, maar – lezen wij ook in de brief – tegelijkertijd heeft hij het standpunt van de Regering uiteengezet.

Wat was het standpunt van de Regering? Dat Nederland zeker niet alleen een olie-embargo zal instellen. Welnu, als je je op die manier inzet om een kamerwens tot uitvoering te brengen, dan houdt dat natuurlijk niet anders in dan dat je in feite de EG-partners uitnodigt 'Neen' te zeggen.

Wat had de Minister zich eigenlijk van zo'n aanpak voorgesteld? De motie van de Kamer voorlezen in de EPS en tegelijkertijd uitleggen dat het standpunt van de Nederlandse Regering anders is. Had hij zich echt voorgesteld dat zo'n aanpak succes zou opleveren? Zo'n tweeslachtige aanpak kan niet anders dan uitmonden in een halfslachtig resultaat.

Die aanpak is natuurlijk wel verklaarbaar, want de Regering is gewoon dankbaar voor het 'Neen' van de partners, want de Regering zelf wil dat olie-embargo ook niet. Dat de Regering dat olie-embargo niet wil, wordt volstrekt duidelijk wanneer de argumenten die de Regering tegen zo'n embargo aanvoert eens op een rijtje worden gezet. Er zijn in feite drie argumenten.

In de eerste plaats dat er geen mandatoir besluit van de Veiligheidsraad is. In de tweede plaats dat een eenzijdig olie-embargo door Nederland niet effectief zou zijn. Het zou in de woorden van de Minister een slag in de lucht zijn. In de derde plaats zou zo'n olie-embargo aanzienlijke schade kunnen toebrengen aan op gang gezette gunstige ontwikkelingen in zuidelijk

Ter Beek

Afrika. Sterker nog: het zou deze ontwikkelingen mogelijk onherstelbaar kunnen verstoren.

Het laatste argument van een verstoring in onherstelbare zin van op gang gezette gunstige ontwikkelingen kan natuurlijk alleen slaan op een mandatoir olie-embargo. Daarvoor immers wordt gezegd dat een eenzijdig embargo niet effectief is. Dat betekent dan ook niet anders dan dat de Regering zich niet moet verschuilen achter de afwezigheid van een mandatoir besluit van de Veiligheidsraad, maar dat de Regering zelf het politieke oordeel heeft getrokken, dat men niet wenst te ijveren voor een olie-embargo.

Met dat politieke oordeel zijn wij het vierkant oneens. Wij achten een olie-embargo noodzakelijk. Wij achten opvoering van de druk op Zuid-Afrika nodig vanwege zowel het interne apartheidsbewind alsook vanwege Namibië. Het is al vaker in deze Kamer van onze kant gezegd, dat een olie-embargo en economische dwangmaatregelen de laatste middelen zijn tot vreedzame verandering. Het alternatief is geweld. Met een dialoog alleen valt Zuid-Afrika niet te overreden. Er is meer nodig.

Ik ben het ook eens met collega Scholten dat zo'n olie-embargo tegelijkertijd ook inhoudt een teken van solidariteit met de zwarte meerderheid, met de verdrukten.

Het spreekt vanzelf dat ook wij de voorkeur geven aan een mandatoir olie-embargo. Uiteraard is dan de economische effectiviteit veel groter. Maar er bestaat reeds een vrijwillig embargo. De OPEC-landen leveren niet. Nederland kan zich daarbij aansluiten. Als Nederland dat doet, staat de politieke betekenis voorop. De economische effecten zijn betrekkelijk marginaal, hoewel dit natuurlijk ook een beetje afhangt van de aard van de sanctiebeschikking die Nederland dan zou treffen. Ik denk dan niet alleen aan het personaliteitsbeginsel dat in de Sanctiewet ligt opgesloten, maar ook aan de kwestie van het vervoer. Dan komen wij bij de reders terecht. De Antillen-route is ook een vraagstuk waarover wij ons dan zullen moeten buigen. Maar ondanks dat alles zeg ik: het politieke aspect telt.

De vorige week nog waren het de Afrikaanse landen die in de Veiligheidsraad hebben voorgesteld tot een olie-embargo te komen. Dat is niet gelukt vanwege de dreiging van een westers veto. Maar het zijn kennelijk niet de Afrikaanse landen die de vrees van de

Minister delen, dat de op gang gezette gunstige ontwikkelingen geschaad zouden kunnen worden door een olie-embargo. Maar wat zijn dan die gunstige ontwikkelingen?

In Zuid-Afrika is sprake van een verharding. Collega Bolkestein heeft zoëven treffend, met diep zwarte penseelstreken die verharde situatie geschilderd. Er is sprake van verharding bij de blanke minderheid, maar ook verharding van het zwarte verzet, de opstanden, de aanslagen op de raffinaderijen. In Namibië is van geen enkele vooruitgang sprake. Vijf dagen geleden heeft Zuid-Afrika de zogenaamde Turnhalle-raad van Ministers ingesteld, die ook uitvoerende macht heeft gekregen. Het was nu juist de uitvoerende macht, waar de Westerse Vijf zich in april 1977 met alle macht tegen verzette. Vorige week heeft het Zuid-Afrikaanse leger een van de grootste aanvallen van de laatste jaren op Angola uitgevoerd. Zijn dat die gunstige ontwikkelingen? Neen, die zal de Minister ook niet hebben bedoeld. Hij doelde op Zimbabwe. Gelukkig, Zimbabwe is onafhankelijk geworden. Het is toch wel merkwaardig, dat eerder – verleden jaar november – het de onderhandelingen inzake Rhodesië waren, die het argument opleverden om niet tot een embargo over te gaan. Nu zijn die onderhandelingen gelukkig goed afgesloten, Rhodesië is Zimbabwe geworden en nu is dat het argument niet tot een embargo over te gaan. Hoe men het wendt of keert, de politieke wil bij deze Regering om tot een olie-embargo over te gaan is afwezig. Dat is de kern. Als de Regering het niet zelf wil, dan zal de Kamer haar daartoe moeten dwingen. Reeds in deze fase van het debat kondig ik aan, dat mijn fractie de parlementaire motie-Scholten – het is meer een soort van beleidsverklaring – van harte zal steunen.

□

De heer **Van der Spek** (PSP): Mijnheer de Voorzitter! Toen ik in de brief van de Minister van Buitenlandse Zaken van 30 mei las, op welke wijze hij uitvoering heeft gegeven aan de motie-Scholten van 13 november 1979, was mijn eerste reactie: Dat lijkt op Luns. Ik doel dan op de wijze, waarop Luns destijds een door de Kamer aangenomen kritische motie over Vietnam in de V.N. uitvoerde. Hij las die motie voor. In het onderhavige geval is het nog erger. Ik neem aan, dat de Minister de motie wel heeft voorgelezen. Hij heeft daarnaast echter uitspraken gedaan, die zijn collega's in de EG be-

paald niet hebben gestimuleerd om in te stemmen met de strekking van de motie. De Minister verklaarde, dat een olie-boycot niet zinvol kan worden geacht als die niet is gebaseerd op een besluit van de Veiligheidsraad of minstens wordt ondersteund door een aantal relevante landen, waaronder met name de Negen. In de internationale politiek wordt nogal eens schuilevinkje gespeeld. Men is voor een bepaald standpunt, er direct aan toevoegend, dat het niet erg zinvol is dat met klem naar voren te brengen, omdat anderen er tegen zijn en er dus toch niets van terecht komt. Dat kan tot de situatie leiden, dat op een gegeven moment alle landen voor een olie-boycot zijn, maar er toch niets gebeurt, omdat iedereen zich verschuilt achter de vermeende onwil van de anderen.

Wat de Veiligheidsraad betreft, merk ik op dat er ook bij de boycot van Iran geen sprake was van een besluit van de Veiligheidsraad. Het irriteert mij buitengewoon, dat ten aanzien van Iran een boycotbesluit van de EG buitengewoon gemakkelijk tot stand kwam, terwijl de voorwaarden daarvoor praktisch net zo slecht waren als in het geval van een olieboycot van Zuid-Afrika. Er is dus sprake van zeer selectief reageren.

De Minister heeft in zijn brief ook een beschrijving van de ontwikkeling in Zuid-Afrika gegeven. Hij zegt terecht dat wat onder Botha is veranderd of nog gaat veranderen, als marginaal moet worden gekwalificeerd, vergeleken met wat zou moeten gebeuren. De Minister is daarnaast ten aanzien van Namibië veel te optimistisch. Hij laat de mogelijkheid open, dat Zuid-Afrika ten aanzien van Namibië een verstandiger politiek zal gaan voeren. Ik meen, dat die politiek buitengewoon duidelijk is, niet alleen vanwege het 'Turnhalle'-gedoe dat behalve door Zuid-Afrika door niemand wordt erkend. Ik denk ook aan de recente militaire activiteiten van Zuid-Afrika tegenover Angola.

Het is duidelijk dat binnen Zuid-Afrika op het ogenblik een grote escalatie gaande is. Er ontwikkelt zich een heilloze geweldsspiraal. Naar mijn mening is het internationaal isoleren van het regime in Zuid-Afrika nodig om gewenste veranderingen zonder rampen te verkrijgen.

Het argument dat Zimbabwe zo zeer het slachtoffer zou worden van een dergelijke olieboycot wordt ontkracht door geluiden uit Zimbabwe. Ik wijs net zo als de heer Bakker op de recente uitspraak van de minister van Buitenlandse Zaken van dat land, maar ook daarvoor waren er al soortgelijke geluiden.

Van der Spek

Nu stelt de Minister dat, afgezien van de vraag of een olieëmbargo effectief zou zijn, eerder de positie van hen die vasthouden aan de apartheid erdoor zal worden versterkt dan verzwakt. Met anderen ben ik van mening dat dit volstrekte onzin is. Ik vind dat wel de vraag kan worden gesteld of een embargo door Nederland alleen wel zo effectief zal zijn, maar volgens mij is het aspect van de signaalfunctie veel belangrijker, niet alleen aan de onderdrukkers, maar ook aan de onderdrukten in Zuid-Afrika, die hiermee een hart onder de riem wordt gestoken. Voorts kan er sprake zijn van een signaalfunctie in de richting van andere landen.

Juist een stap van Nederland zal veel indruk maken, gegeven dat het meest racistische deel van de blanke bevolking in Zuid-Afrika prat gaat op de zogenaamde stamverwantschap met Nederland; anderen hebben het er al over gehad. Als Nederland geen scherpe houding aanneemt, maakt het de indruk dat Nederland ook die stamverwantschap laat prevaleren. Ik wijs erop dat de harde kern in Zuid-Afrika rechtstreeks verbonden is met degenen die het gezicht van Zuid-Afrika geheel of voor een groot deel in de dertiger en veertiger jaren bepaalden: door een anti-semitische politiek en door de machtige Ossewabrandwag met geweldadige acties ten gunste van het Hitler-regime. Zo'n associatie moeten wij zien te voorkomen.

□

Minister Van der Klaauw: Mijnheer de Voorzitter! : Er zijn verschillende redenen waarom wij op dit moment dit debat voeren. Ik kom daar straks nog wel op terug. Maar als wij het niet op dit moment zouden voeren, hadden wij misschien toch hier bij elkaar moeten komen, omdat het gisteren vier jaar geleden was dat protesten van kinderen in Soweto resulteerden in een bloedbad, veroorzaakt door de Zuidafrikaanse politie, waarbij honderden doden vielen.

Soweto, en daarvoor Sharpsville, zijn namen die voorgoed verbonden zijn met de strijd tegen de apartheid en met het vastbesloten streven in Zuid-Afrika, en bij ons, en waar ook ter wereld, dit systeem van rassendiscriminatie uit de wereld te bannen. Als men naar Soweto kijkt en ziet wat er gebeurd is, dan is het niet zozeer de kwestie van de macht van de Zuidafrikaanse regering, maar van de onmacht die zij hebben getoond om een onrechtvaardig regime te veranderen.

De heer Bakker (CPN): Dat willen wij ook helemaal niet.

Minister Van der Klaauw: Het is geen wonder dat dezer dagen, een tijd van nieuwe spanningen in Zuid-Afrika, Soweto weer voortdurend in de herinnering wordt gebracht. Apartheid is een samenstel van wetten, gemaakt door een blanke minderheid die gelijkberechtiging aan de niet-blanke bevolking van Zuid-Afrika onthoudt.

Het feit dat niet-blanken elementaire rechten niet hebben, maakt apartheid tot een grove schending van mensenrechten. Apartheid is in strijd met alle gevoelens van rechtvaardigheid en van menselijke waardigheid. Over het grootste deel van de bevolking van Zuid-Afrika wordt beslist zonder dat hun eigen stem gehoord kan worden. De thuislandenpolitiek maakt van de zwarte bevolking een vreemdeling in eigen land. Als de thuislandenpolitiek onverkort zou worden gevoerd, zou dat betekenen dat miljoenen mensen worden gedwongen om te verhuizen. Het thuislandenbeleid zou de problematiek van de stedelijke zwarten niet oplossen. Hun aanwezigheid blijft om economische redenen noodzakelijk.

De huwelijkswetgeving in Zuid-Afrika is uit elk oogpunt van moraliteit en van rechten van de mens volstrekt verwerpelijk. Er is hier gesproken over economische ontwikkelingen in Zuid-Afrika. Kunnen die de zwarten helpen? Ik wil niet in die discussie treden. Er zijn elementen die ervoor pleiten. Ik geloof in ieder geval dat wij op dit moment kunnen constateren dat economische apartheid tot nu toe heeft geresulteerd in een situatie, waarin de blanken de bevoorrechte posities bezitten en een onevenredig deel van het nationale inkomen genieten. De mogelijkheden voor niet-blanken om zich te ontplooien, zijn veel kleiner dan die welke de blanken hebben. Het onderwijs voor de niet-blanken blijft ver beneden de maat. Wij zien dat deze dagen ook aan de protesten. De Zuidafrikaanse regering erkent dat uiteindelijk zelf.

Het apartheidssysteem is alleen te handhaven met middelen van geweld, zoals wij die nu ook weer zien. Ik geloof dat er niemand in deze Kamer, achter deze tafel of achter de banken, is die niet dit vernietigend oordeel over het racistisch systeem van apartheid zou willen uitspreken. Ik geloof dat dit niet het punt is, waarover wij verdeeld denken.

Als wij kijken naar de situatie die op dit moment in Zuid-Afrika bestaat, kunnen wij constateren dat Zuid-Afrika in een crisis is gekomen. De situatie is

precair. Er zijn aanzetten van de regering-Botha geweest om te trachten enige veranderingen aan te brengen die ik overigens in mijn brief marginaal heb genoemd. Premier Botha heeft gesproken over – en ik citeer hem – 'aanpassen of sterven'.

Wij hebben de rapporten van Wiehalm gehad en er is een nieuw rapport uitgebracht. Er zijn inderdaad bepaalde elementen die aanwijzen, dat er enige beweging is. Ik heb het gevoel dat de crisissituatie die bestaat in Zuid-Afrika, met name nu geaccentueerd wordt en in een stroomversnelling raakt door de onafhankelijkheid van Zimbabwe. Die onafhankelijkheid heeft zeker een grote invloed op Zuid-Afrika. In al mijn gesprekken met mijn collega's komt voortdurend naar voren dat Zuid-Afrika ook geestelijk door een crisis gaat, omdat men ziet – wij hopen dat zij dat blijven zien – dat in Zimbabwe de mogelijkheid bestaat voor een staat met een zwarte meerderheid, waarin een blanke minderheid in veiligheid kan leven. Ik kom straks nog terug op de houding van mijn partners in de EEG. Wij hebben gezien dat die crisis met de acceleratie die daarin is geweest, leidt tot betogingen, tot rellen en als gevolg daarvan de arrestaties, de repressies, het schieten, het intrekken van het paspoort van bisschop Tutu. Al deze dingen leiden op dit moment tot een polarisatie in Zuid-Afrika. Dat is de feitelijke situatie in Zuid-Afrika.

Nu debatteren wij hier over de vraag van een eenzijdig Nederlands olieboycot. Waarom nu? In de eerste plaats omdat wij in november – toen wij hierover spraken – hebben afgesproken, dat ik vóór 1 juni zou dienen te rapporteren. Vandaar op dit moment dit debat.

Toen wij in november erover spraken, zag de situatie voor Zuidelijk Afrika er uiterst somber uit. De besprekingen in Lancasterhouse leken op niets uit te lopen. Wij vreesden een escalatie van geweld in Zimbabwe en wij vreesden ingrijpen van Zuid-Afrika aldaar. Wij vreesden alle mogelijke vormen van geweld en bloedvergieten en alle gevolgen van dien voor heel zuidelijk Afrika. In dit halve jaar is die situatie radicaal veranderd, maar het is goed om die situatie van november nog even in gedachten te houden. Zimbabwe is onafhankelijk geworden. Dat is het nieuwe feit – ik wil dit onderstrepen – waarin wij een samenhangend zuidelijk-Afrikabeleid kunnen en moeten zien. Ik kan de problematiek van Zuid-Afrika niet los zien van het geheel van de problematiek van zuidelijk Afri-

Van der Klaauw

ka. Daarvoor zijn de zaken politiek en economisch te zeer verweven.

Zimbabwe is een soevereine staat die wij – en ik constateer hierover algemene instemming – moeten helpen. Deze staat heeft grote potentiële mogelijkheden. Het is een rijk land met onder andere mineralen en een rijke landbouw. Grote delen daarvan zijn door de blanken verlaten. Bij de ontwikkelingshulp die wij geven, dienen wij de nadruk te leggen op het brengen van de zwarte vluchtelingen uit het oude Rhodesië naar die verlaten akkerlanden van Zimbabwe om ze daar een nieuwe broodwinning te geven.

Zimbabwe is erin geslaagd op een eerlijke wijze verkiezingen te houden. Het is mogelijk gebleken na alle geweld en strijd – en alle hulde daarvoor aan Mugabe en zijn mensen – een ordelijke overgang te bewerkstelligen van een onderdrukking van een kleine blanke minderheid naar een democratisch bestel met een grote zwarte meerderheid. De blanken kunnen toch hun plaats daarin blijven vinden, hetgeen noodzakelijk is met het oog op de ontwikkeling van Zimbabwe.

Nu is Zimbabwe een nieuwe factor voor geheel zuidelijk Afrika; het heeft ook invloed daarop. Toen wij meenden dat de problemen van het toenmalige Rhodesië onoplosbaar leken, dachten wij dat, indien de problemen in Namibië maar werden opgelost, dat een voorbeeld zou kunnen zijn voor de ontwikkeling van Rhodesië naar Zimbabwe. Het is de andere kant om geweest. Het feit dat het experiment-Zimbabwe slaagt, zal een grote invloed kunnen hebben, ook op het door de blanken in Namibië aanvaarden van een oplossing aldaar. Als het experiment slaagt, heeft dit natuurlijk ook grote invloed op Zuid-Afrika zelf. Met een zekere ingehouden adem kijkt men toe of dit mogelijk is. Ik spreek niet over de verkrampten die dat niet zien, ik spreek over de elementen in Zuid-Afrika die wel die mogelijkheid willen gebruiken.

Zimbabwe is in eerste instantie geslaagd, het is vrij, democratisch en onafhankelijk. Het volgende punt dat op de agenda van zuidelijk Afrika staat is Namibië, een land waar de ontwikkelingen veel te langzaam zijn. Er wordt daar weer een volledig illegaal regime geïnstalleerd. Niemand erkent dat regime.

Echter, ten aanzien van Namibië heeft Zuid-Afrika een antwoord gegeven op de voorstellen van de Verenigde Naties, welk antwoord interessant

is, omdat hierin voor het eerst over de SWAPO als partij wordt gesproken. Nog belangrijker is het volgende. Niet alleen de vijf Westelijke landen willen verder gaan met hun onderhandelingen over Namibië, maar ook de frontlijnstaten menen dat er mogelijkheden liggen in het Zuidafrikaanse standpunt om verder te onderhandelen. Dit feit moeten wij in beschouwing nemen als wij denken aan de resolutie van de Veiligheidsraad over Namibië, waarin Zuid-Afrika wordt aangespoord in te stemmen met de voorstellen van de V.N. op straffe van maatregelen onder hoofdstuk VII van het Handvest (daaronder vallen de sancties). Dit dreigement bestaat dus. Op dit moment willen ook de Afrikaanse frontlijnstaten daarvan nog geen gebruik maken. Zij willen verder onderhandelen. Dit element dient bij het debat over een olieboycot in beschouwing te worden genomen.

De heer Scholten heeft gevraagd, wat ik bedoel met een early implementation in Venetië. Ik bedoel dat er haast moet worden gemaakt met Namibië. Ik ben ervan overtuigd, dat het noodzakelijk is. De heer Scholten heeft het in zijn motie over een datum. Ik wil er best voor pleiten. Dit is niet mijn grootste bezwaar tegen de motie. Er is geen twijfel over, dat ik ernaar streef dat het zo spoedig mogelijk gebeurt.

In Venetië heb ik de problematiek van zuidelijk Afrika aangesneden, weer opnieuw, zoals elke keer bij bijeenkomsten van de Negen. Ik kan niet zeggen dat ik een enthousiaste reactie kreeg. Ik had net als over het Midden-Oosten een verklaring van de EG over Zuid-Afrika willen hebben. Dit is mij niet gelukt. Ik had in die verklaring in de eerste plaats een scherpe veroordeling willen zien van wat op dit moment in Zuid-Afrika gebeurt, van het optreden van de Zuidafrikaanse regering. Voorts wilde ik in die verklaring willen toejuichen de ontwikkelingen die in Zimbabwe plaatsvinden en daarvoor de steun van de EG willen uitspreken. Ik vind dat de Negen, los van Engeland en Nederland, veel te weinig doen aan Zimbabwe. In de derde plaats wilde ik in die verklaring iets over Namibië zien opgenomen, omdat een spoedige oplossing geboden is. Alleen de twee laatste punten heb ik erin gekregen, omdat mijn partners van oordeel waren dat Zuid-Afrika niet te veel tegen de schenen moet worden getrapt en omdat de problematiek in Namibië tot een oplossing moet worden gebracht. Zoals in november de hulp van Zuid-Afrika nodig was vanwege de hulp aan Zimbabwe, is de hulp van Zuid-Afrika nu nodig voor Namibië.

De heer **Scholten** (CDA): Kan de Minister de redenen aangeven voor het gemis aan medewerking van de partners in de Europese Gemeenschap om met een meer specifieke verklaring over zuidelijk Afrika te komen?

Minister **Van der Klaauw**: Men zei: niet al weer!

Een centraal punt in mijn brief is het volgende.

Ik ben er diep van overtuigd, dat, wanneer men een zuidelijk-Afrikabeleid wil voeren, in die zin dat daar op dit moment de kern ligt, wij ervoor moeten zorgen dat het experiment van Zimbabwe slaagt. Immers, Zimbabwe kan aan de blanken en aan de zwarten de moed geven en het uitzicht bieden op een aanvaardbare oplossing van de grote problemen in geheel zuidelijk Afrika, inclusief Zuid-Afrika.

De heer **Ter Beek** (PvdA): Ik ben het volstrekt eens met de Minister, dat de betekenis van de soevereiniteit van Zimbabwe voor de ontwikkelingen in zuidelijk Afrika van groot belang is. Heb ik echter goed begrepen, dat de Minister heeft gezegd, dat, omdat de medewerking van Zuid-Afrika nodig is voor de oplossing van het probleem-Namibië, wij op dit moment Zuid-Afrika niet voor het hoofd moeten stoten?

Minister **Van der Klaauw**: Dat is de stelling die verkondigd wordt, als men komt, zoals ik in Venetië, met een verklaring inzake veroordeling van het Zuidafrikaanse optreden, van de politiek en de regering, op dit moment in Zuid-Afrika.

De heer **Ter Beek** (PvdA): Deelt de Minister die opvatting?

Minister **Van der Klaauw**: Ik ben gekomen met een verklaring daarover. Die heb ik niet geaccepteerd gekregen. Dat zegt mijns inziens voldoende.

De heer **Ter Beek** (PvdA): De Minister is dus ook van mening, dat juist om Zuid-Afrika tot medewerking te bewegen voor de oplossing van het vraagstuk-Namibië een verhoging van de druk op Zuid-Afrika nodig is?

Minister **Van der Klaauw**: Ik ben van oordeel met de anderen, onder wie de Amerikanen, dat Zuidafrikaanse medewerking nodig is voor de oplossing van het probleem-Namibië. Het is, zoals ik al gezegd heb, ook het oordeel van de frontlijnstaten, dat er mogelijkheden zijn om te onderhandelen. Uit het feit dat ik gekomen ben en gepoogd heb om een oordeel uitgesproken te krijgen over het optreden van Zuid-Afrika binnenslands op dit moment blijkt ook, dat men dit niet kan

Van der Klaauw

doen noch zeggen. Straks kom ik nog te spreken over de olieboycot in dit verband. Om nu stommetje te spelen ten aanzien van wat er op dit moment in Zuid-Afrika gebeurt, gaat mij te ver. Dat kan niet.

De heer **Ter Beek** (PvdA): Ik spreek ook nog niet over het olie-embargo. Ik wil echter graag een oordeel hebben van de Minister over de wijze waarop Zuid-Afrika op het ogenblik de kwestie-Namibië behandelt. Immers, vijf dagen geleden is de Turnhalle 'raad van ministers' ingesteld met uitvoerende macht. In april 1977 hebben 'de westerse vijf' deze uitvoerende macht min of meer als de scheidslijn gehanteerd die Zuid-Afrika zou overtreden en dat dan ook economische sancties nodig waren. Dat heeft zich vijf dagen geleden voltrokken.

Minister **Van der Klaauw**: Ik vind het erg moeilijk, hierover op dit moment een definitief oordeel uit te spreken. Die gehele regering is natuurlijk illegaal. Die wordt ook niet erkend. Daarover bestaat geen twijfel. In hoeverre de onderhandelingen van 'de vijf', in overleg met de frontlijnstaten, hierdoor worden aangetast, kan ik nu niet beoordelen. Ik hoop dat het mogelijk is, dat die onderhandelingen doorgaan, opdat Namibië vrij wordt. Dat is ons streven en ons hoofddoel. Ik hoop ook, dat dan blijkt dat al deze besluiten van de zijde van Zuid-Afrika veren in de wind zijn geweest.

De heer **Ter Beek** (PvdA): Mijn interupties strekken ertoe om de Minister enigszins te laten voelen voor mijn opvatting, dat Zuid-Afrika op het ogenblik met betrekking tot Namibië een volstrekt heilloze politiek voert, die slechts gericht is op het winnen van tijd voor een interne regeling. De Minister zei zoëven, dat hij het als een beoedigend teken beschouwde, dat Zuid-Afrika voor het eerst in zijn reactie aan de VN gesproken had over SWAPO. Ik denk dat de Minister twee dingen verwacht. In april van dit jaar heeft Viljoen gesproken over de mogelijkheid om via de frontlijnstaten directe onderhandelingen met SWAPO te voeren. In de officiële reactie van Zuid-Afrika aan Waldheim in mei van dit jaar wordt weliswaar de term 'SWAPO' gebruikt, maar in die zin om 'to repudiate SWAPO', oftewel om SWAPO uit te stoten. Dat is nu de officiële stellingname van de Zuidafrikaanse regering. Daarom zet ik even wat kanttekeningen bij uw tamelijk lichtzinnig optimisme.

Minister **Van der Klaauw**: Nee, deze zaak is veel te serieus om er lichtzinnig over te zijn. Ik ben van nature inderdaad een optimist. Dat geef ik direct toe. Het is ook een goede eigenschap in het leven. In deze zaak weegt voor mij het zwaarst het oordeel van de Frontlijnstaten. Als de Frontlijnstaten menen dat onderhandelingen verder met Zuid-Afrika mogelijk zijn, dan geef ik ze in elk geval the benefit of the doubt. Ik zal mij er dan niet tegen verzetten. Als de heer Ter Beek zegt dat hij er niets meer in ziet, dat Zuid-Afrika al op een andere lijn zit, is dat zijn oordeel, maar het is kennelijk niet het oordeel van de Frontlijnstaten.

De heer **Scholten** (CDA): Wordt de wens van de Frontlijnstaten om mee te gaan met het plan van Waldheim, niet mede ingegeven door uitspraken van Zuidafrikaanse zijde dat men eigenlijk wil kappen met de gesprekken met de Westerse vijf en dat men eigenlijk niet door wil gaan met het VN-plan, maar liever rechtstreeks met de Frontlijnstaten wil onderhandelen?

Vanuit die optiek kan ik mij volledig voorstellen dat de Frontlijnstaten zeggen 'dit in elk geval nooit', gezien hun preciaire positie.

De Minister heeft gezegd dat de andere landen in Europa zeggen dat wij op dit moment Zuid-Afrika niet te veel lastig moeten vallen. Is dat niet juist het argument dat gedurende een reeks van jaren is gehanteerd, vanaf 1976, wat intussen Zuid-Afrika de gelegenheid heeft gegeven een complete interne regeling in het leven te roepen? De Minister heeft er zelf naar verwezen. Rijst dan niet de vraag naar de deadline waarover ik in mijn motie ook spreek?

Minister **Van der Klaauw**: Hoe lang gaan die onderhandelingen voortduren? In Venetië is mij in gesprekken met de vertegenwoordigers van de vijf westerse landen, die ook lid zijn van de Negen, gebleken, dat zij inderdaad mogelijkheden zien verder te onderhandelen. Ik weet ook uit onze rapporten uit New York van hetgeen in de kringen van de VN leeft, dat men mogelijkheden ziet op basis van het laatste Zuidafrikaanse antwoord om verder te komen in de richting van een oplossing.

Ik ben het inderdaad eens met de heer Scholten dat de tijd voor Namibië dringt. Het duurt veel te lang. Een oplossing moet gevonden kunnen worden. Er ligt een oplossing klaar. Het moet mogelijk zijn eruit te komen. Als de heer Scholten in zijn motie vraagt een beroep te doen op de Negen om

een datum vast te stellen, wil ik dit graag doen. Het valt dan binnen het kader van 'zo spoedig mogelijk'. Het is een andere zaak of het verstandig is een datum te noemen. Ik ben echter bereid mij ervoor in te zetten om te zien of wij naar een tijdslijmiet toegegaan, omdat de tijd dringt.

Laat mij echter terugkomen op Zimbabwe. Het experiment-Zimbabwe moet slagen, niet alleen voor het land zelf, maar ook vanwege de uitwerking die het heeft op de omgeving. Wij moeten Zimbabwe helpen. De vraag is gerezen over de afhankelijkheid van Zimbabwe van Zuid-Afrika. Die afhankelijkheid is er, op talrijke gebieden. Mugabe ontkent dit niet in zijn uittalingen. Hij zet zich als een ieder af tegen de apartheid. Dat is niet het punt. Hij stelt echter duidelijk dat Zuid-Afrika een buurland is, waarmee men zal hebben te leven. In alle duidelijkheid zeg ik dat het een buurland is waarvan Zimbabwe afhankelijk is voor de doorvoer van zijn olie. De heer Bolkestein had in dezen het grootste gelijk van de wereld.

De raffinaderijen in Mozambique en Zimbabwe werken niet of onvoldoende. Verder is de haven van Beira verzand, bestaat er gebrek aan rollend materieel en zijn talloze bruggen tussen Mozambique en Zimbabwe kapot, waardoor wegverkeer niet mogelijk is. Gaat u er maar eens aan staan, met trucks olie uit Mozambique naar Zimbabwe te vervoeren. De enige mogelijkheid is via Zuid-Afrika. De regering van Zimbabwe heeft ter zake afspraken gemaakt. Dit moeten wij goed in het oog houden, wanneer wij spreken over een olieboycot van Zuid-Afrika. De economische mogelijkheden die essentieel zijn voor het slagen van het experiment van Zimbabwe, zullen hierdoor worden ondermijnd.

De heer **Ter Beek** (PvdA): Heeft de regering van Zimbabwe u gevraagd, tegen een olie-embargo te pleiten?

Minister **Van der Klaauw**: De regering van Zimbabwe heeft mij niets gevraagd. Zij heeft mij een aantal zaken laten weten.

De heer **Ter Beek** (PvdA): Heeft de regering van Zimbabwe u dan op de hoogte gesteld van haar opvattingen over een olie-embargo?

Minister **Van der Klaauw**: De regering van Zimbabwe heeft mij de feiten, die ik zojuist naar voren heb gebracht, laten weten. Met deze feitelijke gegevens dient elke regering rekening te houden.

Van der Klaauw

De heer **Ter Beek** (PvdA): Om de feiten had u natuurlijk kunnen vragen. Iedereen kan deze verzamelen. De heer Bolkestein heeft ze en ik heb een telexbericht waar zij in staan. Deze feiten zeggen mij dus niet veel, ervan afgezien dat zij als zodanig interessant zijn. Wij spreken nu echter over de politieke conclusie en het politieke oordeel. Mijn vraag aan u is of het nu gaat om uw politieke oordeel en uw politieke conclusie of die van de regering van Zimbabwe. Ik stel vast dat het het eerste is.

Minister Van der Klaauw: Ik stel vast dat de regering van Zimbabwe het voor dit debat nodig heeft geoordeeld, mij een aantal feitelijke gegevens te laten weten. Ik weeg dit politiek zwaar. Verder stel ik vast dat de regering van Zimbabwe overeenkomsten voor olieleveranties sluit via Zuid-Afrika.

De heer **Bolkestein** (VVD): Voor alle duidelijkheid vraag ik op welke feiten de regering van Zimbabwe de Nederlandse Regering heeft gewezen.

Minister Van der Klaauw: Dit zijn de feiten die ik heb genoemd: de raffinaderijen zijn kapot, de havens zijn verzand, er is geen rollend materieel, de bruggen zijn kapot enzovoort. Al deze feiten zijn onder de aandacht van de Nederlandse Regering gebracht.

De heer **Bolkestein** (VVD): Van welke datum zijn de laatste informaties die de Regering uit Zimbabwe hebben bereikt?

Minister Van der Klaauw: De feiten die ik zojuist heb genoemd, zijn van drie of vier dagen geleden.

Ik heb een situatie geschilderd van de onafhankelijkheid van Zimbabwe, de noodzaak van het slagen van het experiment in Zimbabwe, de uitstraling van Zimbabwe op andere oplossingen voor Namibië en in een later stadium voor Zuid-Afrika en de rol die Zimbabwe kan spelen in het kader van een regionale samenwerking, zoals ik in mijn brief heb aangetoond, waardoor de zwarte Zuidelijk-Afrikaanse staten onafhankelijker kunnen worden van Zuid-Afrika en hierdoor een vrijere opstelling kunnen krijgen.

In die omstandigheden moeten wij ons nu afvragen wat de betekenis is van een eenzijdige, Nederlandse olieboycot. Ik heb al gewezen op de verschillen tussen de situatie van november j.l. en die van nu. In de Kamer is gesproken over de reacties in Zuid-Afrika zelf. Ik meen dat het niet verstandig is, daarop nu diep in te gaan. Ik laat in het midden of dit de verkrampden in Zuid-

Afrika zal versterken, waardoor zij zich meer op hun bastions zullen terugtrekken en de politiek van repressie erdoor zullen versterken dan wel of zij het gebaar zullen afwippen als nietszeggend. Ik meen dat wij ook in het midden moeten laten of Nederland daarna nog met enig succes, gesteld dat wij zouden overgaan tot een nationale olieboycot, zou kunnen optreden in Zuid-Afrika, zelfs in humanitaire gevallen waarvoor wij ons nu, telkens opnieuw, inspannen. Ik meen dat ik die elementen op dit moment erbuiten moet laten.

De heer **Bakker** (CPN): Daarmee bent u nu dan ook lekker bezig!

Minister Van der Klaauw: Neen. Ik zeg dat ik grote moeilijkheden voorzie bij een olieboycot om nog met enig succes op te komen voor verschillende humanitaire gevallen. Als de heer Bakker meent dat wij dat niet doen, dan heeft hij het volledig onjuist. Bij voortdurend komen wij daarvoor op!

De heer **Bakker** (CPN): U begrijpt er helemaal niets van!

Minister Van der Klaauw: Ik begrijp er alles van!

De heer **Bakker** (CPN): Het gaat hier om een bekende truc, die bij Shakespeare, in zijn verhaal over Julius Caesar ook naar voren komt. Als u hier staat te vertellen wat er zou kunnen gebeuren maar vervolgens zegt dat u dit er nu buiten laat, dan laat u het er niet buiten; dan voert u het weer in. Dat is gewoon een demagogisch trucje!

Minister Van der Klaauw: Ik ben blij dat ik eindelijk iets van demagogie leer!

De heer **Bakker** (CPN): Gefeliciteerd!

Minister Van der Klaauw: Ik luister altijd met aandacht naar de heer Bakker!

De heer **Bakker** (CPN): Ik zal het u wel vertellen, hoor!

Minister Van der Klaauw: Ik meen dat wij ons moeten richten op het feit dat ik geen medestanders heb in de Europese Gemeenschap. Dat is heel duidelijk gebleken. In deze Kamer is gezegd dat Nederland niet hard genoeg heeft gelopen; wij hadden meer moeten drammen. In november heb ik direct deze zaak ingebracht. Toen was de reactie: alsjeblief niet nu; wij zitten midden in de Lancaster House-onderhandelingen; verstoor deze niet en stel deze zaak niet nu aan de orde. Ik vond dit een valabel argument. Zodra de verkiezingen in Zimbabwe waren gehouden, heb ik deze zaak opnieuw op de

agenda gezet. Hiervoor heb ik echter geen medestanders gevonden.

Mijnheer de Voorzitter! Een ander element.... Misschien vindt de heer Scholten het goed, als ik de elementen noem. Daarna kan hij mij interrumperen.

De Voorzitter: Als de Minister dit vraagt, moet de heer Scholten hieraan voldoen, vind ik.

De heer **Scholten** (CDA): U beslist immers!

Minister Van der Klaauw: Mijnheer de Voorzitter! Een ander element is dat van de resolutie van de Veiligheidsraad, welke pas over de situatie in Zuid-Afrika is aangenomen. Hierin worden allerlei beroepen op de Zuid-Afrikaanse regering gedaan, maar er staan geen dwangmaatregelen in. Men kan erover twisten, of dit wel had moeten gebeuren. Men kan ook twisten over de onderhandelingen die hierover zijn gevoerd. Ik constateer, dat dit de laatste uitspraak hierover van de Veiligheidsraad is, enkele dagen geleden over de kwestie Zuid-Afrika gedaan.

Het belangrijkste element vind ik, dat de sanctieconferentie van de VN is uitgesteld. De anti-apartheidsgroep onder leiding van ambassadeur Clark heeft hierover vergaderd. Er is een resolutie aangenomen tijdens de laatste Algemene Vergadering van de VN, in de herfst van het vorige jaar, waarin werd besloten dat in 1980 een conferentie over sancties zou worden gehouden. De groep van de heer Clark heeft nu besloten, de conferentie uit te stellen tot volgend jaar. Dit is hetzelfde teken dat ik zie bij de frontlijnstaten ten aanzien van Namibië, namelijk dat de zwart-Afrikaanse staten op dit moment met sancties tegen Zuid-Afrika minder haast hebben omdat zij hopen, dat na Zimbabwe een oplossing voor Namibië zal worden gevonden, en omdat zij hopen, dat Zimbabwe – dat nu de kans moet hebben, door zijn jonge tijd heen te komen – een macht zal worden in zwart Afrika die ook in Zuid-Afrika tot veranderingen, welke wij allen noodzakelijk vinden, zal leiden.

Mijnheer de Voorzitter! Dit waren de elementen die ik wilde noemen. De heer Scholten kan nu, wat mij betreft, interrumperen.

De heer **Scholten** (CDA): Anders wacht ik nog een half uurtje, mijnheer de Voorzitter!

Mijnheer de Voorzitter! Mijn vraag sloeg op het eerste element. Ik vind het echter een goed voorstel om wanneer een bewindsman aan een kamer-

Van der Klaauw

lid vraagt, even met interrumpieren te wachten, hiervoor als algemene regel in te voeren, dat dit gebeurt. Dat lijkt mij niet zo gek. Ik denk bij voorbeeld aan debatten over zaken van Volks-huisvesting en Ruimtelijke Ordening.

De Voorzitter: Wilt u uw interruptie afmaken?

De heer Scholten (CDA): Wie de schoen past, trekke hem aan!

Ik wilde vragen, of het gemis aan medewerking binnen de EG – het eerste door de Minister genoemde element – wellicht samenhangt met de niet bepaald overtuigende wijze waarop hij het besluit van de Tweede Kamer daar op tafel heeft gelegd. Ik heb in mijn betoog niet veel hierover gezegd, maar hetgeen hij hierover op schrift heeft gezet, heeft mij een beetje geschokt. Als je op zo'n wijze een zaak aan de orde stelt, mag je beslist niet op medestanders rekenen!

Minister Van der Klaauw: Mijnheer de Voorzitter! Dit is onjuist. De Regering heeft ook bij de verdediging van de Sanctiewet duidelijk gemaakt, op welke basis zij bereid was, sancties uit te voeren. Dit is algemeen bekend. Het zou onjuist zijn, hierover bij de partners – die het bovendien best weten – een andere indruk te wekken

In de tweede plaats heb ik gezegd, dat in deze Kamer een grote meerderheid ervoor was en dat ik vóór 1 juni hierover moest rapporteren. Ik heb ook gezegd, dat wanneer er geen ontwikkelingen waren (het ging met name over Zimbabwe) het onmogelijk zou zijn, er iets aan te doen. Nu zijn er wel ontwikkelingen. Er is een nieuw feit. Ik meen dat het verstandig is wanneer men zich als Kamer realiseert, dat dit het geval is en dat men niet dwars door een ontwikkeling in zuidelijk Afrika – een ontwikkeling welke nog steeds uiterst broos is – heen loopt door het voeren van nationale acties.

Als wij nationaal een olieboycot gaan instellen, dan heeft dat zeker een signaalfunctie. Niemand zal willen ontkennen dat daarvan een signaal uitgaat. Het is echter duidelijk – ik meen dat met voorbeelden aangetoond te hebben – dat wij geen medestanders krijgen. Niet in de westelijke wereld, maar ook in zwart Afrika – ik vind het uitstel van de sanctieconferentie ook een uitermate belangrijk signaal – worden op dit moment geen sancties gewenst.

De heer Ter Beek (PvdA): Hoe kan dat? Waarom hebben de vorige week nog de Afrikaanse landen in de Veiligheids-

raad voorgesteld in een resolutie waarin Zuid-Afrika werd veroordeeld een olie-embargo-passagie op te nemen? Wat staat u nu toch te beweren?

Minister Van der Klaauw: Die staat er niet in.

De heer Scholten (CDA): De Minister mag hier zeggen wat hij wil, maar hij mag geen mensen of staten te hulp roepen die zijn standpunt vierkant afwijzen. De vorige week heeft de heer Clark, voorzitter van the special committee against apartheid namens de Afrikaanse staten vóór een olie-embargo gepleit. Dat stond in de concept-resolutie. Dat zijn de feiten. Dit mag de Minister niet doen.

Minister Van der Klaauw: Ik heb al vermeld dat ik aan de Veiligheidsraadsresolutie – ik heb het over het olie-embargo zelf vermeld – niet zoveel waarde hecht. Ik hecht er wel waarde aan dat op voorstel van de heer Clark de sanctieconferentie wordt uitgesteld.

De heer Scholten (CDA): Dat is een ander punt dan wat u zojuist, en bij herhaling, zei, namelijk dat de zwarte staten in Afrika op dit moment niet vóór sancties tegen Zuid-Afrika zijn. U spreekt zelf over een slag in de lucht in uw stuk, maar dit is een slag in de lucht en een heel harde ook.

Minister Van der Klaauw: Ik constateer feiten in New York ten aanzien van de sanctieconferentie. Die zijn keihard.

Maar als wij hier eenzijdig een nationale boycot instellen en wij krijgen geen medestanders, waar blijft dan de betekenis van het gebaar? Zal het gebaar niet als een boemerang werken en zal men in Zuid-Afrika niet zeggen: Nou ja, de Nederlanders doen het, maar de rest doet niet mee?

Wat ik bepleit is derhalve: geen Nederlandse olieboycot. Ik bepleit niet nooit een olieboycot. Een olieboycot is de laatste en zwaarste stap die je kan zetten. Ik ben van oordeel dat op dit moment een olieboycot een stap te ver zou zijn.

Ik geloof daarentegen dat ons beleid een ander moet zijn naast het beleid dat wij al ten opzichte van Zuid-Afrika voeren. Dat is de versterking van Zimbabwe, dat is de stichting van een speciaal fonds voor zuidelijk Afrika op de begroting van Ontwikkelingssamenwerking om de samenwerking tussen Afrikaanse zwarte landen te helpen en te bevorderen, dat is het zo spoedig mogelijk bevorderen van een oplossing voor Namibië. Dat is een positief, een samenvattend beleid van alle elementen die in zuidelijk Afrika spelen, waarbij Zimbabwe als het nieuwe ele-

ment een centrale rol speelt. Ik zou dit beleid met de meeste kracht willen bepleiten.

Ik geloof niet dat het noodzakelijk is, dat Nederland nu een signaal aan Zuid-Afrika geeft. Wij lopen voorop. Het is niet noodzakelijk om ongerust te zijn over de positie van Nederland. Men weet in Zuid-Afrika, waar Nederland staat. De ambassadeur in Zuid-Afrika loopt voortdurend de deur plat met kritische boodschappen. Wij hebben bilateraal onze grote verontrusting en verontwaardiging tot uiting gebracht over hetgeen nu in Zuid-Afrika gebeurt. Ik heb dezer dagen opnieuw een brief gericht aan het Nederlandse bedrijfsleven over de EG-gedragscode, en gewezen op de tekortkomingen in de eerste verslagronde. Ik vind, dat de ondernemers – ook de Nederlandse bedrijven – in Zuid-Afrika een grote sociale verantwoordelijkheid hebben. Wij hebben talloze maatregelen genomen. Wij ondersteunen waar mogelijk, bewegingen binnen Zuid-Afrika, die de apartheid bestrijden. Er is een enkele reden om bezorgd te zijn over het oordeel, dat men in Zuid-Afrika over Nederland heeft.

De heer Brinkhorst (D'66): Het gaat niet alleen om Zuid-Afrika, maar ook om een signaal in andere richtingen.

Minister Van der Klaauw: Ook bij de zwarte Afrikaanse staten is de positie van Nederland ten volle bekend. Er heeft geen twijfel over te bestaan, dat men in zwart-Afrika niet weet, dat Nederland een van de koplopers is in de strijd tegen de apartheid.

De heer Brinkhorst heeft vragen gesteld over het cultureel verdrag. Dat verdrag is bevroren. Ik weet, dat de memorie van antwoord uit moet komen. Ik ben er nog niet aan toegekomen.

De heer Brinkhorst (D'66): Wanneer kan die tegemoet worden gezien?

Minister Van der Klaauw: Zo spoedig mogelijk.

De heer Brinkhorst (D'66): Anderhalf jaar geleden heeft de Kamer een voorlopig verslag uitgebracht. Dan mag de Minister toch nu wel zeggen, wanneer de memorie van antwoord zal verschijnen.

Minister Van der Klaauw: Ik heb vele dingen aan mijn hoofd gehad; er stond niet 'heden' op.

De heer Brinkhorst (D'66): Is het onwil van de Minister?

Minister Van der Klaauw: Neen, het is een moeilijke zaak.

Van der Klaauw

De heer **Scholten** (CDA): Waar zit die moeilijkheid dan?

Minister **Van der Klaauw**: Het betreft zeer ingewikkelde vragen.

De heer **Scholten** (CDA): Het is toch een wetsontwerp van de regering zelf, waarop toch een redelijk verslag is gekomen. Kan de Minister een indicatie geven, waar de knelpunten zitten? Ik ga ervan uit, dat de politieke wil ten volle bij het kabinet aanwezig is.

Minister **Van der Klaauw**: Het verdrag is bevroren. Er gebeurt niets in het kader van het cultureel verdrag. Dat is op dit moment veruit het belangrijkste.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Wil de Minister zeggen, dat hij alsnog in deze kabinetsperiode tot een opzegging van het verdrag zal komen?

Minister **Van der Klaauw**: Wij hebben besloten het verdrag op te heffen. De vorige regering heeft het verdrag bevroren.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Als de Minister niet met de memorie van antwoord komt, kan de Kamer zich niet uitspreken. Op de Minister rust de plicht, de memorie van antwoord in te dienen. De Minister heeft destijds gezegd het beleid van het vorige kabinet te zullen voortzetten. Als hij dat nu niet doet, dan is hij in feite bezig met het plegen van politieke chantage.

Minister **Van der Klaauw**: Dat is wel een wat zwaar woord, eerlijk gezegd.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Neen, u spreekt zo badinerend over.....

Minister **Van der Klaauw**: Als de heer Brinkhorst denkt, dat toch bepaalde culturele activiteiten plaatsvinden, dan kan ik tegen hem zeggen, dat dit niet het geval is.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Ik was tevreden geweest met een toezegging dat het zo snel mogelijk zal gebeuren maar de Minister probeert zich er onderuit te draaien. Hij weigert enige datum aan te geven en hij weigert aan te geven dat hij tijdens deze kabinetsperiode alles in het werk zal stellen om zijn memorie van antwoord in te dienen. Ik vraag hem alleen maar nu een termijn aan te geven, maar door zijn wijze van antwoorden lokt hij deze reactie van mij uit.

Minister **Van der Klaauw**: De heer Brinkhorst heeft verder gevraagd naar het overzicht van de economische maatregelen. Ik ben daar heel hard mee bezig, maar die zaak blijkt ingewikkelder te zijn dan men op het eerste

gezicht denkt. Ik kan de heer Brinkhorst dit in alle oprechtheid mededelen. Ik wil daaraan toevoegen dat een van de problemen die ik daarbij heb is, dat ik allerleij gegevens in de openbaarheid breng, die ook aan de andere kant, in Zuid-Afrika, misschien zeer bruikbaar zouden kunnen zijn.

Wij hebben in Beneluxverband over de visumplicht gesproken. De visumplicht kost mij veel hoofdbrekens, omdat er veel bezwaren aan zijn verbonden. Een van de elementen is de eenzijdigheid, omdat Zuid-Afrika wel visa vereist. Ik was er eerst niet voor een visumplicht in te voeren, juist ook op verzoek van zwarte zijde, maar nu zet ik daarbij enige vraagtekens. Zonder nog tot een definitief standpunt te komen, overweeg ik dit actief.

De heer **Waltmans** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Misschien kan in de overweging van de Minister meespelen, dat bij het invoeren van een visumplicht enige controle ontstaat op het gaan en komen van Zuidafrikaanders die bepaalde bv. nucleaire kennis hier vandaan terug willen meenemen naar hun land.

Minister **Van der Klaauw**: Precies, ik denk ook aan bepaalde mij gestelde vragen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik concludeer. Ik heb naar mijn mening duidelijk aangegeven waarom naar het oordeel van de Regering een eenzijdig olieëmbargo nu een onjuist beleid zou zijn. Ik ben het in eerste instantie eens met hetgeen de heer Scholten in zijn motie naar voren brengt, maar zijn verzoek nu een olieëmbargo in te stellen staat haaks op een beleid dat juist de ontwikkelingen in Zuidelijk Afrika zou bevorderen. De Regering staat voor een beleid dat geheel Zuidelijk Afrika omvat, waarin het beleid ten opzichte van Zuid-Afrika, Namibië, Zimbabwe en de samenwerking tussen de Zuidelijk zwarte Afrikaanse staten, past. Het is een samenhangend beleid en ik geloof dat het juist is. Ik geloof, als ik een keer een groot woord mag gebruiken, en dat ligt mij niet zo erg, dat dit een werkelijk beleid is van solidariteit met de zwarte Afrikanen.

De heer **Lubbers** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! De argumenten zullen in tweede termijn ongetwijfeld over en weer gewogen worden, maar ik mis een element in het betoog van de Minister. Hij is begonnen met de angstwekkende situatie, die zich steeds meer in Zuid-Afrika zelf aftekent. Een ander element is echter dat wij in dit huis bij herhaling hebben moeten constateren – met name het laatste jaar,

maar het is eerder begonnen – dat in de gehele Noord-Zuid-dialoog een volstrekte verstarring is opgetreden. De ene conferentie na de andere mislukt. Wij gaan toe naar een steeds verdere confrontatie tussen het arme Zuiden en het rijke Noorden.

Ik kan mij niet aan de indruk onttrekken dat er niet alleen technische discussies achter schuilgaan, maar ook een politieke emotionaliteit, met het risico dat de blanke superioriteit van het Noorden steeds verder in diskrediet komt. Zou de Minister bereid zijn bij zijn overwegingen ook dit element mee te laten wegen? Als ik zijn betoog goed volg, kan ik toegeven dat er veel sterke elementen in zitten, maar dat het uitgaat van de logica van de diplomatieke effecten op het gebeuren in Zuid-Afrika, Zimbabwe en de omliggende staten. Ik mis echter in de analyse van de Minister de vraag die velen bezighoudt, of er misschien enig westelijk land te vinden is dat in de huidige situatie, staande voor de afbraak van het racisme en de apartheid zegt: Ik kies de kant van de zwarte mens en niet de kant van de blanke logica. Zou de Minister hier nog wat over willen zeggen?

Minister **Van der Klaauw**: Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof dat – misschien heb ik dit niet duidelijk genoeg gemaakt – dit inherent is aan het beleid, zoals ook mijn collega De Koning zich voorstelt te gaan voeren. Met die vorming van het specifieke fonds voor Zuid-Afrika was het juist de bedoeling die brug te slaan naar de ontwikkeling van de zwarte Zuidafrikaanse staat. De bedoeling is juist om die onafhankelijkheid te geven. Bij de bestrijding van de apartheid heeft die onafhankelijkheid grote betekenis. De inherente betekenis is echter ook, dat de mensen daar tot een ander peil worden gebracht. Wij moeten proberen, voor dat beleid ook steun te vinden bij onze partners in de EG. Ik heb al gezegd, dat ik teleurgesteld ben over de hulp die, afgezien van het Verenigd Koninkrijk en Nederland, door de EG wordt gegeven. Ik geloof dat er meer moet gebeuren. Juist het stimuleren van de samenwerking in de regio past als een onderdeel in het bredere patroon van de Noord-Zuid-benadering, waar de Nederlandse Regering en in het bijzonder collega De Koning achter staat. Die samenwerking bestaat er na de conferentie van Arusha. Binnenkort zal over die samenwerking weer een conferentie worden gehouden. Ik neem aan dat Nederland daarbij door een waarnemer vertegenwoordigd zal zijn om te zien wat wij kunnen doen.

Van der Klaauw

De heer **Lubbers** (CDA): Ik probeer het nog één keer. Ik begrijp dat de Minister veel waarde hecht aan gecoördineerde politieke activiteiten vanuit de Westelijke wereld. Is zij echter bereid in te zien, dat er op zichzelf ook iets macabers zit in de situatie? Bij alle pleidooien voor een olieboycot – ook door u – is de feitelijke situatie, dat de Westelijke, blanke, wereld deze blokkeert om hen moverende belangen, terwijl de andere gekleurde volken daarvoor pleiten. Ik ga hier nu niet met u een brede filosofie naar voren brengen over bij voorbeeld standpunten van Opec-landen. Ik constateer alleen eenvoudige weg, dat de redeneringen er op de een of andere manier toch steeds toe leiden, dat de blanke wereld 'neen' zegt en dat de gekleurde wereld 'ja' zegt. Zou u dat element eens willen meewegen in de vraag, of de logica van de diplomatie in dezen het laatste woord moet zijn?

Minister **Van der Klaauw**: Ik heb al gezegd dat ik in de logica van de diplomatie en in de logica van het Zuid-Afrika-beleid, zoals dat er naar mijn mening uit moet zien, een olieboycot niet uitsluit, ook niet als signaal. Ik vind alleen dat het op dit moment gezien de tekenen niet verstandig zal zijn tot een olieboycot over te gaan. Er is wel degelijk solidariteit met zwart Afrika!

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de spreektijd in tweede termijn te bepalen op eenderde van die in eerste termijn.

Daartoe wordt besloten.

□

De heer **Scholten** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! De beperkte spreektijd is de enige reden, waarom ik mij niet keer tegen het betoog van de heer Bolkestein. Het is duidelijk dat er een niet te overbruggen kloof tussen zijn benaderingswijze en de mijne bestaat, wanneer hij enerzijds spreekt over economische groei als smeermiddel en aan de andere kant vaststelt dat ondanks de enorme economische groei van Zuid-Afrika de onderdrukkingspolitiek slechts is toegenomen en vervolgens op mijn interruptie, hoe het zit met de tijdsfactor, de facto niet heeft geantwoord. Ik laat dit zitten, doch stel dit slechts vast.

De Minister ben ik erkentelijk voor zijn beantwoording. Met name het begin van het betoog van de Minister was uitermate boeiend. Daarna werd het mede door de interrupties, waaraan de Minister niets kon doen, althans niet alleen, wat verbrokkelder.

Mijn waardering daarvoor! Als de Minister de door mij ingediende motie in tweede termijn op zich laat inwerken, zal hij tot de conclusie komen dat het de meerderheid van mijn fractie, voor wie ik hier mag optreden, nadrukkelijk gaat om een samenhangend Zuidelijk Afrika-beleid, waarvoor de Minister ook met kracht heeft gepleit.

Wij kunnen natuurlijk van mening verschillen over de elementen die daartoe behoren. Ik zou er echter – zoals ik ook in mijn interruptie heb gedaan – ook nu bezwaar tegen willen maken, dat de Minister eigenlijk langs indirecte weg de regering van Zimbabwe en zelfs nog veel verder gaande, de zwarte staten in Zuidelijk Afrika ten tonele voert, wanneer het gaat om het voorstel, een Nederlands olie-embargo in te voeren. Daar zijn de feiten niet naar. Ik zou mij ook kunnen beroepen op een reeks van berichten die ik tot op heden uit dat deel van de wereld heb ontvangen. Ik zal de Minister op die weg niet volgen.

In dit debat pleit mijn fractie voor een echt samenhangend Zuidelijk Afrika-beleid. Dat bestaat, wat ons betreft, uit drie elementen – misschien mag ik dat nog eens samenvatten – die niet strijdig met elkaar zijn en die ook niet haaks op elkaar staan. Allereerst pleiten wij voor een gecoördineerd en geïntensiveerd hulpverleningsplan vanuit de Europese Gemeenschap voor de landen in Zuidelijk Afrika. Wanneer men het ernstig meent binnen de Europese Gemeenschap met de bestrijding van de apartheidspolitiek, dan is dat de consequentie, zeker wanneer men met een beroep op de landen in Zuidelijk Afrika nu niet tot een effectief olie-embargo over zou willen gaan.

Het tweede element is – ik ben blij dat de Minister daarop positief heeft gereageerd – dat wij zo niet door kunnen gaan met de politiek ten aanzien van Namibië. Ik ben de Minister er erkentelijk voor dat hij gezegd heeft, dat dit element uit mijn motie hem ook aanspreekt.

Staat het afgeven van een signaal vanuit Nederland, door het houden van eenzijdige boycot, zoals de Minister hem noemt – in feite is het een boycot waarbij wij ons aansluiten bij een reeds bestaand olie-embargo – nu haaks op die twee andere elementen? Ik ben van mening dat dit niet zo is. Het is een signaal voor de Zuidafrikaanse regering, dat men niet zo vast en zeker kan rekenen op Westerse steun als men tot dusver deed. Het is tevens een daadwerkelijk teken van solidariteit met de zwarte mensen in Zuid-Afrika.

De heer Bolkestein zegt nu wel, dat het juist deze mensen treft. Ik denk echter dat het erg belangrijk is de mensen om wie het gaat, te raadplegen. Dan zijn er series representatieve vertegenwoordigers van de zwarte bevolkingsgroepen in Zuid-Afrika die juist nu, in deze dagen, vragen om dit teken van solidariteit vanuit Nederland. Het past dan ook geheel in deze visie, in een samenhangend beleid voor Zuidelijk Afrika, zoals mijn fractie dat voorstaat.

□

De heer **Waltmans** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Ik denk dat we toch niet om de feiten heen kunnen, dat 30 jaar Westerse investeringen in Zuid-Afrika en 30 jaar apartheid alles met elkaar te maken hebben en dat de economische Westerse belangen in Zuid-Afrika het apartheidregime in stand houden. En dan gaat het toch om de politieke wil om door middel van een olie-embargo voor de gehele wereld duidelijk te maken, dat wij niet aan die kant staan, dat wij de apartheid als grondslag van het Zuidafrikaanse staatsbestel principieel verwerpen. Daarom is de PPR-fractie het eens met de strekking van de motie-Scholten om thans een olie-embargo tegen Zuid-Afrika in te stellen. Dit geldt te meer omdat er in Zuid-Afrika niets wezenlijks verandert. Die wil is er niet bij de leidende blanken. Wel groeit het verzet en het geweld neemt toe. Daarover zijn wij bezorgd, te meer daar wij de uiteindelijke slachtoffers van dit geweld niet kennen.

De apartheid moet weg. Waarom dit moet gebeuren, is al zoveel keer gezegd, dat het nu niet herhaald hoeft te worden. Ik ben blij dat de Minister, vooral in de aanvang van zijn betoog daarop niet kil en koel reageerde, maar met overtuigingskracht sprak. Ik heb het feit gemist dat hij de consequenties zou trekken uit die overtuiging.

De Minister sprak over nieuwe feiten en hij voerde met name Zimbabwe ten tonele. Ik zie de feiten niet in Zuid-Afrika en als ik er zie, waardeer ik ze anders. Ik spreek echter wel over de oude feiten en ik hoef ze nu niet te herhalen; zij staan in de Veiligheidsresolutie 473 inzake de situatie in Zuid-Afrika die 13 juni 1980 met algemene stemmen werd aangenomen. De Minister mag zich er niet op beroepen dat aan die resolutie geen sancties zijn verbonden. Het is de schuld van zijn vrienden in de Europese Gemeenschap en de NAVO dat die sancties er niet instaan.

□

De heer **Brinkhorst** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! De Minister heeft niet ontkend dat er sprake is van een verhar-

Brinkhorst

ding in Zuid-Afrika zelf. Hij heeft alleen een nieuw politiek feit aangehaald en dat is de verandering in Zimbabwe. Hij heeft een nieuwe toverbal gelanceerd en gezegd: op Zimbabwe richten wij ons totale beleid. Mijn vraag aan de Minister is: waarom werkt hij niet aan een parallelle strategie, zowel gericht op het ondersteunen van de frontlijnstaten – het politiek en economisch versterken daarvan – als op het verhogen van de druk op Zuid-Afrika?

Ik heb gevraagd, een politiek signaal te geven dat naar drie richtingen kan werken. De heer Lubbers heeft hierop terecht in een interruptie gewezen. Het sjabloon van de Derde Wereld aan de ene kant en de Westerse wereld aan de andere kant moet worden doorbroken. Daar ligt ook duidelijk een politieke betekenis in opgesloten. Ik vraag de Minister om heel nadrukkelijk te ontkennen dat er van de kant van de frontlijnstaten geen bereidheid bestaat om aan een olie-embargo van de kant van de Westerse wereld mede gevolgt te geven.

Ik had de Minister drie vragen gesteld. Ik wil allereerst mijn verontschuldiging aanbieden. Ik heb de woorden 'politieke chantage' gebruikt, ik bedoelde te zeggen 'politieke sabotage'. Ik vind het namelijk sabotage wanneer de Regering, anderhalf jaar nadat het voorlopig verslag verschenen is, geen memorie van antwoord uitbrengt. Ik hoop dat de Minister hier toe alsnog wil overgaan, omdat dit ook een duidelijk signaal is met betrekking tot het feit dat de Regering een concreet gericht beleid wil voeren.

Over de kwestie van de visa heeft de Minister gezegd dat hij daaraan wel wil denken. Ik hoop dat hij in tweede termijn iets concreter kan zijn door te zeggen op welke wijze hij dit punt gaat invullen.

De Minister had de motie die de heer Scholten en ik hadden ingediend in november destijds niet ontraden. Hij was bereid een overzicht van de economische betrekkingen op te stellen. Ik heb hem gevraagd dit te specificeren en nu vóór 1 oktober zo'n overzicht in te dienen. Wanneer de Minister in tweede termijn geen bevredigend antwoord geeft, ben ik wellicht genoodzaakt een derde termijn te vragen om alsnog op deze kwestie terug te komen.

□

De heer **Verbrugh** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Hoewel ik niet kan zeggen dat de Minister op de meeste door mij gestelde vragen heeft geantwoord,

verschil ik met hem niet van mening als hij wijst op de averechtse werking die dreigt als men met het zware middel van de olieboycot gaat werken. Het zou voor mij dan ook niet nodig zijn van een tweede termijn gebruik te maken als ik alleen dit naar voren had willen brengen. Er is echter nog iets anders.

Het was interessant, de Minister te horen spreken over de betekenis van de ontwikkeling van een vreedzaam Zimbabwe met rechten voor een Britse minderheid. Ook Kenia is een land waar een Britse minderheid een redelijk leven kan leiden onder een Afrikaanse meerderheid. Ook ik verheug mij over deze situatie in Zimbabwe. Ik verschil echter met de Minister in twee opzichten van mening. Ik weet nog niet hoe het verder zal gaan in Zimbabwe. Wij hebben zoveel teleurstellingen meegemaakt. Zelfs de Surinaamse ontwikkeling heeft mij persoonlijk teleurgesteld; ik had daar meer van verwacht.

Ik heb ook vrees voor de doorwerking van de marxistische leer die het geweld niet verwerpt. Als de bijbels-christelijke leer van de kerk in Zimbabwe de politiek en cultuur kan bevruchten, dan verwacht ik echter enthousiast te kunnen worden.

Ik verschil ook met de Minister van mening als hij denkt dat Zimbabwe zo maar een voorbeeld van Zuid-Afrika is.

Wel ben ik het ermee eens dat het in zoverre een voorbeeld kan zijn dat in Zimbabwe Afrikaanse volkeren hun eigen overheden hebben, met naar ik hoop gelijke rechten voor iedereen. Dit zou ook in Zuid-Afrika mogelijk moeten zijn. Ik zie echter niet in waarom de Zuidafrikanen en kleurlingen van het Hollands-Afrikaanse cultuurtype als een gedulde minderheid gespreid over geheel Zuid-Afrika zouden moeten leven. Het gaat om miljoenen mensen. Het zou ook voor de miljoenen Nederlanders niet leuk zijn zich te moeten verspreiden over bij voorbeeld geheel China en daar als een verspreide minderheid te moeten leven. Wij leven liever bij elkaar. Als wij de Joden die willen, recht op een eigen gebied in de staat Israël toekennen, waarom dan Zuidafrikanen niet een eigen deelstaat in Zuid-Afrika? Daarom zie ik in Zimbabwe geen voorbeeld en zie ik maar ten dele in Zimbabwe een voorbeeld voor Zuid-Afrika. Ik geloof daarom dat het voorbeeld van Zimbabwe slechts een beperkte invloed kan hebben op de geesten in Zuid-Afrika die ook aan andere dingen zullen denken dan aan de verhoudingen in Zimbabwe.

□

De heer **Bolkestein** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De meningen lopen niet uiteen over het doel. Zoals ik het heb geformuleerd, is dat doel een staatkundige verscheidenheid en een deling van de macht. De meningen lopen uiteen over de weg die moet worden gevolgd. Schematiserend zou men kunnen zeggen: (1) een olieboycot is een signaal; (2) men wil ook werkelijk komen tot een sluitende boycot.

Wil men een signaal, dan lijkt het mij dat het Nederlandse beleid inzake Zuid-Afrika geen verdere profilering behoeft omdat ons standpunt daar reeds afdoende bekend is. Bovendien zou een olieboycot de geneigdheid van de Zuidafrikaanse regering om naar ons te luisteren, aanmerkelijk verminderen. Ik denk dus niet dat een olieboycot een doelmatig signaal zou vormen.

Wil men aan de andere kant een sluitende olieboycot dan wijs ik nog eens en met enige nadruk op de uitwerking daarvan op de naburige staten. Ik vraag mijn collega's daaraan toch niet te licht te tillen. Zuid-Afrika is de economische locomotief van geheel dat gebied. Drie, vier dagen geleden heeft de Minister nog berichten gekregen van de regering van Zimbabwe. Deze berichten behelzen verschillende feiten. De raffinaderij in Zimbabwe werkt niet. De havens van Mozambique kunnen het transport van de olieproducten niet aan. Er is, daaruit voortvloeiend, een overeenkomst met Zuidafrikaanse oliemaatschappijen om te voorzien in de oliebehoeften van dat land.

Kern van de zaak is dat de medewerking van Zuid-Afrika is vereist voor de economische opbouw van de naburige landen. Vandaar dat, zoals de Minister heeft gezegd, de frontlijnstaten nog willen doorgaan met de onderhandelingen. Vandaar dat de sanctieconferentie van de VN is uitgesteld. Nu een olieboycot instellen, zou niet getuigen van verstandig beleid.

□

De heer **Bakker** (CPN): Mijnheer de Voorzitter! Ik vind dat de Minister een akelige draai heeft gegeven aan het debat. Hij is begonnen met een uiteenzetting over zijn afkeuring van het apartheidsregime. Volkomen honorabel; dat accepteren wij. Vervolgens is hij overgestapt naar Zimbabwe en heeft hij het doen voorkomen alsof het eigenlijk allemaal om Zimbabwe zou draaien, om van daaruit tot een redenering te komen, alsof hij in deze Ka-

Bakker

mer de woordvoerder is van de zwarte Afrikaanse staten. Dat is een lelijke draai, die de Minister maakt, want dat is hij niet. Dat is deze regering en ook zijn partij nog nooit geweest.

Het is een valse voorstelling van zaken, alsof een bepaalde regering, bij voorbeeld die van Zimbabwe, naar de Minister is gekomen – de Minister schudt nu met zijn hoofd, maar die suggestie heeft hij wel gewekt – met het verzoek om de Tweede Kamer te verhinderen om een olieboycot door te voeren. Dat heeft de Minister hier in werkelijkheid gesuggereerd.

Minister Van der Klaauw: Dat heb ik niét zo gezegd. Ik heb alleen gezegd, dat, naar aanleiding van vragen die mij gesteld zijn, een aantal feiten door de regering van Zimbabwe op tafel zijn gelegd.

De heer **Bakker** (CPN): Precies. U hebt in feite gesuggereerd, dat u hier de belangen van de 'zwarte' Afrikaanse staten verdedigt tegenover de Nederlandse Tweede Kamer. Dat is het omkeren van alles waarover wij het hier hebben! Daarbij hebt u één ding zeer nadrukkelijk gedaan. U hebt een verhaal gehouden over de apartheid – daarmee zijn wij het volledig eens – maar u hebt vervolgens gezwegen over het onderwerp van gesprek hier, namelijk het bestrijden van de apartheid en de roep om solidariteit die uit de bevolking van Zuid-Afrika – daarover gaat het! – naar de wereld gaat om haar te steunen in haar strijd. Daarvan is de olieboycot naar haar inzicht ook een onderdeel. Daarop moeten wij ons richten!

□

De heer **Ter Beek** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Na de interventie van de heer Bakker stel ik nog maar even in alle duidelijkheid vast, dat de Minister gezegd heeft, dat hij niet van de regering van Zimbabwe een politiek oordeel heeft gekregen om geen olie-embargo in te stellen. Dat is niet aan de orde. Hem zijn slechts feiten meegedeeld, onder andere dat de raffinaderij in Umtali niet werkt en dat de havens van Beira en Maputo te klein zijn voor grote tankers. Dat is op zichzelf helemaal niets nieuws. Dat is namelijk al tijden bekend.

Is de Minister toen ook meegedeeld door vertegenwoordigers van de regering van Zimbabwe wat hun plannen zijn? Als dat niet is gebeurd, wil ik hem dat nu wel eens eventjes meedelen. De plannen zijn namelijk, dat op korte termijn de raffinaderij-Feruka bij Umtali

heropend moet worden, dat de haven van Beira verbeterd moet worden, mede met behulp van technici uit Zimbabwe, zodat een groter type olietanker daar kan binnenlopen, dat de oliepijpleiding van Beira naar Umtali gereviseerd moet worden, dat de spoorlijn Maputo-Zimbabwe hersteld moet worden, wat binnen een half jaar mogelijk is – de haven van Maputo heeft reeds een grotere capaciteit voor olietankers – dat met name die zaken relatief snel te herstellen zijn, zoals de pijpleiding, en dat de kosten daarvan 3 miljoen tot 6 miljoen gulden bedragen. Dit zijn ook feiten. Immers, dat zijn de plannen van de regering van Zimbabwe.

Ik had nu zo graag gewild – en dat past ook in het samenhangend beleid dat de fractie van het CDA aanvoert – dat in het bestedingsoverleg, dat nu met de regering van Zimbabwe plaatsvindt, er van de kant van Nederland werd aangeboden om te helpen bij het herstel van de pijpleiding en onder andere bij de verbetering en uitbreiding van de havens om daarmee het politieke streven van de regering van Zimbabwe om economisch los te komen, onafhankelijk te worden, van Zuid-Afrika, te ondersteunen. Dat is de politieke keus die gemaakt moet worden!

De Minister moet de zaken nu niet op hun kop gaan zetten. Hij doet dat ook door aan te voeren, dat de 'zwarte' Afrikaanse staten niet meer voor een economische dwangmaatregel voelen op dit moment. Als voorbeeld noemt hij dat de Nigeriaanse ambassadeur Clark, voorzitter van de anti-apartheidscommissie van de VN, de sanctieconferentie uitgesteld zou hebben. Nu vraag ik u! Moest men die sanctieconferentie niet noodgedwongen uitstellen, omdat er van de kant van de westerse landen geen bereidheid was om tot sanctiemaatregelen te komen? Heeft men om die conferentie geen volledige mislukking te laten zijn, met het politiek realisme van 'zwarte' Afrikaanse staten, niet besloten de conferentie uit te stellen? Dat men nog wel degelijk een olie-embargo wil, wordt bewezen door het feit dat verleden week in de Veiligheidsraad een voorstel ter zake van de Afrikaanse landen op tafel is gelegd. Dat is echter weer van de tafel verdwenen, omdat is bedreigd met een westers veto. De Minister zet deze zaken finaal op hun kop door het uitstel van deze sanctieconferentie uit te leggen als een bewijs, dat de 'zwarte' Afrikaanse staten niet meer voor een olie-embargo zijn. Dit is echt de zaken op hun kop zetten. Zo kan men ook zeggen, dat de heer Van Agt Minister-President is geworden, omdat de heer Van der Klaauw ervan af heeft gezien.

□

Minister Van der Klaauw: Mijnheer de Voorzitter! Nogmaals, wat ik heb gedaan is een aantal feiten op tafel leggen, onder meer het feit, wat ik erg belangrijk vind, van het uitstel van de sanctieconferentie. Daar wordt over getwijfeld. De heer Ter Beek twijfelde eraan. Hij dacht dat het samen zou hangen met westelijk verzet. Ik ken de heer Clark al jaren. Ik heb nooit gemerkt dat hij zich daaraan erg veel gelegen liet liggen. De heer Clark heeft officieel aangevoerd dat het uitstel er is, omdat de voorbereidingen nog onvoldoende zijn. Ik verkondig echter de algemene mening in New York dat het is, omdat men op dit moment vanwege de onderhandelingen met Namibië niet nu sancties wil instellen.

Bij het element Namibië speelt de kwestie van sancties. Daarover bestaat een resolutie van de Veiligheidsraad. De Frontlijnstaten willen verder onderhandelen. Dat betekent dat zij op dit moment de hoop hebben de kwestie Namibië te kunnen oplossen. Dat betekent dat op dit moment sancties niet welkom zijn.

De heer **Scholten** (CDA): De Minister voert de heer Clark wederom ten tonele, die in New York zou zeggen dat het niet opportuun is. Ik wil dan nog een keer vaststellen dat dezelfde heer Clark, in een officiële vergadering van de Veiligheidsraad, nog geen tien dagen geleden, heeft gepleit voor een olie-embargo tegen Zuid-Afrika. De heer Clark zegt dus in de Veiligheidsraad iets, wat hij in de wandelgangen tegenspreekt. Zo versta ik de Minister ten minste. Dit is geen argumentatie. Wij moeten ook de heer Clark nemen op hetgeen hij in het officiële forum van de Veiligheidsraad heeft verklaard.

Minister Van der Klaauw: Dat kan waar zijn.

De heer **Scholten** (CDA): Het is ook waar.

Minister Van der Klaauw: Het is ook waar. Ik ken de redevoeringen van de heer Clark. Ik constateer alleen een feit dat ik van betekenis acht, namelijk dat hij zelf, zijn commissie, die sanctieconferentie uitstelt. Dat heb ik naar voren gebracht.

De heer **Scholten** (CDA): Men kan daar echter noch direct noch indirect de conclusie aan verbinden dat vanuit de commissie van de heer Clark of vanuit de zwarte Afrikaanse staten enig bezwaar zou zijn ingebracht, direct of indirect, tegen hetgeen wij vanavond voorstellen, namelijk dat Nederland dat gebaar nu maakt.

V.l.n.r. de kamerleden Waltmans (PPR) Wessel-Tuinstra (D'66), Brinkhorst (D'66) en Patijn (PvdA)

Minister Van der Klaauw: Ik heb helemaal niet gezegd dat de heer Clark over Nederland heeft gesproken.

De heer **Scholten** (CDA): Daarover discussiëren wij vanavond wel, of Nederland die stap moet doen.

Minister Van der Klaauw: Nee, de heer Scholten moet nog even luisteren. Ik heb niet gezegd dat de heer Clark zich speciaal tot Nederland heeft gericht. Ik constateer een aantal feiten in de internationale politiek, die van betekenis zijn in verband met de kwestie van sancties en in verband met de kwestie waarover wij vanavond discussiëren.

De heer **Waltmans** (PPR): De Minister neemt een aantal feiten en hanteert die als argumenten. Dat is nu juist de kern van het hele verhaal.

Minister Van der Klaauw: Ik voer een buitenlands beleid, dat rekening houdt met feiten.

De heer **Brinkhorst** heeft weer gesproken over het cultureel verdrag. Het ligt bij mij. Het ligt in mijn bak. Ik doe mijn best, maar ik heb het druk.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Het woord chantage in mijn antwoord was een vergissing, maar het woord sabotage is ook vrij ernstig. Als u zegt dat het in uw bak ligt, kan ik slechts concluderen dat het daarin zolang blijft liggen als u Minister bent. Als dit niet uw bedoeling is, maar het uw bedoeling is, daadwerkelijk stappen te ondernemen, verwacht ik een ander antwoord. Dit moet u dan eerlijk zeggen. Anders wekt u de indruk dat u niet ertoe bereid bent, hieraan iets te doen.

Minister Van der Klaauw: Ik zeg oprecht dat ik nog geen tijd heb gehad om deze zaak te bezien. Ik neem aan dat de heer Brinkhorst dit van mij accepteert.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Wilt u dan althans de politieke toezegging doen dat u de zaak op korte termijn zal bezien?

Minister Van der Klaauw: Natuurlijk.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Ik meen dat men al zeer ver is met de voorbereiding ervan.

Minister Van der Klaauw: Dat denk ik ook. Als het bij mij is, is de voorbereiding wel ongeveer klaar.

De heer **Ter Beek** (PvdA): Hoelang ligt het al in uw bak? O nee, dit kunt u niet weten, want u kijkt er natuurlijk niet in.

Minister Van der Klaauw: De heer Ter Beek heeft er nog steeds geen idee van hoe efficiënt ik doorwerk.

De heer **Ter Beek** (PvdA): Misschien komt u eraan toe, als u de bak meeneemt in het vliegtuig ergens naartoe.

Minister Van der Klaauw: Dan krijg ik overgewicht.

In antwoord op de opmerkingen van de heer Waltmans heb ik gezegd dat ik serieus erover denk of wij het beleid op het punt van de visa moeten veranderen. Ik heb echter nog geen definitieve conclusie bereikt. Ik neem aan dat dit in een volgend debat aan de orde komt en dat ik dan duidelijk hierover kan zijn. Natuurlijk zijn ook onze Benelux-partners hierbij betrokken.

De heer **Brinkhorst** heeft om een overzicht voor 1 oktober aanstaande gevraagd. Hij zal zich kunnen indenken dat ik niet de enige ben die de gegevens kan verzamelen. Voor zover het van mij afhankelijk is, zal ik ernaar streven dat de zaak voor 1 oktober 1980 op tafel ligt.

Het spijt mij dat ik niet alle vragen van de heer Verbrugh in mijn betoog heb beantwoord. Hij is ongerust over de ontwikkelingen in Zimbabwe. Ik heb al gezegd dat het een broos geheel is en dat het land in zijn kinderschoenen staat. Laten wij het helpen. In dit verband heb ik mijn betoog gehouden. Ik ben niet ongerust, maar meen dat wij zeer zorgvuldig ten aanzien van Zimbabwe en zijn mogelijkheden, ook de economische, waarmee een olieboycot ten nauwste samenhangt, moeten optreden.

De heer **Verbrugh** zegt dat de invloed van Zimbabwe op Zuid-Afrika gering zal zijn. Als men in Zimbabwe erin slaagt, een democratisch land op te bouwen met een zwarte meerderheid en met blanken die er met een gerust hart leven, kan hiervan een geweldige invloed uitgaan op Zuid-Afrika, dat meer en meer vastloopt.

De meeste geachte afgevaardigden hebben betogen gehouden om te onderstrepen waarom zij al dan niet menen dat een olieboycot nodig is. De vragen die zijn gesteld, meen ik nu te hebben beantwoord.

De heer **Scholten** (CDA): Kan de Minister nog een oordeel over mijn motie geven?

Minister Van der Klaauw: Ik meen dat ik dit impliciet heb gedaan. Ik heb gesteld dat het eerste verzoek aan de Regering betreffende Namibië en de vergroting van de hulp in de lijn liggen van het totale regeringsbeleid. Hiermee heb ik geen problemen. Ik ga voorbij aan de vraag of een olie-embargo eenzijdig wordt afgekondigd of niet. Als de Nederlandse Regering voor een eenzijdig embargo is, zal niemand in de Kamer willen dat zij met de armen over elkaar gaat zitten. Dan zal zij verder moeten gaan met het propaganderen van haar denkbeelden. Ik ben van oordeel dat het, in het kader van het totale beleid ten aanzien van zuidelijk Afrika zoals ik het heb geschilderd, op dit moment uiterst onverstandig zou zijn, een olie-embargo in te stellen. Tegen dat deel van de motie heb ik de grootst mogelijke bezwaren.

De heer **Ter Beek** (PvdA): 'De grootst mogelijke bezwaren'. Betekent dit dat u de motie niet zult uitvoeren wanneer zij zal worden aanvaard?

Van der Klaauw

Minister **Van der Klaauw**: Ik meen dat ik met deze woorden duidelijk genoeg ben geweest. Deze kwalificatie geef ik op dit moment aan de motie.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, morgen over de ingediende motie te stemmen.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, het verslag van de vorige vergadering goed te keuren.

Daartoe wordt besloten.

Sluiting 22.40 uur.

Lijst van ingekomen stukken, met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen

1°. vier Koninklijke boodschappen, ten geleide van de volgende ontwerpen van (Rijks-)wet:

Wijziging van de rijkswetten zetelverplaatsing in verband met de onafhankelijkheid van Suriname en de invoering in Nederland van de besloten vennootschap (16 239, R 1150);

Wijziging van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs (inschrijvingsgeld) (16 244);

Wijziging van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs (afschaffing vrijstelling na een bepaald aantal jaren van de betaling van collegegeld) (16 245);

Aanvulling van de Wet van 19 maart 1980, Stb. 119, tot uitbreiding van de gemeente Purmerend met gedeelten van de gemeenten Edam-Volendam en IJpendam (16 248).

Deze Koninklijke boodschappen, met de erbij behorende stukken, zijn al gedrukt en rondgedeeld;

2°. de volgende brieven:

twee, van de Minister van Buitenlandse Zaken, t.w.:

een, met het communiqué van de vergadering van de OESO-Raad op ministerieel niveau op 3 en 4 juni 1980;

een, ten geleide van het jaarverslag 1979 van de ESA, alsmede van het verslag van de Directeur-Generaal;

een, van de Staatssecretaris van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, met zijn brief aan het gemeentebestuur van Amsterdam, inzake individuele huursubsidie;

een, van de Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, inzake de wijziging van het Besluit Omroepbijdragen (Stb. 1968, nr. 695);

een, van de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, inzake de beslissing over de goedkeuring van het Tienjarenplan 1978 van de VEWIN.

De Voorzitter stelt voor, deze brieven niet te doen drukken en ze voor kennisgeving aan te nemen; de bijgevoegde stukken liggen op de griffie ter inzage;

3°. de volgende brieven:

twee, van de Minister van Buitenlandse Zaken, t.w.:

een, met de tekst van drie VN-ruimtevaartovereenkomsten (16 240, R 1151);

een, inzake de Europese Raad te Venetië op 12 en 13 juni 1980 (16 250);

een, van de Minister van Binnenlandse Zaken, met betrekking tot het rapport inzake de regeling van voorzieningen bij collectieve arbeidsgeschillen in de openbare dienst (15 800-VII, nr. 42);

een, van de Minister van Financiën, met de Voorjaarsnota (16 252);

twee, van de Minister van Economische Zaken, t.w.:

een, over de gasexportprijzen (15 800-XIII, nr. 92);

een, over de textielindustrie (16 222, nr. 4);

een, van de Staatssecretaris van Sociale Zaken, inzake vakantie-uitkering over AOW-pensioen (16 212, nr. 9);

een, van de Voorzitter van de Nederlandse delegatie naar de IVe Interparlementaire Conferentie over Europese Veiligheid en Samenwerking (Brussel 12-18 mei 1980) (16 242).

Deze brieven zijn al gedrukt en rondgedeeld;

4°. de volgende adressen:

een, van G. H. Verwoerd te Almelo, met betrekking tot het afleggen van het examen Q;

een, van J. P. Boender te 's-Gravenhage, met betrekking tot een bezoldiging.

Deze adressen zijn gesteld in handen van de Commissie voor de Verzoekschriften;

5°. de volgende brieven e.a.:

een, van J. Swart te Sneek, over de postcode en micro-chips;

een, van het bestuur van de VNG, over het rapport Bovengemeentelijke belangen in bestemmingsplannen;

een, van de commissie complementaire arbeidsvoorziening beeldende kunstenaars van de gemeente Zutphen, met een motie over de BK-regeling;

een, van de oudercommissie van de Bijlmer Montessorischool, over de voorgenomen bezuinigingen in het onderwijs;

een, van W. C. Stolk te Oegstgeest, inzake de rellen op 30 april 1980 te Amsterdam en de uitlatingen van Minister Wiegel;

een, van de afdeling Nederland van de Stichting International Social Service, met het jaarverslag 1979;

een, van de secretaris internationale zaken van het NVV-jongerencontact, over vrijlating van politieke gevangenen in Zuid-Afrika;

een, van de P.v.d.A.-fracties van de Twentse gemeenteraden, inzake het Urgentieprogramma Twente;

een, van het bestuur van de Stichting Krediet-Registratie, met het jaarverslag 1979;

een, van de secretaris van Pax Christi Nederland, over een eventuele olieboycot tegen Zuid-Afrika;

een, van het bestuur van het Gasbedrijf Zaanstreek-Waterland, met een motie over de verhoging van de aardgasprijzen;

een, van D'66, regio Limburg, met een motie over het 'Brandwondencentrum Limburg';

een, van gedeputeerde staten van Zuid-Holland, met een motie inzake bodemverontreiniging door storten van afvalstoffen;

een, van de secretaris-generaal van het departement van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, met het jaarverslag 1979 van de Directie Bouwnijverheid;

een, van T. C. Akkerman te Breukelen, over de aftrekbaarheid van hypotheekrente;

een, van de actiegroep 'Steun Zambia' te Amsterdam, over een eventueel olie-embargo jegens Zuid-Afrika;

een, van de P.v.d.A., afdeling H.I.-Ambacht, over de spreiding rijksdiensten;

een, namens de ondernemingsraad van Van Heek-Scholco Textielfabrieken B.V., met een adhaesiebetuiging aan het beroep van de Werkgroep Twentse Textiel;

een, van J. P. J. A. M. Verhagen te Nijmegen, over diverse samenlevingsproblemen;

een, van de directeur van de gemeentelijke sociale dienst van Leeuwarden, over de bijstandsnormen per 1 juli 1980;

een, van gedeputeerde staten van Zuid-Holland, over provinciale herindelings;

een, van het bestuur van de Vereniging van Nederlandse Ziekenfondsen, over de Ontwerp-Wet Tarieven Gezondheidszorg;

een aantal, over de bootverbindingen Terschelling en Vlieland;

een, van de voorzitter van het FNV, inzake een eventueel olie-embargo jegens Zuid-Afrika.

Deze brieven e.a. liggen op de griffie ter inzage; voor zoveel nodig is kopie gezonden aan de betrokken commissies;

6°. de volgende academische proefschriften:

van J. O'Neil Lewis: 'Some aspects of the financial situation of the international oil industry in the period from 1965 to 1976 with particular reference to the years 1972 to 1976';

van A. Knoester: 'Over geld en economische politiek';

van G. van der Hoek: 'Reduction methods in nonlinear programming'.

Deze proefschriften zijn opgenomen in de bibliotheek der Kamer.

